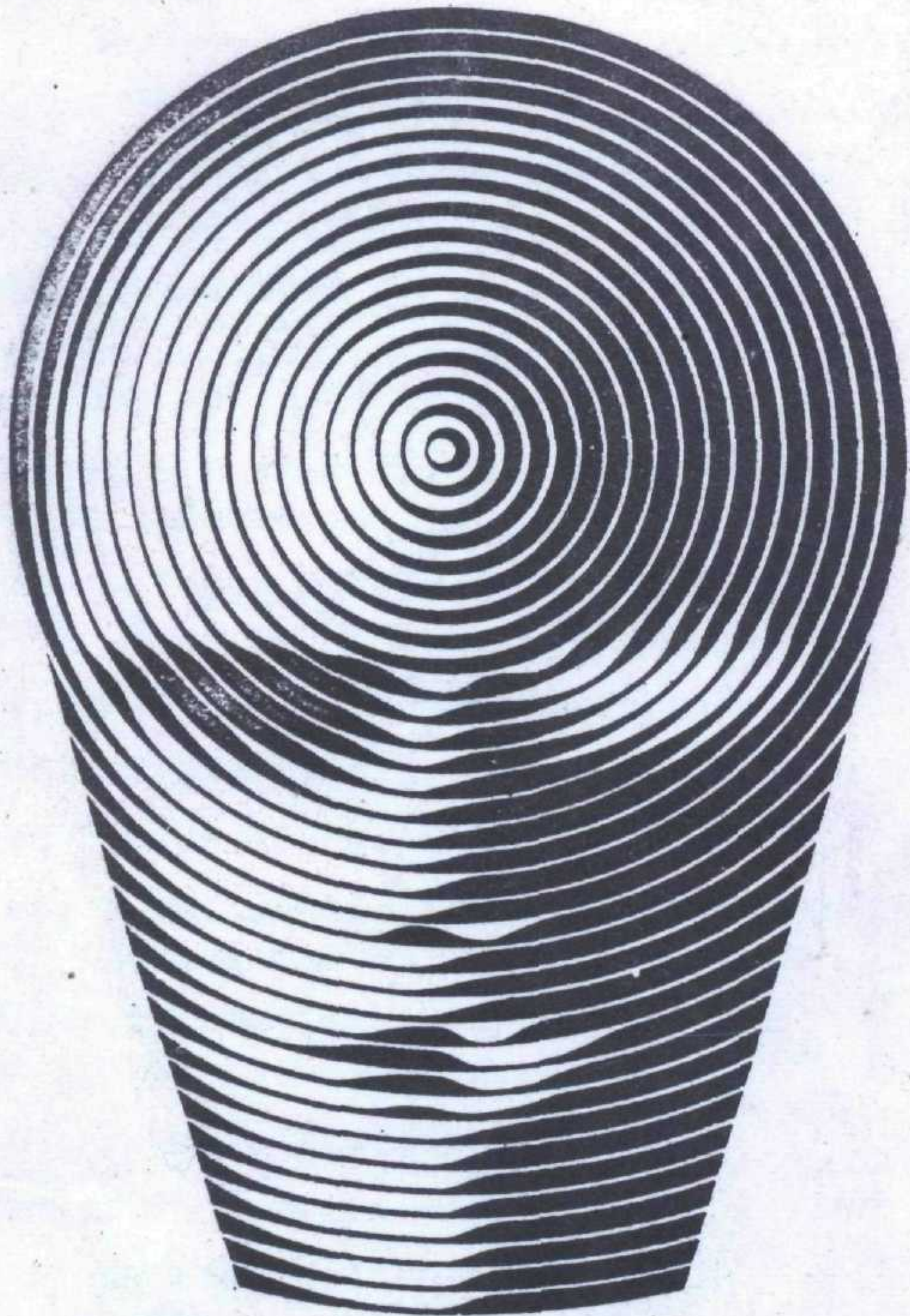
kaleidoszkóp

Szemelvények ACZÉL GYÖRGY, HANKISS ELEMÉR, HEGEDÜS ANDRÁS, HELLER ÁGNES, HERNÁDI MIKLÓS, ILLYÉS GYULA, EUGÈNE IONESCO, BERNARD LOVELL, LUKÁCS GYÖRGY, MARX GYÖRGY, MIKLÓS PÁL, ÖRKÉNY ISTVÁN, NICOLAS SCHÖFFER, SZENT-GYÖRGYI ALBERT, TŐKEI FERENC, VITÁNYI IVÁN és mások irásaiból, nyilatkozataiból.

aszberény, 1971

70, a nevelés éve.

ére készitette:

rely

H

TARTALOM /szerzők szerint/

Tematikus tartalomjegyzék:
a két utolsó oldalon!

Az információk áradatában élünk. Mind nagyobb és nagyobb tömegben bombáznak bennünket a könyvek, folyóiratok, tv-müsorok, reklámcikkek. Korunk embere valami fogódzó után néz, ami segitséget adhatna az információk és élmények közötti eligazodásban.

Ennek az igénynek a felismerése ösztönzött bennünket a múlt évben, hogy kiadjuk a "Kaleidoszkóp" első számát, amely az 1969-es esztendő sajtótermését tekintette át, és igyekezett a legjobb, legérdekesebb cikkeket összeválogatni. Ez a számunk az 1970-es év sajtójából válogat. Az első szám tapasztalatait valamint az e sajtótipusról megjelent ill. hozzánk eljuttatott megjegyzéseket felhasználva ebben az évben igyekeztünk tartalmasabbá tenni összefoglalásunkat: a puszta

érdekességek mellett egyre inkább az értékekre is koncentrálni. Ezenkivül ebben a számban már két "saját" cikket is talál az Olvasó: egy körinterjút /Válaszolnak a szerkesztők/ és egy összefoglalást /A magyar tudomány 1970-ben/. Ezek célja: kikisérletezni egy új, Magyarországon még ismeretlen könyvtári-közmüvelődési folyóirattipust, felvillantani lehetőségeit. Ugy érezzük, nem véletlen, hogy 1970 elején éppen a könyvtárak részéről történt a sajtószemle hazai meghonositására irányuló kezdeményezés, hiszen a könyvtárak, hirlapolvasók azok, amelyek a régebbi lapszámok megőrzését és használatát a leginkább biztositani tudják, és a könyvtárak feladata elsősorban, hogy egy-egy város, község, kerület közkincsét képező gazdag könyv- és sajtóanyagot ne engedjék porosodni, kihasználatlanul hagyni.

A "Kaleidoszkóp" egy vidéki könyvtár szerkesztésében jelenik meg, és ennek megvannak a maga hátrányai: az anyaggyüjtés nem teljes /egyetlen könyvtáros munkája/, az értékelés bizonytalan, a technikai apparátus sem kielégitő. Teljes és végleges megoldást egy olyan, országosan megjelenő, terjesztett müvelődési "digest" jelenthet, amely - felhasználva ennek az "amatőr" kisérletnek is minden pozitiv tapasztalatát - a legmodernebb technikával készül, speciális /egy-egy tudományág szakértőjéből, valamint könyvtárosokból és újságirókból álló/ szerkesztőség gondozásában. Ameddig ennek feltételei nem jönnek létre, vállalnunk kell a kezdeményezést, a kockázattal együtt.

Kiadványunk szemle: röviditett szemelvényeket tartalmaz, semmiképp sem helyettesitheti az eredeti közlemények elolvasását, mindössze "izelitőt" adhat azok gondolataiból. Az összevonások miatt a szöveg nem felelhet meg az idézés követelményeinek, tehát hivatkozásnál feltétlenül az eredeti publikációt tanácsos alapul venni.

Szemlénk az általános jellegü folyóiratokat, hetilapokat és napilapokat veszi számitásba, szükebb értelemben vett szakfolyóiratokat nem néztünk át. A bibliográfia célja a gyakoribb érdeklődési körök irodalmának feltárása; a cimleirások után utaltunk a témák szakfolyóiratára.

A "Kaleidoszkóp": kisérlet a tájékoztatás korszerü tipusának megteremtésére. Ezért Kedves Olvasóinkat arra kérjük, hogy mindenfajta /főleg kritikai/ megjegyzést, észrevételt, ötletet, javaslatot juttassanak el cimünkre, hogy a későbbiek folyamán hasznosithassuk azokat.

Kiadványunk előzményei:

KALEIDOSZKÓP /1969/. A Szolnok Megyei Verseghy Könyvtár kiadásában évkönyv formájában összefoglalja az 1969-es esztendő érdekesebb cikkeit és sajtóvitáit.

SAJTÓSZEMLE /1970/. Az Eseménynaptár c. könyvtári folyóirat mellékleteként a Könyvtártudományi és Módszertani Központ adja ki. Negyedévenként 12-16 oldalon, gazdagon illusztrálva, bibliográfiával kiegészitve jelenik meg, csaknem minden könyvtárban megtalálható.

A külföldi sajtó szemlézését több lapunk is végzi, jelentősebbek: Valóság, Korunk, Magyarország, Nemzetközi Szemle.

Anyaggyüjtésünkben mind a Sajtószemle, mind az itt felsorolt folyóiratok szemelvényeit felhasználtuk.

Magyar digest?

Részlet E. Fehér Pál egyik kulturális jegyzetéből, amelyben ecseteli a tájékozódás nehézségeit és felveti egy népmüvelési célzatú sajtószemle ötletét.

"Mégis: mit lehetne tenni? Hamarjában angol és szovjet, szlovák és lengyel példák ötlöttek fel bennem. A digest mint folyóirattipus. A digest szerkesztői arra vállalkoznak, hogy a gazdag folyóirat- és lapirodalomból egy újabb lapot állitanak össze...

Valóban, egy ilyen kéthetenként vagy havonta megjelenő magyar digest óriási népmüvelő feladatokat láthatna el, s nem csupán az értelmiség körében. Felhivhatná a figyelmet az érdekesebb közleményekre, összegezhetné az egyes folyóiratokban és a folyóiratok között folyó vitákat, akár röviditve, a lényegre szoritkozva ismertethetne egy-egy közérdekü tudományos publikációt. Havonta, kéthetente - a magyar szellemi élet körképét nyújthatná. Tömören és felelősséggel is, hiszen a válogatás, az egyes közlemények kiemelése felelősséget, politikai, világnézeti bátorságot kiván. Ha népmüvelésünk gondjairól szó esik, ritkán emlegetjük, hogy voltaképpen ez az egyik legnagyobb gondunk: miként közvetithetjük szélesebb közönséghez, amelyet a magyar és a világ szellemi élete szüntelen létrehoz? Végleges megoldást természetesen semmiféle digest nem hozhat. De egy okosan, népszerüen, sok-sok illusztrációval szerkesztett magyar digest sokat könnyithetne a korszerü tájékozódás objektiv gátjainak lerombolásáért és igy sokat tehetne a mai magyar irodalom, társadalomtudomány, muzsika, müvészet népszerüsitéséért."

E. FEHÉR Pál: Magyar digest?
= Népszabadság 1970.jún.17.

v á l a s z o l n a k   a   s z e r k e s z t ő k

A sajtó szerepével kapcsolatban három kérdést juttattunk el néhány hazai szerkesztőséghez. Körkérdéseinkre dr. Pálfy József, a Magyarország, Darvasi István, a Magyar Hirlap, Várhelyi Tamás, a Delta, Mihályfi Ernő, a Mggyar Nemzet és Vető József, a Tükör főszerkesztője, valamint Földesi József, az Ifjúsági Magazin szerkesztője válaszolt.

Kérdés: Milyen szerepet játszik a sajtó a 70-es évek emberének életében ?

FÖLDESI JÓZSEF: Ugy gondolom, a sajtó jóval kisebb szerepet játszik az ember életében, mint ahogy azt manapság sokan állitják...

DR. PÁLFY JÓZSEF: Véleményem szerint a rádió és televizió adta gyors hirközlési lehetőség közepette a sajtó elsősorban a mélyebb összefüggések magyarázatára hivatott. Alighanem valamelyest csökkent is szerepe az általános tájékozódásban, de megnőtt egy-egy kérdés folyamatos áttekintésében.

MIHÁLYFI ERNŐ: A sajtó szerepe korunkban sem változott. A tömegkommunikáció a sajtó módszerein és arányain változtat. A felmérések szerint a rádió és televizió rendkivüli térhóditása ellenére korunkban a sajtó példányszáma állandóan nő.

DARVASI ISTVÁN: Az emberek általában a rádióból kapják a hireket, sokkal gyorsabban, mint az újságokból. Ezért az újságtól ma inkább háttéranyagot, bővebb magyarázatot, ismeretanyagot várnak. Az újságnak, a nyomtatott betünek mindig megmarad az az előnye, hogy lehetővé teszi az ismeretek lassúbb, figyelmesebb befogadását.

Kérdés: <u>Milyen létjogosultsága, szerepe lehet a "digest" tipusú kiadványoknak ?</u>

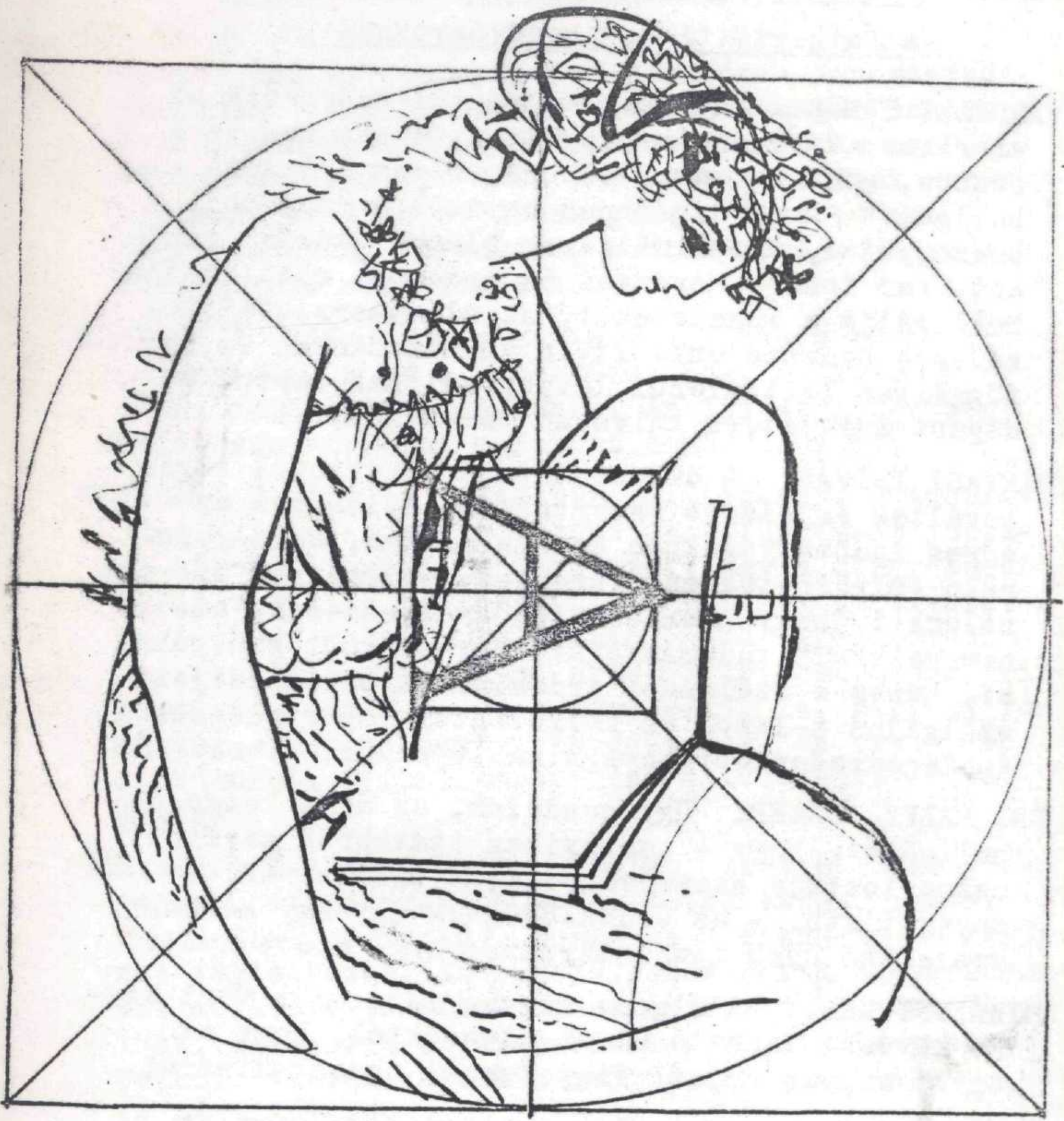
VÁRHELYI TAMÁS: Sztrókay Kálmántól származik az aforizma: "A tudománynépszerüsitésben nem az a fontos, amit az ember elmond, hanem az, amit elhallgat." A jó digestnek ugyanez a szerepe: összegyüjti, komprimálja az olvasó számára mindazt, ami fontos, érdekes és érdemes, elhallgatja, negligálja a részleteket, az olvasásra, tájékozódásra érdemtelent. Ilyen vonatkozásban és összefüggésben feltétlenül létjogosultnak tartom a digest müfaját,és szivesen üdvözölném...

DARVASI ISTVÁN: A digest tipusú kiadványok régen beváltak és eléggé ismertek is, különösen az egyes tudományágakban és szakmákban, ahol referáló folyóiratokként ismertek. Véleményem szerint nálunk is helye lenne annak a digest-nek, amely nem valamely tudományágat vagy szakmát szolgálna ki, hanem a szélesebb érdeklődésü ember céljait szolgálná a lapok és folyóiratok legértékesebb és legmaradandóbb anyagainak újraközlésével.

DR. PÁLFY JÓZSEF: Ugy gondolom, az adja létjogosultságát, hogy - amennyiben témakörök szerint csoportositja szemelvényeit, a bibliográfiai anyagot stb. - az érdeklődőknek egy-egy kérdés szélesebb körü tanulmányozására is módot nyújt.

MIHÁLYFI ERNŐ: A digest nagyon időszerü, mert egyre kevésbé várható el az olvasóktól, hogy az egész magyar sajtót figyelemmel tudják kisérni.

VETŐ JÓZSEF: Rendkivül nagy segitség lenne az embereknek, ha rendelkezésükre állna egy ügyes, szakavatott válogatás a legfontosabb cikkekből, legalább utalások, bibliográfiák formájában. Ilyenformán én nagy létjogosultságot hitelezném a digestnek, persze elsősorban a magyarnak.

Olvasás és tömegkultúra

A szerző utal a tömegkommunikációs vitára, s megkisérli jellemezni a tömegközlési eszközöket és az általuk létrehozott tömegkultúrát. Bevezetőben figyelmeztet: "Egyre riasztóbb tünetek árulkodnak arról, hogy bajok vannak olvasási kultúránkkal." Idézi a felméréseket, melyek szerint "az egyre nagyobb mértékben tapasztalható infantilizmus, ami serdülőink irását és beszédét jellemzi, főképpen az őket nagy tömegben elárasztó, feldolgozatlan információ következménye." Cikkének egyik központi problémája a modern tömegkultúra ellentmondásainak jellemzése.

"Kettősség, új vivmányok és válságok kettőssége jellemzi a technikai forradalom részeként kibontakozott kommunikációs forradalmat."

1. Az irott betü özöne sosem látott méreteket öltött...
2. Az új gépi tömegközlési eszközök /zsebben hordható rádió, televizió/ elterjedése és uralkodóvá válása. Ezek terjedése viszont azzal a következménnyel jár, hogy elvonnak az olvasástól, csökkentik az olvasásra szolgáló időt...

"Ez a két jelenségcsoport együttesen létrehoz egy sajátos, újfajta kultúrát, azt, amit "mass media"-kultúrának, a gépi tömegközlési eszközökre alapitott tömegkultúrának szokás nevezni."

Ezután felsorolja a tömegkultúra negativumait, amelyeket - részletes ismertetésük után - igy foglal össze:

"A mass media-kultúrában fellelhető vonásokat értékelve, igy összegezhetjük a bennük rejlő veszélyeket:

- a világ passziv, kritikátlan szemléletét tenyésztik, hozzászoktatnak a kész, száj-

barágott formulákhoz, közhelyekhez, felületes általánositásokhoz és leegyszerüsitésekhez;
- ezzel felületességre és kényelemszeretetre szoktatnak, elszegényitik a képzeletet, elsorvasztják a szellemi erőfeszitéseket;
- ezzel pedig társadalmilag és politikailag is konzervativizmust és konformizmust terjesztenek."

Kiadványunk speciális jellege megköveteli, hogy a cikknek a "digestek" szerepéről szóló kitételét is szó szerint idézzük:

"Bár a mass media által tolmácsolt termékek jelentős része nem müvészi érték, olykor mégis vállalkoznak az igazi /vagy hagyományos/ müvészet népszerüsitésére. Az imént emlitett torzitás, le egyszerüsités mellett gyakran folyamodnak a kondenzáláshoz és a konfekcionáláshoz. A kondenzálás tipikus termékei az antológiák, idézet- és szemelvénygyüjtemények, a rövidített vagy /nálunk, hálistennek, igen ritka/ "digest"-tipusú termékek. Ilyenkor a heterogén közönség alacsonyabb rétegeire hivatkozva, az a produkció alapelve, hogy a hallgatótól, nézőtől, olvasótól ne igényeljen szellemi erőfeszitést..."

A tömegkultúrának azonban vannak bizonyos előnyei is:

"1. Ez a tömegkultúra olyan tömegek között terjed, amelyek most jutnak először egyáltalán kultúrához...
2. Az izlésnivelláló funkció is lehet pozitiv: kasztkülönbségek megszüntetéséhez járulhat hozzá - nálunk a falu és a város különbségeit mossa el...
3. A hatásvadászó eszközök felhasználása is igazolható történelmileg. A tömegek szórakozta-

tásában mindig az ilyen produkcióknak volt uralkodó szerepük: gladiátor-viadalok, állatszeliditők, cirkuszi játékok.

4. A "digest"-tipusú irodalom-konfekcionálás csak a tömegkultúra egyik terméke; az antológiák, a szöveggyüjtemények hasznosak is lehetnek. Végül pedig arról sem szabad megfeledkezni, hogy egyes tömegközlési eszközök az olvasásnak is reklámot csinálnak...
5. Az ömlesztett, kevert információk valóban nélkülözik a választást és differenciálást megkönnyitő kritériumokat. Viszont kétségtelen tény, hogy az információk nagy mennyisége önmagában is érték...

Ezek az erények kétségtelenül benne rejlenek a "mass media"-kultúrában. Valamiről azonban nem szabad megfeledkeznünk: az erények nem semmisitik meg, nem közömbösitik ennek a gépi tömegkultúrának a negativumait. Ezt a modern, fogyasztási tömegkultúrát éppen ezeknek az erényeknek és ezeknek az ártalmaknak az együttes jelenléte jellemzi... Ezek a "mass media" technikai és gazdasági lényegétől függenek, apparátusának szervezetéből és müködéséből származnak. Következésképp: erényeinek kihasználása csak ártalmainak növekedése árán fokozható, és megforditva... A gépi tömegkultúra ártalmas tendenciái elleni orvosságot tehát nem a gépi tömegközlés strukturájában magában kell keresni, hanem ezen a strukturán kivül: egész kultúránk strukturáját kell olyanná tenni, hogy megfelelő helyet foglaljon el benne az új, a változást jelentő elem is, de ne kerüljön válságba a hagyományos érték sem.

Ezt a szocialista társadalom belső rendje lehetővé teszi: a gépi tömegkultúra ellensúlyát a szocialista kultúra strukturájának egészében a kultúra más /hagyományos/ szféráinak rekompenzációjával lehet megteremteni. Az egyik rekompen-

zációs lehetőséget az olvasási kultúra fenntartásában és fejlesztésében találhatjuk meg."

A cikk további részében az olvasás rangjával, az olvasástanitás kérdésével foglalkozik a szerző, hangsúlyozza az értelmezésként felfogott olvasás jelentőségét, és ezzel kapcsolatban az irodalomkritika szerepét. Végül irását a következő tanulsággal zárja:

"Az olvasás értelme holnap is ugyanaz lesz, ami ma: az igazi emberi gondolatok terjesztése. S ha rangja ma csökkenni látszik, értelme és jelentősége annál többre kötelez bennünket, akiket irástudóknak szoktak nevezni."

MIKLÓS Pál: Az olvasás rangja és értelme - ma és holnap. = Új Irás 1970. 11.sz. 81-92. oldal.

Tévé-gyerekek?

Marshall McLuhan kanadai professzor koncepciója az elektronikus korszak kultúrájáról óriási vitákat váltott ki világszerte. /A PEN mentoni kongresszusán Armand Lanoux fordult szembe vele, gondolatait - Boldizsár Iván hozzászólásával együtt - a Nagyvilág februári száma ismertette./ Részletek egy interjúból:

"- Mire alapozza professzor úr, hogy Gutenberg az ipari forradalom alapjait is lerakta?
- A kettő elválaszthatatlan. A nyomtatás volt az első gépesitése egy teljes kézmüiparnak. Az összerakható betütipus volt az őse és prototipusa minden további ipari fejlődésnek.

- Úgy tünik, hogy a professzor úr szerint a jelenkori élet gyakorlatilag minden aspektusa a Guten-

berg által feltalált könyvnyomtatás egyenes következménye.
- A nyugati mechanikus kultúra minden aspektusát a nyomtatás alakitotta ki, de a jelenkor az elektronikus közeg kora, amely a mechanikus fogyasztó társadalmi környezettel és kultúrával ellentéteset hoz létre. A Gutenberg-galaxist elhalványitja a Marconi-együttállás.
- Melyek valójában azok az elektronikus közegek, amelyekről állithatjuk, hogy a régi mechanikus közegek helyébe léptek?
- A táviró, a rádió, a film, a telefon, az elektronikus számitógép és a televizió... A televizió az, amely elsősorban felelős a mechanikus kultúrák mindegyikére jellemző vizualitás egyeduralmának végetérésében...
- De hát a televizió nem maga is vizuális közeg?
- Nem, éppen ellenkezőleg. Ellentétben a filmmel vagy a fényképpel, a televizió inkább a tapintás, mint a látás szervének kiterjesztése. A tv-kép nemcsak vonalak, hanem milliárdnyi parányi pont rendszere. Ezekből a néző egyszerre fiziológiailag csupán 50-60 pontot képes apercipiálni, és ezekből alakitja ki a képet, ily módon állandóan kitöltve az üres és elmaradó képek hézagait. Azáltal, hogy állandóan hézagkitöltésre vagyunk kényszeritve, az üzenetet az ikonoszkóp közvetlenül bőrünkre tetoválja.
- Miben látja a lehetőségét professzor úr annak, hogy a közoktatás a tv-generáció igényeihez alkalmazkodjék?
- Az elektronikus kor egy "belemenős" gyerekétől azt várni, hogy a régi oktatási módszerekbe beleilleszkedjék, olyan, mintha egy sastól azt várjuk, hogy ússzon. Egyszerüen nem a saját közegében mozog, ennélfogva képtelen. A tv-gyermek nehéznek vagy éppenséggel lehetetlennek tartja, hogy jelenlegi közoktatási rendszerünk fragmentált vizuális célkitűzéseit megvalósitsa, miután minden érzékszervével kölcsönhatásban volt az elektronikus közeggel. Az

elektronikus közegek kondicionálta természetes ösztöne azt diktálja, hogy minden érzékszervét használja a könyvnél. Az irott szöveg azonban makacsul ellenáll minden ilyen törekvésnek, azt követelve, hogy az összérzékszervi megközelités helyett egyfajta elszigetelt vizuális attitüdöt vegyen fel. Ahogy a gyerekek az alsóbb osztályokban olvasnak, az ékesszólóan bizonyitja a tv hatását. 12-13 cm-re tartják szemüktől a könyvet, pszichomimikusan törekedve arra, hogy megkapják az összérzékszervi tv-élményt. Küklopszokká válnak, akik gázolni akarnak a könyvekben, ahogyan a tv-ben.

- Lehetséges volna-e a "tv-gyermek" számára a müvelődési környezethez való igazodást azáltal biztositani, hogy a hagyományos formákat szintézisbe hozzuk a saját elektronikus kultúránkba való bepillantással?

- Ehhez az szükséges, hogy a közoktatási rendszer felismerje, hogy létezik az elektronikus kultúra. Ezen felismerés hiján a tv-gyermeknek nincs jövője iskolánkban. A vietnami háború véres üzenete az ő bőrére is rá van sütve; tanúja volt nemzetek vezetői meggyilkolásának és temetésének, föld körüli pályán száguldott a kamerával és együtt táncolt az ürhajósokkal az ürben, a rádióból, a telefonból, filmekből, hanglemezekről, más emberektől állandóan özönlik feléje az információ. Szülei lecsücsültették a tv elé két éves korában, hogy lecsendesitsék, s mire óvodás, már 4000 órát töltött tv előtt. Ahogyan egy IBM-vezető mondta: gyermekeink nagyszüleik emberöltőjének többszörösét élték már le, amikor első osztályba lépnek."

NORDEN, Eric: Interjú Marshall McLuhannal. = Valóság 1970. 10.sz. 92-100. oldal.

IRODALOMTÖRTÉNET - NYILATKOZATOKBAN

Az irodalomtörténetirás nélkülözhetetlen dokumentumai a közvetlen, nem szépirodalmi mübe fogalmazott irói vallomások, nyilatkozatok - mégha azok ünnepi alkalomra készültek is. Az Új Irás Huszonöt év történelem cimen közzétett ankétján közel ötven mai magyarországi iró válaszolt a szerkesztőség kérdéseire, és ezek a válaszok - szerzőik müvészi rangjának megfelelően - érdekesen jellemzik a kort, a népi Magyarország harmadfél évtizedes történelmét, némelyik pedig irodalomtörténeti érdeklődésünkre is számot tarthat. Nyilván sokakat érdekel, hogy hol és miként élte át a felszabadulást Veres Péter, Illés Béla, Weöres Sándor, Darvas József, Zelk Zoltán, Illés Endre, Rónay György, Féja Géza, Hubay Miklós, Cseres Tibor, Abody Béla vagy Csák Gyula, s hogy ők és irótársaik hogyan értékelik az eltelt huszonöt év magyarországi irodalmát, milyen megoldatlan kérdéseket tartanak a legfontosabbaknak müvészeti és társadalmi szinten.

Többen is osztják Veres Péter véleményét, mely szerint "az az igazság, hogy a legérettebb irásaink a múltról szólnak". A legtöbben, bizonyára irói szeméremből, nem neveznek meg müveket; Féja Géza szerint az utóbbi negyedszázad társadalmi eseményeinek az ábrázolásával sem maradt adós nemzedékének többsége, a fiatalabbak közül pedig az "igazán tusakodó" Sánta Ferencet, Fejes Endre Rozsdatemetőjét és Galambos Lajos novelláit emeli ki. Boldizsár Iván szigorúbb itéletét - azaz hogy miért nem hagy hü képet az utókorra a mai magyar irodalom e huszonöt évéről - azzal magyarázza, hogy "ennek az emberöltőnek az első felében a hü képeket agyonretusálta a sematizmus. Második felében, tehát még ma is, az első évtized reakcióját nyögjük: nem tartozik az iró'i becsvágyak közé megörökiteni a kort az utókor számára". A diagnózis tekintetében rokon Illés Endre véleménye: "az elmúlt huszonöt év magyar irodalmában Balzac és Stendhal besározódó

és hivő fiataljainak, a Julien Soreleknek, a Lucien Rubempréknek magyar alakmását hiányolom legjobban. Az unokaöccsöket. Éppen csak feltüntek regényeinkben, drámáinkban." Az indoklásban Veres Péter lényegbevágó esztétikai igazságokat fogalmaz újra: "...a Múzsa elmegy az iró feje fölül, ha valaki más is fogja az ember kezét. /Persze akkor is elmegy, ha az ügyhöz kevésnek érzi a tehetséget és az erőt./" És tovább: "Márpedig az irásnak az a titka, hogy elsősorban és mindenekfelett irodalom legyen, akármiről szól is. Mégha közvetlenül politikai, akárha harci, stratégiai vagy éppenséggel taktikai célokat szolgál is."

Rónay György alkotáslélektani szempontokkal világitja meg a kérdést, önmagáról vallva: "mint iró... sosem akartam versenyt futni a történelemmel; nem olyan az alkatom, a természetem, hogy a történelem és társadalom eseményeire azon melegében tudnék reagálni. Ez persze nem azt jelenti, hogy ezt az azonnali reagálást a legkevésbé is lenézném. A világirodalom legnagyobbjai közt vannak példák rá: egy Petőfi, egy Ady, hogy csak a mi költészetünkben maradjak. De nem mindenki ilyen; s ha valaki nem ilyen tipusú iró, és mégis lihegve mimeli és erőlteti, hogy ilyennek lássák: nevetséges, sőt sokszor visszataszitó."

Végül idézzünk néhány véleményt az iró etikai magatartásáról. Darvas József: "Sokmindent lehet. Lehet az embernek a maga múltjával szembefordulni. A történelmi útvesztéseket tanulságként, a legkegyetlenebb realizmussal felmutatni. Lehet kiábrándulni s félreállni. Lelkileg vagy a valóságban az emigrációt választani. Csak egyet nem lehet: úgy tenni, azt játszani, hogy nem volt közöm ahhoz, amihez közöm volt." Rákos Sándor, a középnemzedék költője ugyanezt a jövő oldaláról fogalmazza meg: "Mai tizenkét kőmüvesek, legdrágábbjaink csontjaival egész életünket a falba raktuk, hogy szilárdabb és örökebb legyen, amit épitettünk. Meggyőződésem szerint akkor szeretjük jól a magasba szökő

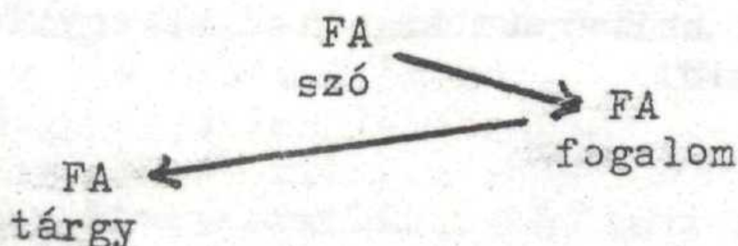
tornyokat, ha a legkisebb repedést is észrevesszük és kijavitjuk rajtuk."

Huszonöt év történelem. = Új Irás 1970. 1-2. sz. /Az ismertetést a Korunk májusi számának "Tallózás" rovatából vettük./

AZ IRODALMI MÜ EGZAKT KUTATÁSÁRÓL

Az irodalomtudomány és -esztétika évszázadok óta az irodalmi mü összehatásával, az általa keltett élmények valamiféle összegével azonositja az irodalmi müvet. Ez a megközelités számtalan torzulás forrása is lehet. Ha azonban az irodalmi müvet jelrendszernek tekintjük, és e jelrendszert struktúraként elemezzük, egzakt módon közelithetjük meg és igy a torzulásokat elkerülhetjük. "Az irodalmi mü mint jelrendszer szinte müszerszerü precizitással vezérelheti az olvasó impresszióit, reakcióit, élményét... Hogyan képes egy jel vagy jelrendszer mozgásokat, illetve egy egész mozgásrendszert létrehozni?

A kérdés, legalábbis részben, szónoki, mert hiszen épp az tesz s csak az tesz valamit jellé, hogy "jelent" valamit, s a jelentés, tudjuk, nem állapot, hanem aktus, az a mozgás, amely összeköti előbb a jelölőt /mondjuk, azt a hangképet, hogy FA/ a jelölttel /mondjuk, azzal a fogalommal, hogy FA/, majd ezt a fogalmat a jelzett tárggyal /a FÁ-val mint fizikai-természeti jelenséggel/:

S minthogy minden létező és elképzelhető tárgyhoz, jelenséghez emlékképek, asszociációk sokasága tapad, a jel által felidézett fogalom ráadásul még

asszociációs mozgások sokaságát inditja el bennünk... Különösen erős az asszociációs atomrobbanás, ha minden kontextus /szövegösszefüggés/ nélkül, minden előzmény s kézzelfogható következmény nélkül, mintegy grammatikai /nyelvtani/ és szemantikai /jelentéstani/ légüres térben jelenik meg egy szó:

SOHA

A jelsorba beszoritva viszont az általa megindítható lehetséges mozgásoknak csak elenyésző töredékét inditja meg: "Nem hallottam még soha ezt a történetet, de..."

Egybekapcsolható a szó olyan szavakkal is, amelyekkel semmiképpen nem fér össze, s ez az inkongruencia /össze nem illőség/ mindkét szót vagy a kettő közül egyiket kimozditja a helyéről. Ha azt mondom például:

MÁTYÁS KIRÁLY, AZ IGAZSÁGTALAN

heves mozgás indul meg a magyar hagyományokon nevelkedett ember tudatában: megpróbálja összeegyeztetni a két szót, s közben hol Mátyás király csúszik közelebb az igazságtalanság szférájához, hol az igazságtalanság keres valami új értelmet, új helyet a szemantikai univerzumban, megpróbál "kevésbé igazságtalan" lenni, majd mivel a két szó összeegyeztetése végül is nem sikerül, a tudat kidobja magából az egész mondatot, az egész kijelentést, mint értelmetlen jelsort, s e "kidobást" nevetés vagy bosszankodás vagy akár méltatlankodás kiséri.

Ha viszont egy szónak ismeretlen a helye és értéke a szemantikai univerzumban, mondjuk egy ismeretlen személyt jelöl:

CONCELLI GRÓF

akkor ez a szó annak a szónak a helye és értéke felé mozdul el, amellyel összekötik. Minthogy például Mátyás király értéke abszolút pozitiv a magyar olvasó tudatában, a következő mondatban az emlitett, s eredetileg semleges "töltésü" gróf is pozitiv töl-

tést, mégpedig igen pozitiv töltést kap:

\+ +

MÁTYÁS KIRÁLY TÁRT KAROKKAL FOGADTA CONCELLI GRÓFOT

Ha viszont egy negativ értékü szóval kapcsoljuk össze, akkor egyszeriben átcsúszik az ismeretlen gróf a negativ értékek tartományába:

\- -

HAYNAU TÁRT KAROKKAL FOGADTA CONCELLI GRÓFOT

\- s csak úgy lehet újra visszalendíteni újra a pozitiv tartományba, ha a negativ szóval nem konjunktiv /együtt álló/, hanem diszjunktiv /elválasztó/ állítás köti össze:

\- +

HAYNAU NEM FOGADTA TÁRT KAROKKAL CONCELLI GRÓFOT

és pláne:

\- +++

HAYNAU BÖRTÖNBE VETETTE CONCELLI GRÓFOT

Igy csusszan át egy szempillantás alatt az ismeretlen gróf a zsarnokok és rendőrspiclik szemantikai tartományából a zsarnokok szemében gyanúsak vagy éppen a szabadsághősök társaságába.

Ilyen szemantikai mozgások, ide-oda villanások sokaságát kelti az ember tudatában minden nyelvi közlemény, s az átlagosnál sokszorta több ilyen mozgást kelt az irodalmi-költői alkotás."

A tanulmány következetesen megkülönbözteti az irodalmi mü strukturáját az irodalmi mütől,mint modelltől. Módszerét például József Attila versátdolgozásainak elemzésével igazolja. Szemléletesen bizonyitja, hogy egyetlen jelsor vagy irásjel megváltoztatása is erősen kihat a vers vezérlő funkciójára, azaz az olvasóban kialakuló gondolati-érzelmi erőjátékra. Módszere nemcsak az irodalomtudomány müvelőinek, hanem az igényes olvasóknak is élményt és fogódzót jelent.

HANKISS Elemér: Az irodalmi mü: struktúra vagy modell? = Valóság 1970. 7.sz. 74-88. oldal.

/Zsolnai József ismertetése./

Az e téma iránt bővebben érdeklődő olvasónak még a szerző A "struktúra" c. cikkét /Kritika 1970. 9. sz./ valamint Az irodalmi kifejezésformák lélektana c. kötetét ajánljuk szives figyelmébe!

A mindennapok kulturális forradalma

Beszélgetés Tőkei Ferenccel

Részletek Erki Edit interjújából.

"- Kezdjük a mai kételkedők nézeteivel, akik szeretik a szocializmus eszményét szembeállitani a megvalósult szocialista társadalmak rendjével. Egyik nézet szerint a szocializmus mint mozgalom és hatalom nem élt a lehetőségeivel, ezért ő mi időnkben lényegében hasonló jelenségek figyelhe meg, mint a polgári forradalom nemzedékének illúzióvesztése, "kijózanodása" idején.

- Korunk uralkodó vonása természetesen nem a szocializmusból, hanem a kapitalizmusból való tömeges és végleges kiábrándulás. Kérdése azonban a kommunisták mai problémáira vonatkozik... Elvont és üres spekuláció egy-két részleges összefüggés alapján, de a problémakör egészéből kitépve, olyanokat állitani, hogy a szocializmus nem élt a lehetőségeivel. Meggyőződésem, hogy a szocializmusnak egészében véve ma olyanok a lehetőségei, amilyen a tizennégy ország szocializmusa. Ezt a szocializmust egy eszményhez mérve sok kommunista értelmiségi szemlélheti kiábrándultan, s feltétlenül beletelik egy kis idő, amig újra meg újra megtanuljuk, hogy a kommunizmus ügyét előbbrevinni csak a valóság talaján, a reális lehetőségek között választva lehet. Tény, hogy a kommunisták minden nemzedékének megvan a maga "nem egészen ezt akartuk" érzése... A kommunizmus elvontságának leküzdése a folyamat

lényege, s nagyon jó, hogy eközben megszabadulunk egynéhány illúziónktól.

Minden nagy forradalom esetében először a nagy, a döntő dolgok felforgatására kerül sor, ilyenformán új keretekkel cserélve fel az elavult régieket, a keretek azonban kezdetben jóformán üresek, új életformával, a mindennapok forradalmával csak hosszú, kulturális forradalomnak nevezett nevelő és önnevelő munka töltheti meg a politikai kereteket. E kulturális forradalom időről időre elvezet a politikai formák reformjához, hogy az új formák ismét újabb tartalmak fejlődését segitsék elő. Ugy gondolom, ez a szocializmus belső dialektikájának, saját mozgásának legáltalánosabb törvénye, amelynek kibontakozása ma még csak korlátozottan lehetséges, hiszen a szocializmus tudatos épitése ma még csak tizennégy országban van napirenden.

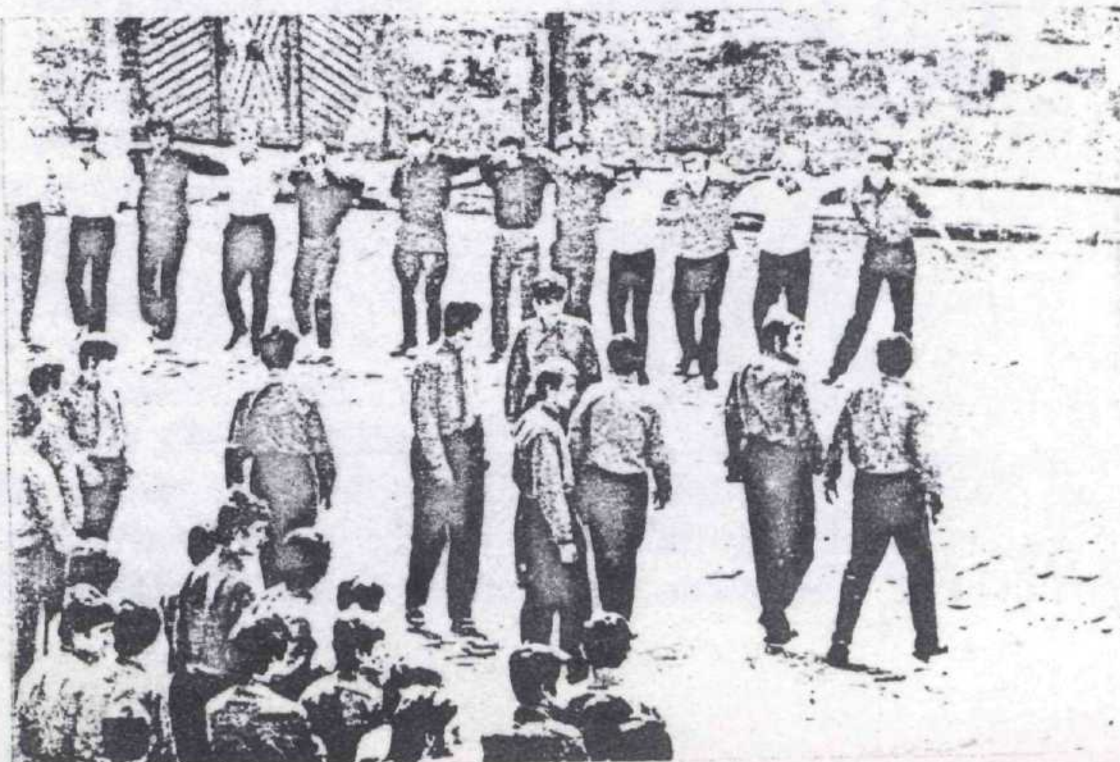
- Megbocsásson, de például itt és most, a mai Magyarországon nem a kulturális célt hangsúlyozzuk, hanem sokkal inkább a politikait: a szocialista demokrácia fejlesztését, és a gazdaságit: az új mechanizmust.

- Az új gazdasági mechanizmus lényege nem az, mint sokan gondolják, hogy a voluntarista-bürokratikus irányitás helyét átveszi a piac önkénye, hanem ellenkezőleg, hogy igen jelentős mértékben kiszélesedett a gazdasági döntésre jogosultak és kötelezettek köre. Az új gazdasági irányitási rendszer bevezetése óta a gazdasági vezetők nem olyan önállóak és bátrak a döntéseikben, mint amilyenek lehetnének, sőt, mint amilyeneknek lenniök kellene ahhoz, hogy ez a mechanizmus igazán jól müködjék. Véleményem szerint azért, mert kultúrájukból ma még hiányzik a döntésképesség... Vagy vegyük a szocialista demokratizmus fejlesztésének programját. Igaz-e vajon, hogy a szocialista demokratizmus fejlesztésének feladata döntően politikai, hogy tehát a meglevők helyett új szervezetekre, új politikai formákra van szüksége a demokráciá-

nak? Valószinü, hogy itt is van politikai tennivaló is. De az emberek nagy tömegei a demokratizmus ma biztositotta lehetőségeinek is csupán kis százalékával élnek. Az emberek nagy része nálunk demokratikus jogaival ma még egyszerüen nem tud élni: vagy nem él velük, vagy visszaél velük. Demokráciát még szocialista állam sem csinálhat demokraták nélkül. Demokratává lenni a mi viszonyaink között: kulturális forradalom.

- Ma a nem politikai, hanem kulturális forradalom időszakában sokan - főleg fiatalok - szinte "visszavágynak" a politikai forradalom általuk meg sem élt korszakába, azzal a romantikus elgondolással, hogy a maival ellentétben ez a korszak volt igazán forradalmi korszak, amelyben minden egyén maximálisan kibontakoztathatta képességeit a köz javára.

- Ezzel szemben a valóság az, hogy a fegyveres vagy politikai forradalomban az egyén, az egyéniség igen keveset nyom a latba. Ha fegyverek dörögnek vagy sok ember vonul és kiabál az utcán, akkor a kezében fegyvert szorongató vagy kiabáló egyén esetleg nagyon bátornak és nagynak érzi magát, de valójában a fegyver vagy a tömeg a nagy, a hatékony, az ütőképes, de nem az egyéniség. Fiataljaink forradalmi romantikája, mint minden romantika: menekülés; a mi körülményeink között éppen az egyes ember forradalma előtt, a mindennapi élet problémái előtt való meghőkölés.

- Ha nem elsősorban a politika feladata a kulturális forradalom, hanem az egyes emberé, és a politika mégsem hagyhatja teljesen magára az egyes embert ebben a vonatkozásban sem, akkor mit tehet mégis a politika?

- A kulturális politika centrális feladata lenne olyan szellemi élet kibontakoztatásának elősegitése, amelyben ideológiai és müvészeti viták hátsó gondolatoktól és sanda szándékoktól, kicsinyességektől és klikkérdekektől mentesen zajolhatnának le, amely szellemi életben a szocialista eszmeiségü közvélemény megizmosodhatna. Természetesen országos közvéleményre van szükség, a szocializmus ügyének elkötelezettek olyan közvéleményére, amely egyrészt a modern tömegkommunikációs eszközök segitségével, másrészt a pártszervek útján a legszélesebb tömegekhez férhetne hozzá, nem hatalmi szóval, hanem egyszerüen azáltal, hogy megvilágitó erejü érveket és szempontokat tud nyújtani az egyes emberek legsajátabb problémáihoz is..."

Forradalom-e a kulturális forradalom? Beszélgetés Tőkei Ferenccel. = Új Irás 1970. 10.sz. 61-68. oldal.

A marxizmus hegemóniája

Aczél György tanulmányának részletét közli a Társadalmi Szemle. A közölt részlet müvelődéspolitikai megközelitésben tárgyalja a témát. Áttekinti a felszabadulás utáni magyar müvelődéspolitika elméletét és gyakorlatát, különösen a marxizmus hegemóniájának érvényesülését vizsgálja. Kitér a dogmatizmus hibáira, az ötvenes évek müvelődéspolitikájának ellentmondásaira, elemzi az ellenforradalom leveré-

sét követő konszolidáció kulturális vonatkozásait, s megfogalmazza a marxizmus hegemóniájáért folyó küzdelem legfontosabb alapelveit.

"Melyek a vezető szerep megvalósulásának kialakult, leglényegesebb alapelvei? A vezető szerep elvének megvalósitása nemcsak feltételezi a kultúra párt- és állami irányitását, hanem ennek erősitését, sokoldalúbbá, differenciáltabbá tételét is megköveteli. A hegemónia kiküzdésének, kibontakoztatásának állandó feltétele volt a "kultúra szabadsága" polgári értelmezésének kategórikus visszautasitása.

Ugyanilyen feltétlen visszautasitásban részesül az a másik - főként a revizionizmusra jellemző - nézet is, amely a párt- és állami irányitásban a kultúra úgynevezett "közvetett" irányitásának elvét állitja szembe."

"A marxizmus vezető szerepének legfőbb belső eszmei biztositéka maga a marxizmus. Pontosabban: a szocialista törekvések támogatása mindenekelőtt a marxista-leninista elmélet megvédését, alkotó továbbfejlesztésének biztositását jelenti. Az antimarxista, polgári, revizionista nézetek kiszoritása is csak akkor válhat igazán teljessé és meggyőzővé, ha alkotóan alkalmazza a marxizmus, egyszersmind kifejtő módon meg is válaszoljuk a társadalmi fejlődés által felvetett kérdéseket, azokat is, amelyek kapcsán az ellenséges nézetek jelentkeznek. Csak vonzó, tudományosan megalapozott, állandóan fejlődő elmélettel lehet felvenni a versenyt a nem marxista eszmékkel szemben."

"Igen fontosnak tartjuk az elmélet tisztaságának megőrzését. Tudatában vagyunk annak, hogy valamely kérdés megközelitése marxista alapról is többféleképpen történhet és termékeny eszmecsere tárgya lehet... A marxizmus egysége azonban a vizsgálati módszerek és kiindulópontok sokféleségében is megmaradhat, ha azok képviselői tudatában vannak korláta-

iknak és szükségszerü egyoldalúságuknak, ha nem igényelnek monopolhelyzetet maguknak, hanem a sokoldalú viták tanulságait hasznositva, újabb és újabb szintézisre törekszenek."

"A vezető szerep érvényesitése során figyelmen kivül nem hagyható alapelv, hogy a marxista és a polgári, kispolgári ideológia - ellentétesek egymással."

"A hegemónia érvényesitése azt is megköveteli, hogy különbséget tegyünk a különféle polgári nézetek között. Átmeneti társadalomban élünk, s igy a kulturális és müvészeti életben igen gyakran találkozunk átmeneti ideológiai képletekkel is, olyanokkal, amelyek nem marxisták ugyan - s ennyiben polgáriak -, de nem kifejezetten marxizmus-ellenesek. Emellett az sem hagyható figyelmen kivül, hogy az emberek jelentős részének köznapi tudatában eklektikusan keverednek a különböző eszmei elemek. Ennek a naponta tapasztalható ténynek a tudomásulvétele egyáltalán nem jelenti egy ideológiai "harmadik út" elismerését. Éppen a marxista kritikai gondolkodás feladata az ilyen képletek felbontása, a velünk egyező és miénktől eltérő, tőlünk idegen elemekre, s ez a felbontás: ideológiai harcot, vitát jelent."

ACZÉL György: Müvelődéspolitikánk a marxizmus hegemóniájáért.
= Társadalmi Szemle 1970. 11. sz. 9-24. oldal.

LENINIZMUS ÉS DIALEKTIKA

Az 1970-es esztendő a Lenin-, Hegel- és Engels-évfordulók esztendeje volt. A megemlékező irások gazdagitották a filozófiai és politikai irodalmat. Az egyes évfordulókról a bibliográfiai részben közlünk egy szük válogatást.

Ezen a helyen Lukács György tanulmányából idézünk, mivel úgy érezzük, gondolatai a marxizmus fejlődésének lényeges kérdését érintik.

"Lenin politikájának elemzése... mindig visszavezet minket a dialektikus módszer alapkérdéseihez. Egész életmüve a marxi dialektika következetes alkalmazása a hatalmas átmeneti korszak szakadatlanul változó, mindig újat teremtő jelenségeire. De a dialektika nem valamiféle kész elmélet, amelyet mechanikusan lehet az élet jelenségeire alkalmazni, hanem csak alkalmazásában és alkalmazása által létezik. Lenin gyakorlata ily módon kibővitette, gazdagabbá tette és elméletileg továbbfejlesztette a dialektikus módszer Marxtól és Engelstől átvett örökségét.

A leninizmust ezért joggal tekinthetjük új fejlődési szakasznak a materialista dialektika történetében. Lenin nemcsak helyreállitotta a marxi elmélet tisztaságát, a vulgáris marxizmus laposságainak és torzitásainak évtizedes uralma után, hanem magát a módszert is továbbfejlesztette, konkrétabbá és érettebbé tette. A kommunisták feladata most már az, hogy továbbmenjenek Lenin útján, de ez csak akkor sikerülhet nekik, ha úgy tudnak Leninhez kapcsolódni, ahogy maga Lenin kapcsolódott Marxhoz... A leninizmus a konkrét, nem sematikus, nem mechanikus, tisztán a gyakorlatra irányuló gondolkodás eddigi legmagasabb foka. A leninistáknak az a feladatuk, hogy megmaradjanak ezen a fokon. De a történelmi folyamatban csak az marad meg, ami él és fejlődik. Igy kell megtartanunk a leninizmus hagyományát..."

LUKÁCS György: Forradalmi reálpolitika. =Társadalmi Szemle 197o.4.sz.

Kisérleti közösségek

"A társadalmi haladás egyik legalapvetőbb problémája ma az, hogy a termelőerők kétségtelenül gyors fejlődése mellett sikerül-e olyan új életforma kialakitása, amelyben az individuum sokoldalúan fejlődhet és tudatosan választott értékek alapján formálhatja életét. A legfontosabb kérdés ebből a szempontból az, hogy meghaladhatók-e és ha igen, milyen módon a "tömegfogyasztási" társadalmak "eldologiasodási" tendenciái, amelyek az individuum szabadságát lényegében a készen talált "dolgok" halmaza, az árutömeg elemei közti választásra korlátozza, és kialakithatók-e az individuum további fejlődését serkentő és a humanizációs értékek felé orientáló közösségi formák."

A gondolatmenet elvezet a közösség és individuum, kollektivitás és individualitás fogalmaihoz, amelyek magyarázata után a társadalmi közösségek alábbi jellemzését kapjuk:

"a/ humanizáló közösség, amely segiti tagjai személyiségének kifejlődését, elsősorban azáltal, hogy az egyén partikularitásának olyan meghaladását valósitja meg, amely előrelépés az ember nembeli lényege kibontakoztatásában. Ilyen közösségek kialakitása akkor és ott válik reális társadalmi problémává, ahol előrehaladott az individualizációs folyamat és lehetetlenné válik a visszatérés a primitiv közösségi formákhoz. Számunkra ez a tipus jelenti a bevezetőben jelzett új életmódnak megfelelő közösségi formát.

b/ "kollektivizáló" közösség, amely haladó célokat szolgál ugyan, de mert az egyént teljesen alárendeli a közösségi érdeknek, tagjai nem fejlődhetnek személyiségekké.

c/ a dehumanizáló közösség az egyes emberek individualitását olyan közösségbe integrálja, illetve zárja, amelynek célja ellentétes az ember nembeli fejlődésével, és éppen ezért tagjait torz egyedekké változtatja /pl. fasiszta szervezetek/
d/ quasi közösség, amely valamiféle kollektiva látszatát adva tulajdonképpen tagjai egyéni partikularitását erősiti. Ez a tipus elsősorban ott alakul ki, ahol kollektivista ideológia uralma mellett erőteljes individualizációs folyamatok zajlanak le, amelyeket hivatalosan nem hajlandók tudomásul venni, és igy elmarad az új viszonyoknak megfelelő közösségi formák keresése.
e/ kompenzációs közösség, amely tagjai közösségi élményét nem életük fő területén elégitik ki, hanem periférikus, sokszor valamilyen hobbyhoz kapcsolódó tevékenység integrálásával."

A szerzők áttekintik a közösségek változásait az ipari forradalomtól a fogyasztói társadalomig és a szocializmus kezdetleges formájáig, amely utóbbira az jellemző, hogy a kezdeti kollektivizáló közösségek quasi közösségekké alakulnak át, miközben spontán próbálkozások történnek az új közösségi formák kikisérletezésére. E kisérletek közül különösen a társulási formák érdekesek.

"A szekszárdi állami gazdaságban, amelyben az elsők között indult el ilyen irányú mozgás, több éves gyakorlat eredményét tanulmányozhattuk. Ismertetjük az új szervezési mód lényeges vonásait.

Az első társulásra épülő munkacsoportokat a szántóföldi növénytermesztésben szervezték, és ma is ott müködnek legsikeresebben: 11 - 11 embernek átadnak 1700-2400 hold szántót, kizárólagos rendelkezésre kapják meg nemcsak a területet, hanem a munkához szükséges gépparkot, vegyszereket, mütrágyát is. A gazdaság vezetői csak az előre megállapitott technológia végrehajtását ellenőrzik. A brigád önállóan dönti el, hogy mikor milyen munkát végez, mikor ki megy szabadságra vagy eltávozásra.

A gazdaság semmilyen munkát nem mér, nem nor-

máz; egyetlen mérce van: hány mázsa terményt ad le ősszel a csoport. A megtermelt érték után bérezik őket, a szerződésben előre kikötött fajtánként és mázsánként meghatározott áron. Ugyanakkor bizonyos bérminimum biztositva van.

A brigádokban a csoporton belül a jövedelem elosztásáról maguk a tagok döntenek, az egyenlő elosztás elvét követik, az elvégzett munkanapok arányában osztoszkodnak. Sem a szaktudást, sem a fizikai erőnlétet, sem a szolgálati időt nem veszik figyelembe. A gazdaság vezetői a szerződéstervezetet minden brigáddal évenként külön-külön megvitatják."

Az idézett kisérlet váratlan eredménye az volt, hogy a munkacsoport tagjai - egészségüket sem kimélve - túl sokat dolgoztak /legkevesebb 50 %-kal növekedett az egy főre jutó elvégzett munkák mennyisége/. "A munkaerő egészségtelenül nagymérvü kihasználása azonban más munkaszervezés mellett is gyakran kialakul, jóllehet általában nem az alapmunkában, hanem a hivatalos munkaidőn kivül" - irják a szerzők, és utalnak a munkaerő "állami" és "maszek" árának különbözésére. "A társulási modell elősegithetne olyan folyamatot, amelyben a munka intenzitása növekedésével az alapállásban elért jövedelmek a szükségleteknek az eddigiekhez képest nagyobb részét fedeznék... A kérdés ténylegesebb megoldásához azonban az életkörülmények olyan átalakulása szükséges, ami más értelmes célokat is állit az emberek elé, mint csupán az anyagi javak szerzése."
Végül a közösségek új formái között a kutatócsoportokat /"team"-eket/ és a szocialista brigádmozgalmat emlitik. Az utóbbiról azonban megemlitik, hogy mind inkább formálissá vált. Ehhez "hozzájárult az is, hogy ezek egyértelmüen beépülnek a vállalat hierarchikus rendjébe. Már egymagában a hivatalos szervezetbe való ilyen jellegü beépülés is akadálya annak, hogy a brigádokban a társulási és ezzel a közösségi jelleg tényleg kifejlődjék. Az általunk humanizálónak nevezett közösségek bizonyos spontaneitást tételeznek fel, ami nélkül nem lehet megőrizni ezek mozgalmi mivoltát,

és igy szükségszerüen bekövetkezik formalizálódásuk, illetve szervezetté válásuk.

A mozgalom a mi értelmezésünkben állandó küzdelem a fennálló állapotok meghaladására, a megújhodásra, mégpedig oly módon, hogy a résztvevők törekvéseit nem partikuláris érdekeik, hanem kibontakozó kollektivitásuk alakitja ki, s mozgásterületüket nem kivülről határozzák meg, hanem a résztvevők jelölik ki, állandóan szélesitik.

A humanizáló közösségek kialakulása szükségszerüen összekapcsolódik a valóságos társadalmi kontrollért küzdő mozgalmakkal, amelyeknek egyik legfőbb sajátossága, hogy nem szabad és nem is kell szervezetté válniuk, miután nem az a céljuk, hogy átvegyék a szakigazgatás funkcióit, hanem a tömegek ellenőrzése alá igyekeznek azt helyezni. Ebben az értelemben a cél a társadalmi ellenőrzésnek mint dinamikus folyamatnak a kibontakoztatása, olyan viszonyok megteremtése, amelyben az ember tartósan - azaz nem csupán egy-egy forradalmi szituáció során - kapcsolódnak be a társadalmi események és ezzel saját sorsuk formálásába."

MÁRKUS Mária - HEGEDÜS András: Közösség és individuum. = Kortárs 1970. 12.sz. 1925-1933. oldal.

A kommuna-család

A szerzők a családot mint a mindennapi élet szervezési központját tekintik, elemzik a polgári család szerkezetét, megoldhatatlan problémáit és túlhaladásának elvi feltételeit:

"Mely kritériumoknak feleljen meg tehát a régi család helyébe lépő forma?

1. Demokratikus felépitésü közösségi formának kell lennie, melyben lehetővé válik a demokratikus készségek korai elsajátitása.

2. Sokoldalú emberi kapcsolatokat kell, hogy biztositson, beleértve gyermekek és felnőttek kapcsolatának sokoldalúságát is.

3. Biztositania kell az individualitás kibontakozását és érvényesülését, aminek alapvető feltétele az emberi kapcsolatok szabad megválasztása és szabad újraválasztása már gyermekkorban.

4. Meg kell szüntetnie nemcsak a monogámiából, hanem a monogám család felbomlásából eredő konfliktusokat is."

"Az általunk elképzelt kommuna... szabadon választott közösség. Tagjai közé azok tartoznak, akik tagjai akarnak lenni, s akiket a közösség minden tagja mint ilyet elfogad. A kommunába egyének lépnek be; a belépő családok minden egyes felnőtt tagja mint egyén lesz kommunatag. A létszámnak természetesen biztositania kell azt is, hogy a kommuna ügyei közvetlen demokratikus formában lehessen intézni.

A kommunában az egyének individualitását minden formában tiszteletben kell tartani. Három követelmény van, melynek betartása nélkül nem tartjuk elképzelhetőnek a kommunaforma müködését. Ezek: 1. Munkakötelezettség. 2. A társadalmi munkamegosztásban elfoglalt hely senkit sem mentesit a kommu-

nán belüli feladatok ellátása alól. 3. Mindenkinek valamilyen formában kötelessége foglalkozni a kommuna gyermekközösségével, akár vannak "saját" gyermekei, akár nem.

Ezen kivül semmi másba - érintse az emberek életformáját, munkabeosztását, szabadidő-töltését, emberi kapcsolatait - a kommuna közössége bele nem szól.

A kommunaforma elősegiti azt, hogy csökkenjenek a puszta megszokáson, rutinon alapuló emberi kapcsolatok...

A kommunában lehetőség van arra, hogy az adott gazdasági és technikai feltételek mellett is jelentősen csökkenjen a háztartás ellátására forditott idő. Magától értetődő, hogy a nagy háztartás sokkal gazdaságosabb és jobban kihasználhatóvá teszi a gépi erőket is. Már ez önmagában növeli a szabad idő mennyiségét. Ugyanakkor a szabad idő felhasználásában is forradalmat idézhet elő a kommuna. Mig a párcsaládban a felnőttek - amennyiben kisgyermekeik vannak - házhoz vannak kötve, itt ez megszünik. Ugyanakkor a "ház" már önmagában is lehetőséget ad a sokoldalú szabadidő-felhasználásra... Kétségtelen, hogy a közösség "felhúz" kulturális vonatkozásban. Ezt bizonyitják olyan történelmi példák is, mint a régi munkásmozgalmi közösségek kulturáló hatása.

A kommuna legalapvetőbb előnye azonban a gyermekek vonatkozásában jelentkezik. A kommunában nem a felnőttek nevelik "közösen" a gyerekeket, hanem a kommuna reális gyermekközösségeket hoz létre. A gyermekek magatartásának megitélése, a gyermek munkabeosztásba való beállitása, jutalmazása és büntetése, a gyermekek egymás közötti viszonyának szabályozása meghatározott életkor elérése után nem a felnőttek, hanem a gyerekközösség feladata. A gyerekek úgy közelednek a felnőttekhez, hogy tudatában vannak annak: saját sorsukról számos alapvető vonatkozásban maguk döntenek. Minthogy a demokratikus "készségek" ennélfogva igen korán kialakulnak, a gye-

rekek viszonylag fiatal korban léphetnek be teljes jogú tagként a felnőttek közösségébe.

A kommuna közösségének természetesen megvannak a gyermekközösségre vonatkozó követelményeik is: ezek ugyanazok, mint amelyeket a felnőtt tagokkal szemben támasztanak..."

"A társadalmi funkciójukat jól ellátó kommunák létrehozásának meghatározott anyagi feltételei vannak. Szabad lakásoknak kell rendelkezésre állniuk, melyeket a kilépő vagy kizárt kommunatagok bármikor elfoglalhatnak. Magának a kommunának a normális funkcionálásához is szükség van az anyagi bőség bizonyos fokára."

"Utópisták lennénk, ha azt hinnénk, hogy a kommuna önmagában a legalapvetőbb társadalmi problémák megoldását eredményezheti. Nincs a társadalomnak olyan szintje, szektora stb., legyen az gazdasági vagy politikai, amelyek izolált átalakitása kommunisztikus irányban önmagában végleges lehet és megakadályozná a társadalom régi strukturájának reprodukcióját. Igy pl. az üzemi demokrácia is könnyen eltorzulhat, alakulhat át manipulált látszatdemokráciává. Nem kivétel ez alól a családprobléma elszigetelt megoldása sem. Sőt, amennyiben a család forradalma elszigetelt marad, bizonyosra vehetjük a kommunaforma eltorzolását is... Ugyanakkor a család forradalma nélkül a kommunizmus irányában történő össztársadalmi strukturaváltozások nem lehetnek irreverzibilisekké /véglegesekké/. Az új tipusú pszichikus karakter kialakulása ugyanis csak itt következhet be. Csak itt növekedhetnek fel tömegméretekben olyan egyedek, akik nemcsak nagy társadalmi megrázkódtatások idején vesznek részt aktivan az egész társadalom ügyének intézésében, hanem folyamatosan, "hétköznapjainkban" is."

HELLER Ágnes - VAJDA Mihály:
Családforma és kommunizmus.
= Kortárs 1970.10.sz. 1655-1665.
oldal.

Közhely és kisember

A mindennapi érintkezés közhelyeit veszi vizsgálat alá Hernádi Miklós. Mi a közhely? A szerző igy jellemzi:

"Mindig körülöttünk ólálkodik a közhely, s egy hivó jelre mellettünk terem. Ránk aggatja az alkalomhoz illő ruhát, magunknak nincs is gondunk vele. S ha valaki nyugtalanit, hogy mindenki máson ugyanaz a ruha feszül - a többiek önfeledten ejtőznek az összetartozás, a szót értés látszatában... Mert biztonságot ad a közhely a riadozó gondolkodásnak... De mindenekfölött: rövid út a közhely. A tünődő barangolás kiméletlenül céliranyos ellentéte. Pedig ritkán igaz a gondolkodásban, ami kézenfekvő, adott. S ha igaz, akkor sem úgy igaz."

A szerző sorra veszi a közhely megjelenési formáit /bemondás, vicc stb./, kimutatja negativ - és pozitiv - szerepét, miközben szuggesztiv, vonzó stilusával azt is eléri, hogy - példáiban - magunkra ismerünk.

"Minden jellemzésnél többet mond a - rövidre fogott - felsorolás. Csak annyit, hogy a legtöbb közhely lényeges vonása, hogy adott hivószóra lendül akcióba. /A hivószót aláhúzás jelzi./

Kiderül a vallatásnál; azt nem, de fütyülni azt tudok; szintén zenész; ha a különbséget hegedülni tudnám; előfordul a legjobb családban is; hogy mik vannak, és hogy kell vigyázni; ez van, ezt kell szeretni stb.

A szellemes mondás, bár nyelvi formulához van kötve, mindig egy komikus jelenet elmosódó vagy határozott képét idézi - irja Bergson. Akkor és ott, tegyük hozzá, amikor és ahol megszületett. A szellemes mondás - eredeti környezetéből kiszakitva, a szellemes ember személyiségéről leválasztva - gyakran csak ütött-kopott klisé, impotens nyelvi hulladék. "Felszólit valaminek az elképzelésére, de ah-

hoz már kevés az ereje, hogy valóban meginditsa képzeletünket." /Komlós Aladár/"

Mik a közhely forrásai? Az argó /mini, szitu, zaci/, a sportnyelv /enbéegyes, futottak még, helycserés támadás, van még egy dobásod/, a mozgalmi nyelv /el van maradva egy szemináriummal; megyek termelni, te hol épited a szocializmust?/, sőt a babona is /apád, anyád idejöjjön, hogy el ne kiabáljam stb./.

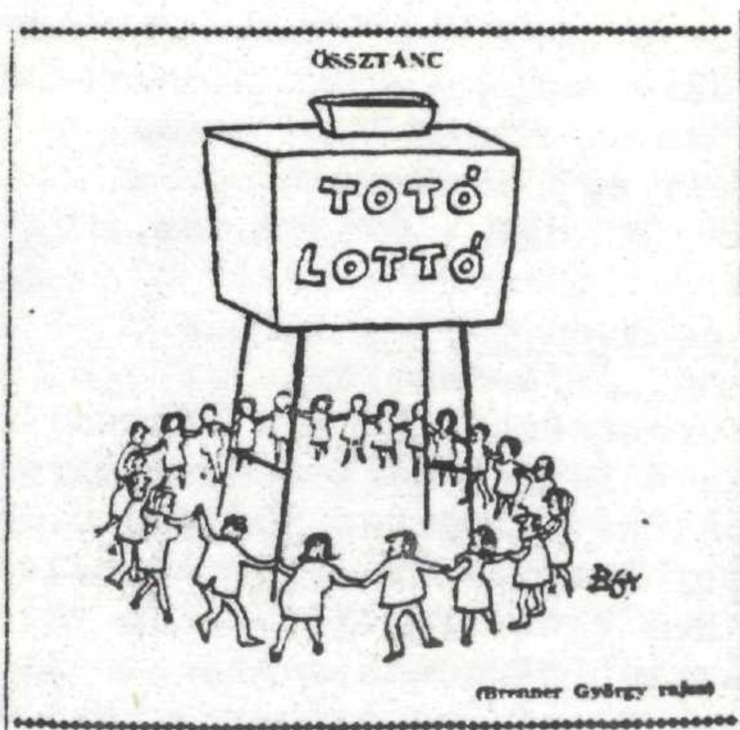
"A közhelynek az a fajtája, amelyet itt körvonalazni igyekszünk: keresett, erőltetett, nem illik az alkalom lényegéhez, jobb kifejezés hiján használják. "Majd kiderül" - ez tökéletesen jogos, más szóval el nem mondható nyelvi forma. "Majd kiderül a vallatásnál" - ez már közhely. A gondolkodás felelőtlenül továbbsiklik egy olyan nyelvi elemhez, amelynek bevonásával a kommunikáció nem lesz teljesebb. S hogy indokoljuk valamivel az agy továbbsiklását, újra változtatunk valamelyest a nyelvi formán: "majd kiderül az akasztásnál" stb.

Nem elég tehát előhúzni a kész közhelyet, használat előtt "fel is kell rázni"! Az eredetiség látszatával kell felruházni, valami szinlelt egyéni izt kell belecsöppenteni. Ezzel függ össze, hogy a legtöbb közhely eltér egy közismert nyelvi formától. Ferdit, kifacsar, átkölt. Más kérdés, hogy az eltérések-ferditések újra csak felöltik a közhely uniformisát. Éppen a beletenyerelés aktusában válik közhely a mit sem sejtő fordulatból.

Nem vár szerencsésebb sors a közmondásokra sem: mindenhol jó, de a legfehérebb a konyhakredenc; ki korán kel, álmos; kevés közben jön meg az étvágy stb.

Van Karinthy Frigyesnek egy mély értelmü megkülönböztetése a humor két fajtájáról. A valódi humor megtalálja valamiben a nevetségest, az álhumor viszont alaptalanul teszi nevetségessé. Megtalálni valamiben vagy ráerőltetni valamire a komikumot - ime, ez itt a különbség."

S a közhely termelője s egyben fogyasztója: "A mai kisember csak "szürke pont" környezetében, "nem kenyere a beszéd", és nem akar semmit, csak "egy kis nyugalmat". Megkönnyiti életét a mimikri. Nem kérhetjük rajta számon, miért nem gondolkodik önállóan, hisz élete a tudomásulvétel jegyében zajlik. Ragaszkodik az életét megtartó ritmusokhoz, nem kiván mást, csak hogy szót értsen a többiekkel. "Ugy még sosem volt, hogy valahogy ne lett volna." Megújuló reményforrása a pénteki lottóhúzás. A véletlen modern kultuszának töretlen hivője. Életének viztükrét felborzolja néhány "nyilt kimenetelü" foglalatosság: a labdarúgó-mérkőzés, a krimi, a tv-vetélkedő, a váratlan találkozások, a kacifántos bünügy az esti lapban. Titkon még hisz az álom jóslataiban, az asztrológiában. Mitoszokat sző, hogy a betonszilárdságú lét "otthonosabb", emberien ingatag legyen. A hirközlés gigantikus áradata őt sem kerüli el, de lepereg róla minden, amit nem vonatkoztathat - esetleg enyhe hátborzongással - önnön szűkös, monoton életére."

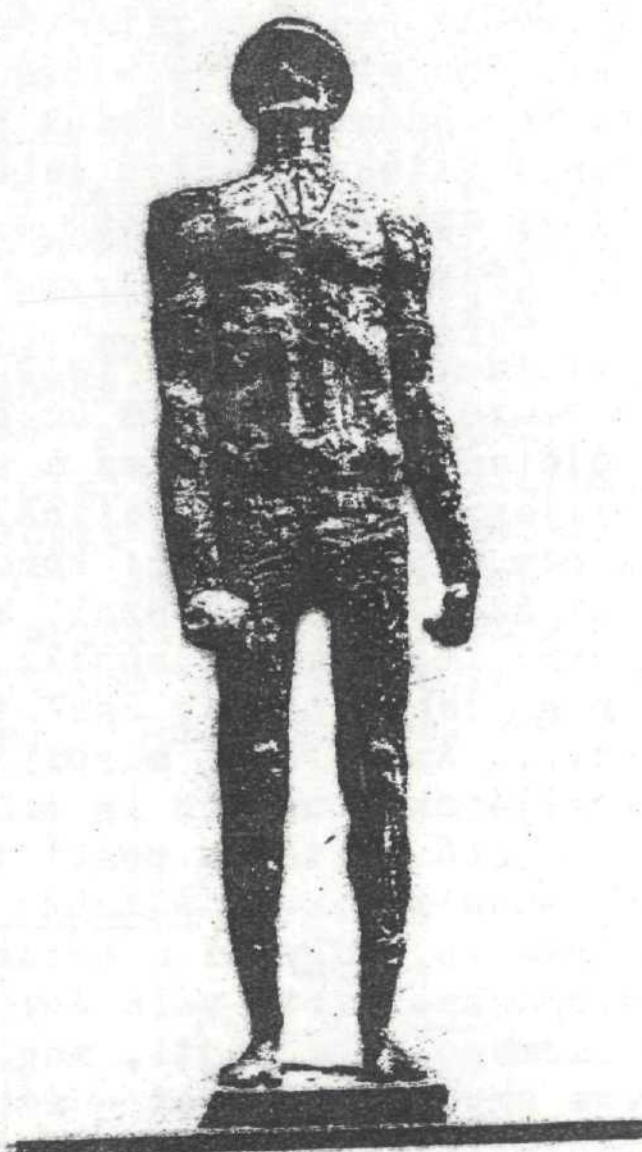

(Brenner György rajza)

A bemondásokról irja a szerző: "A bemondás ugyanúgy "hivójelre" perdül elő, mint a közhely. A "hivójel" lehet egy helyzet is. Például, ha valaki pénzt ejt a földre. Szórjuk a pénzt? Ilyen jól megy? Ne szemeteljünk - hangzik rögvest a sziporka... A társalgási "bemondás" mögött rejlő magatartás-tartalomhoz akkor férkőzünk legközelebb, ha a második személyben fogalmazott bemondásokat vesszük szemügyre. Az alaphang: a partner játékos-bárgyú lebecsülése, lesajnálása. Az efféle sziporkák olykor a becsületsértésig mennek el, csak éppen nem "sikk" komolyan venni őket. E kiszólások látszatközvetlensége valami idegenséget tár fel, ha nem is mindig érzik ezt a beszélők: esküszöm az életedre; tiz évet adnék az életedből - talán ez a két bemondás a müfaj csúcsteljesitménye. De rafináltabb teljesitményekre is képes a pesti ember: korodhoz képest eleget beszéltél; ha szeretsz kártyázni, miért nem tanulsz meg?; ha lenne időm, sajnálnának; ha te mondod, és igaz, akkor el lehet hinni; csak tessék, halálozási sorrendben... Az efféle, második személyben fogalmazott kiszólások komolyan is vehetők, meg nem is. Bennük érhető tetten a pesti társalgás egyik éltető eleme, tudniillik az állandó feszültség, ami sejteti is meg nem is, hogy mi a beszélő valódi véleménye, igazi szándéka. Sértő véleményét a beszélő "dupla fenekü" csomagolásba rejti, magának is, a cimzettnek is hagyva egy lehetőséget - mármint a tréfát -, hogy a kenyértörés elkerülhető legyen.

A "bemondásoknak" egy adott időszakban mindig egy adott köre kering, bár nagy részük már évtizedek óta konokul tartja magát. Ismeretük társadalmi "rangot" is jelent, akár a legújabb sikerkönyv ismerete vagy a legújabb divatcikk. A kiirthatatlan felvágy, a sznobizmus jut itt óriási szerephez... De az uralkodó motivum mindenekfölött: sajátos kérkedés a szót értés, a beavatottság látszatával. A gondolatok valódi cseréje ilyen alapról is elérhetetlen."

HERNÁDI Miklós: A közhely természetrajza. = Valóság 1970. 10.sz. 71-81. oldal.

Somogyi József:
Szántó-Kovács emlékmű (1965)

A szerző megállapitja, hogy "a mai magyar müvészetben a természethüség uralkodik". Bővebben fejtegeti, hogy a különböző szerzők mit értenek ez alatt, megjegyzi: "annyi azért érvényesithető ezekből a tipusfogalmakból, hogy a természetelvü müvész érdeklődése kifelé, a világra irányul, szándéka pedig a szépitgetés nélküli látványvisszaadás, előadásában többnyire lineáris, sikban rendezett és zárt, sokszerüség, világos bemutatása az uralkodó vonás.

Ha a <u>közönség</u> látásmódja felől nézzük a természetelvüséget, akkor még szembetünőbb a látásmód konvenciójának szerepe. Nemcsak a valóságról kialakult társadalmi kép konvenció, hanem a müvészetről kialakult kép is. Az úgynevezett naiv müélvező rendszerint úgy szokta megfogalmazni a müvészet kritériumát, hogy "ami hasonlit", ami éppen olyan, mint a valóságban: a portré akkor jó, ha a "megszólalásig" hasonlit, a csendélet akkor, ha "étvágygerjesztő" gyümölcsöket nyújt. Ugyanez a müélvező az iménti kritérium hangoztatásával utasitja el az óvoda elől a ruhátlan emberi figura szobrát /hiszen a valóságban nem mutatkozhatunk nyilvánosság előtt ruhátlanul/, ugyanez a müélvező utasitja el a Szántó-Kovács-emlékmüvet, ha nem a fényképekről megismert külső hasonlóságot adja, hanem a parasztvezér eszméinek jelképessé emelt, rongyos kubikus alakjában megformált lényegét fogalmazza meg. S nyomban kitünik, hogy mennyire naiv ez a müélvező, ha az igazán naiv festők képeit intézi el megvető legyintéssel, s a népmüvészet ábrázolásait kezeli közönyösen. Az uralkodó látásmód kétszeresen is konvenció tehát: egyrészt a valóságot számára csak a kézzelfogható külső jelenti /az eszmék már nem/, s még ezt is korlátozzák morális vagy egyéb előitéletei; másrészt a müvészetet is egy bizonyos müvészet jelenti, az, amelyet iskolai és iskolán kivüli neveltetésében annak ismert meg. Lényegében a 19. századi realizmus és naturalizmus témavilágát és ábrázolásmódját

tartják müvészetnek. Azt, amit közérthetőség minősitéssel is el szokás látni.

A müvészeti alkotás megértése, értelmének kihüvelyezése nem olyan egyszerü és magától értetődő dolog, amilyennek a naiv müélvező gondolja. A képzőmüvészeti alkotásnak is van nyelve, azaz jelrendszere, mint bármely más, társadalmi kommunikációra /közlésre/ szánt üzenetnek. Ennek a nyelvnek, akár a sikfelület, akár a plasztikus közeg hordozza, két rétegét különböztetjük meg: az első réteget az ikonikus /képi/ jelek alkotják /a valóság jelenségeinek megfelelő, azokhoz hasonló formák/, a másodikat pedig a szimbolikus jelek rendszere. Ez utóbbiak a müvész választásától függenek, ezek tolmácsolják a müvészi szubjektumot és szemléletét. Két fajtájuk van: az egyik lényegében az ikonikus jelek megmásitásában valósul meg, a megszokottól, a konvencionálistól, hagyományostól eltérő megformálásában, azaz a stilizálásban, a másik az ikonikus jelek elrendezési módjában, a mü szerkezetében való felhasználásában, azaz szimbolikájában. Az igazi müvészet jellemzője éppen az, hogy részint a stilizálással, részint a szimbolikával valami többletjelentést ad ahhoz képest, amit ábrázolásának tárgya önmagában jelent. Nos, a természetelvüség abszolutizálása éppen azt jelentené, hogy a müalkotás megreked a stilizálás nulla fokán, s nincsen jelképes értelme.

A mai magyar müvészetben meglehetősen nagy arányban vannak jelen a stilizálás különböző, de minimális eljárásait használó müvek /Bernáth Aurél, Iván Szilárd, Fónyi Géza, Czóbel Béla, Kmetty János, Fenyő A. Endre, Nolipa I. Pál, Dobroszláv Lajos, Diósy Antal, Imre István, Varga Nándor Lajos, Pátzay Pál, Mikus Sándor, id. Szabó István stb. müvei/.

A tapasztalat azt mutatja, hogy egyre kevésbé lehet a hagyományos tematikai kereteket, müfajsémákat igazán müvészi erejü önkifejezésre használni. Az igazi müvészi önkifejezés mindig a kor világát

is magába süriti. A hagyományos "sujet"-k, tájképek, emlékmüvek azonban a mi korunk problémáiból úgyszólván semmit sem képesek már visszaadni. Ha az imént találomra elősorolt, igazán nagy megbecsülést élvező müvészeink legutóbb látott müveire gondolunk, nem kapunk egyebet bennük, mint az ábrázolt tárgyat - egy tájat, egy alakot, egy "motivumot" -, s ráadásként pedig a kulturált stilizálásban megnyilatkozó, érzékeny müvészi szubjektumot. Adnak valami finom észrevételt egy tájról, valami bölcs megfigyelést egy alakról, de ez ma kevés. Csak azt elégitheti ki, akinek a müvészetről konzervativ - mondhatnám: múlt századi polgári - felfogása van. Vagy azt, aki nem tud képet olvasni, azaz: csak az ikonikus jeleket olvassa ki a képből s a szoborból.

Azt a tájat, amely megkapó hüséggel jelenik meg egy képen, szivesebben látnám a valóságban, tapodnám füvét, s hevernék fái alatt. Azt a szép női testet, amely érzékletes pontossággal jelenik meg egy bronzszoborban, szivesebben venném eleven eredetijében. Miért van az mégis, hogy sokan elfogadják müvészetként a pusztán modelljét jelentő müalkotást?

Minél nagyobb egy üzenet jeleinek elrendezésében a valószinüség, annál kisebb az információértéke. A valószinütlen, váratlan, eredeti elrendezés azonban nagyobb erőfeszitést igényel a megfejtésben. A közérthető mü épp azért közérthető, mert semmi valószinütlen, semmi eredeti nincsen benne, igy információértéke is csak látszólagos.. Viszont a megszokotthoz való ragaszkodás, az az illúzió, hogy erőfeszités nélkül is információt kapunk, rendkivül csábitó. A természetelvüségnek ebben rejlik a fő vonzóereje..."

MIKLÓS Pál: A természethüség a mai magyar müvészetben. = Kritika 1970. 11. sz. 18-24. oldal.

Az ürkutatás távlatai

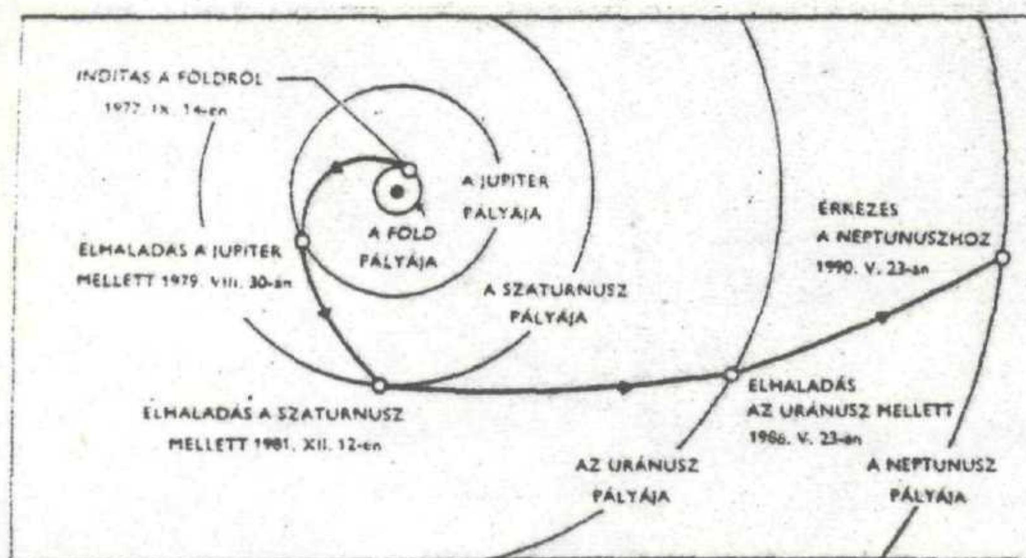
A Korunk c. folyóirat 1970. 1. száma érdekes körképet közöl a várható technikai fejlődésről és annak társadalmi következményeiről olyan ismert tudósok tollából, mint Julien Huxley, Herman Kahn, Sir Bernard Lovell. Itt Lovellnek, a hazai lapokból is jól ismert csillagásznak "jóslatát" ismertetjük.

"A Holdra és Vénuszra vezető úton átszállóhelyként szolgáló ürhajókra való összepontositást azt a benyomást kelti, hogy az oroszok még mindig nem akarják embereik életét holdraszállásokkal kockáztatni. Ennek ellenére az amerikai és orosz ürpotenciál különbsége már 1975 előtt felszámolható. Az oroszok technikájukat már bemutatták az automatikus rendszerek, s a Föld körül keringő ürhajók dokkolásában, a legénység átszállásában egyik hajóról a másikra. E technika alkalmazása a jelen-

leg - úgy tudjuk - kipróbálás alatt lévő óriás hordozórakétákkal, előnyös helyzetet teremthet számukra - már az évtized közepe táján - mindenfajta kozmikus feladat teljesitéséhez.

Azok az eljárások, amelyek lehetővé teszik személyzettel ellátott kozmikus állomások fenntartását, egyben előmozditják az évtized közepe táján a Naprendszerbe röpitendő ürszondák könnyebb és kisebb költséget igénylő fellövését is. A Szovjetúnió már eljuttatott tudományos célokat szolgáló ürlaboratóriumokat a Vénusz légkörébe. S az amerikai Mariner a Mars felszinéről létványos felvételeket készitett. A tervek szerint amerikai ürhajók 1971-ben körülrepülik a Marsot, és 1973-ban leszállnak a bolygóra.

Technikailag már 1980 előtt lehetségessé válik ürszondák eljuttatása a Jupiterre, a Szaturnuszra és a Neptunuszra. A legelbüvölőbb - és a legnehezebben kivihető - javaslat egy <u>nagy bolygóközi körutat</u> irányoz elő. 1976 -s 1980 között a Jupiter,

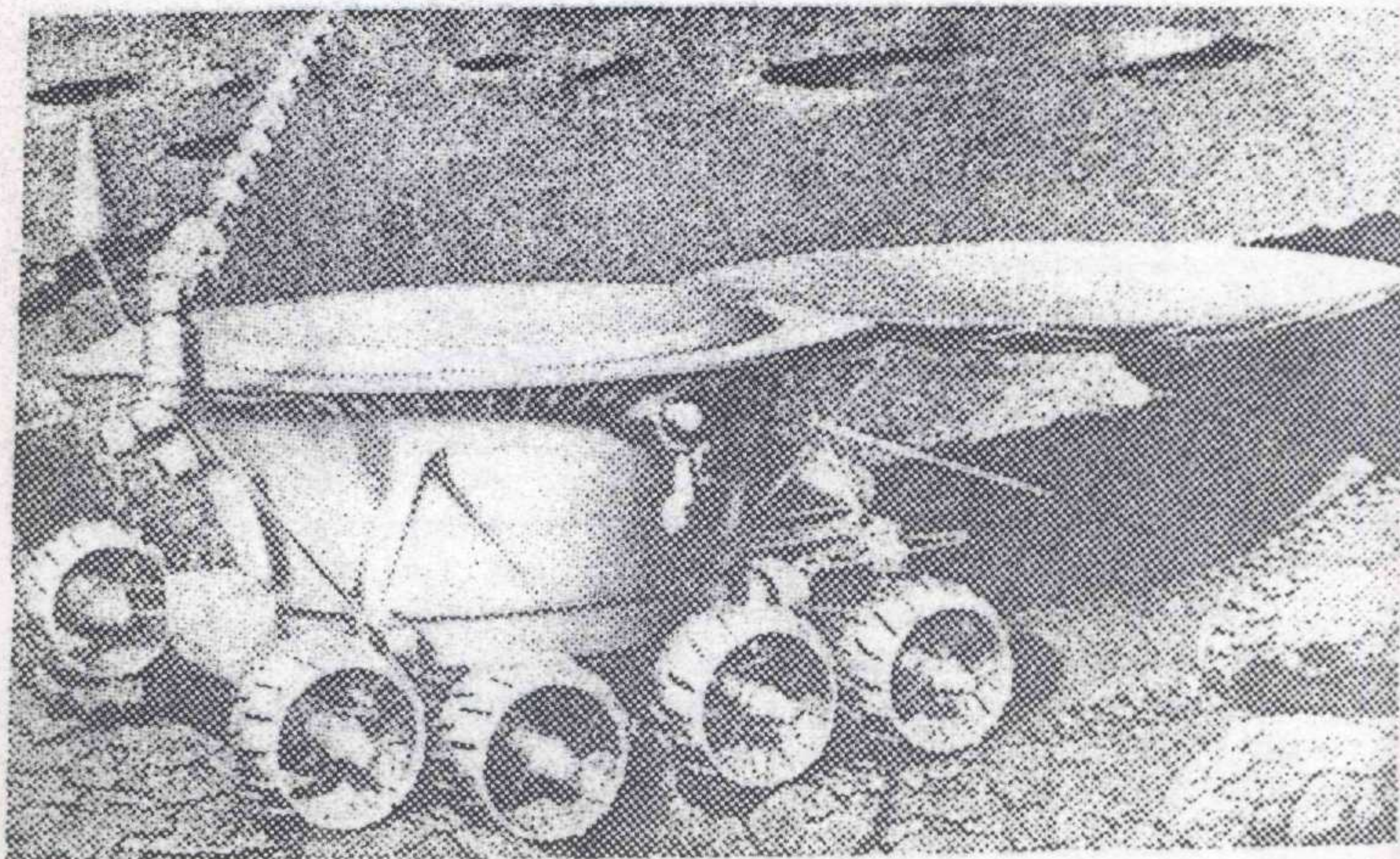

a Szaturnusz, az Uránusz és a Neptunusz egymáshoz viszonyított helyzete olyan lesz, hogy lehetségessé válik egy szonda felröpitése a Földről a Jupiter irányába, utána a szonda további meghajtás nélkül a többi emlitett bolygó felé irányulhat, e bolygóknak a szondára gyakorolt vonzása hatására. A fura utazás kb. tiz évig tartana. Ujabb 179 esztendőnek kell eltelnie ahhoz, hogy a bolygók hasonlóan kedvező együttállása ismét bekövetkezzék.

Nehezen becsülhető fel, milyen mértékben befolyásolják majd politikai és stratégiai tényezők, presztizs-szempontok a világ ürkutatásának jövőjéért folyó verseny kimenetelét. Az Apollo-program annak a kudarcnak a szülötte, amelyet - a szovjet sikerek láttán - az amerikai politika és az amerikai tudományosság ritka egyidejüségben szenvedett el.

A vietnami elkötelezettségek leépitése vákuumot teremtene Amerika iparában. Az ür betöltésére egy marsbéli kaland éppen jól jöhet."

LOVELL, Bernard: Az ürkutatás távlatai. = Korunk 1970. 1.sz. 84–87. oldal.

Mérje le tájékozottságát! Olyan eseményekkel kapcsolatban teszünk fel kérdéseket, amelyeket a történelem is számon tart, mi pedig elmondhatjuk róluk:

KORTÁRSAI VOLTUNK

1. 1970. január 15-én véget ért az 1967 óta tartó nigériai polgárháború. Mi robbantotta ki?
2. Március 5-én lépett érvénybe az "atomsorompó egyezmény". Mi a lényege?
3. Milyen változás következett be 1970-ben a szovjet-kinai kapcsolatokban?
4. 1970-ben módositották a magyar választási törvényt. Mi a módositások célja?
5. Augusztus 8-án - 3 éves állandó összecsapások után - életbe lépett a közel-keleti tüzszünet. Mely államok fogadták el?
6. Augusztus 12-én aláirták a szovjet-nyugatnémet, november 14-én pedig a lengyel-nyugatnémet szerződést. Mi a jelentőségük?
7. Milyen tétje volt a chilei választásoknak?
8. Mi volt a magyar belpolitikai élet legnagyobb horderejü eseménye 1970-ben?
9. Mi volt az oka a Lengyelország tengerparti részén december 14-, 15-én bekövetkezett zavargásoknak?
10. Milyen országok alkotják Indokinát?
11. Az év milyen tudományos szenzációja füződik az indiai származású Khorana professzor nevéhez?
12. Mi volt az ürkutatás legnagyobb eredménye 1970-ben?

A szerző ismerteti a virusok főbb fajtáit, felvázolja a rosszindulatú daganatok keletkezésében játszott szerepüket, összefoglalja az ezzel kapcsolatos tudományos bizonyitékokat, s utal a rákkeltő virusfajták elleni küzdelem lehetőségeire.

"Mintegy 60 évvel ezelőtt merült fel először az a gondolat, hogy a rosszindulatú daganatos megbetegedésekben a virusoknak kórokozó szerepe lehet. 1908-ban állapitotta meg Ellermann és Bang, hogy a csirkék ún. lymphomatosisát virus okozza, Rous pedig 1911-ben számolt be arról, hogy a tyúksarkómát sikerült átoltani másik tyúkra a daganat kivonatának befecskendezésével úgy, hogy a daganat kivonatát előzőleg baktériumokat visszatartó szürőn átszürte. A daganat sikeres átoltása alapot adott annak feltételezésére, hogy a daganatot virus okozhatja, legalábbis egyes madarakban. Mivel azonban emlősök daganataival végzett hasonló kisérletek az ezt követő időben jórészt a még nem elég fejlett virológiai technika következtében sikertelenek maradtak és közben 1916-ban felfedezték, hogy a bőrnek kátránnyal való ecsetelése rákot okozhat, a virusteória háttérbe szorult. 1933 óta azonban, amikor Shope először mutatta ki, hogy bizonyos nyúldaganat átvihető másik nyúlra a daganat szürletével, a helyzet fokozatosan megváltozott. Továbbra sem sikerült azonban az emberi és bizonyos állati daganatokból virust kimutatni. E sikertelenség magyarázata sokáig váratott magára.

Más megvilágitásba helyezte a kérdést és újabb óriási lendületet adott a daganatvirus kutatásának 1957-ben a polyoma virus, 1961-ben pedig az ún. SV 40 virus daganatkeltő hatására vonatkozó felfedezés. Ezek a virusok általában természetes gazdáikban élnek, előbbi az egérben, utóbbi pedig a majomban latens, rejtett módon, vagy esetleg enyhe betegséget okozva, újszülött hörcsögbe oltva azonban daganatot okoznak. Ezeknek a daganatoknak az a

tulajdonsága, hogy - ritka kivételtől eltekintve - belőlük a kórokozó virusok nem tenyészthetők ki, mert daganatkeltés után a virusok eltünnek a daganatsejtekből. A daganatkeltésben tehát elinditó, kezdeményező szerepük van. A daganat fenntartásában, növelésében már nem vesznek részt, belőle nem tenyészthetők ki, mert érett, szaporodásra alkalmas formában már nincsenek benne jelen. Ezeknek a kisérleti eredményeknek birtokában másként értékelhető az ember daganataiból végzett virusizolálási kisérletek sikertelensége. Elképzelhető, hogy az emberi daganatokban is kezdeményező virusok játszanak szerepet, amelyek csak elinditják a daganatképződést, de aztán eltünnek a szervezetből, és ezért nem is tenyészthetők ki a daganatokból."

"1962-ben a daganatvirus kutatás emberi vonatkozásában is egy újabb rendkivüli jelentőségü felfedezés történt, mégpedig annak felfedezése, hogy egyes emberi eredetü adenovirus-tipusok, amelyeknek tehát természetes gazdája az ember, fogékony kisérleti állatban rosszindulatú daganatok kifejlődését idézik elő, kémiai anyagok nélkül, önmagukban is. Ezzel első izben került a kutatók kezébe olyan lehetőség, hogy daganatkutatási kisérleteket emberi eredetü virusokkal végezhessenek..."

NÁSZ István: A virusok szerepe a rák kóroktanában. = Magyar Tudomány 1970.9.sz.630-640.

A Hong Kong virus — százezerszeres nagyítás útján nyert — vázlatos képe

A tudomány történetében először:

MESTERSÉGES GÉN

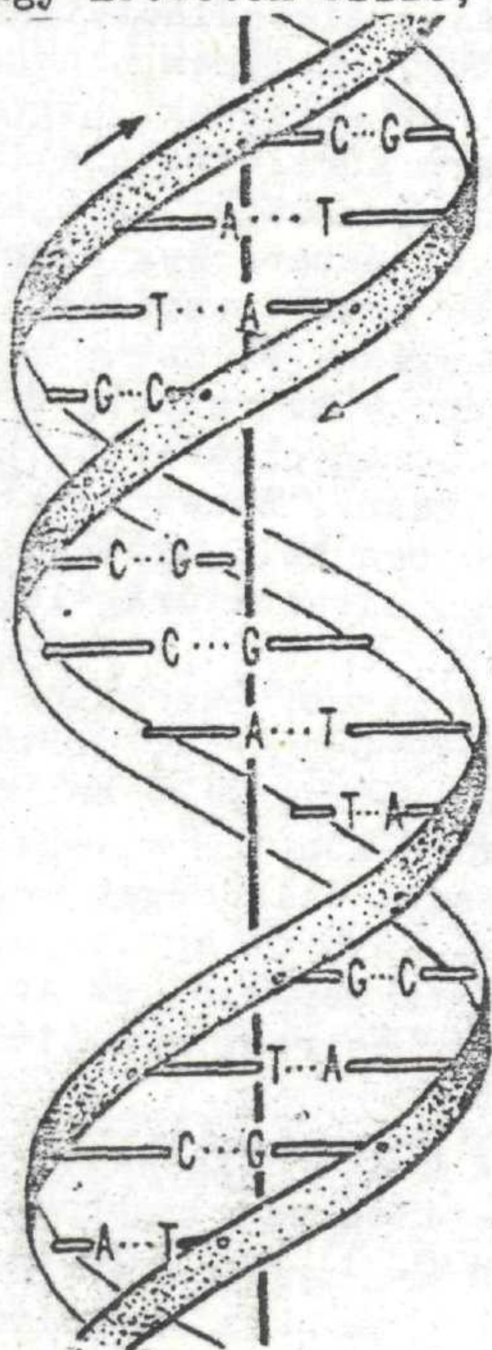
Dr. Gánti Tibor vegyészmérnök irása a genetika legújabb eredményeiről, a kutatások jelenlegi állásáról számol be. Lépésről lépésre finomitja a gén definicióját és eközben alaposan bevezeti az olvasót ennek a rohamosan fejlődő tudományágnak a fogalomrendszerébe, problémáiba. A mesterséges gén előállitását jó pár évvel megelőzte a gének nukleotidsorrendjének kémiai meghatározása. "A feladatot 1965-ben Robert Holleynek sikerült megoldania, amikoris munkatársaival meghatározták az élesztősejtek egyik szállitó RNS molekulájának a nukleotidsorrendjét. Ez a szállitó RNS az analin nevü aminósav beépitését végzi az élesztőfehérjék szintézisénél. Holley munkájáért 1968-ban Nobel-dijat kapott. A Nobel-dijat három kutató között osztották meg, ezek egyike Har Gobind Khorana professzor volt. Khorana professzort a kódszótár megfejtésében végzett munkájáért tüntették ki e magas nemzetközi kitüntetéssel. Amikor a kitüntetést átvette, munkatársaival már három éve egy még nagyobb jelentőségü munkán dolgozott, olyanon, amelynek sikerében az első években szinte mindenki kételkedett. Szerves kémiai módszerekkel mesterséges gént akartak szintetizálni.

Khorana rendkivül hamar ismerte fel a lehetőséget. Ahogy tudomására jutott a Holleyék által meghatározott alanin - t - RNS nukleotidsorrend, rögtön hozzáfogtak az ennek megfelelő gén nukleotidsorrendjének szerves kémiai szintéziséhez.

Bár ez a gén a létező gének legkisebbike, a feladat mégis rendkivül nagy volt. Az alanin - t - RNS 77 épitőkőből épül fel megfelelő sorrendben, igy a megfelelő génnek is 77 nukleotidot kellett tartalmaznia meghatározott sorrendben. Ha minden nukleotidot egyetlen lépéssel rá lehetne akasztani

a már meglévő géndarabra, ez akkor is 77 lépéses szerves kémiai szintézist jelentene, illetve 154 lépéses szintézist, mert a gén kettős spirál felépitésü. A valóságban ennél sokkal többet kellett csinálniuk. A gént részleteiben szintetizálták. Először is szintézisekkel előállitottak 15 olyan különböző, 2, 3 vagy 4 nukleotidból álló géndarabkát, amely mind megfelel az alanin - t - RNS egy-egy részletének. Miután ezeket kellő mennyiségben és tisztán előállitották, jött a következő lépés: a sorrendben megfelelő csoportokat egymással úgy kötötték össze, hogy nagyobb egységeket kapjanak. Igy olyan csoportokhoz jutottak, amelyekben már 5 és 20 között volt a nukleotiddok száma. Ezeket enzimatikusan kötötték egymáshoz olymódon, hogy 3 nagy génrészletet kaptak. Speciális módszerekkel sikerült a 3 részletet úgy összekapcsolniuk, hogy 1970. június 2-án a hirügynökségek világgá röppenthették a hirt: megtörtént az első mesterséges gén szintézise, sikerült kémiai módszerekkel molekulákba olyan információkat rögziteni, amely élő szervezet számára értelmes utasitást tartalmaz."

GÁNTI Tibor: Gén, mesterséges gén. = Természet Világa 1970. 9.sz. 391-394. oldal.

A csigalépcsőre emlékeztető DNS-modell

FOGYASZTÁSRA TERMELT KULTURA

Józsa Péter az 1970-es várnai szociológiai világkongresszuson a fogyasztói társadalom kulturális ellentmondásaival foglalkozott. Egy részlet az előadásból:

"A modern korban felbomlottak a közösség hagyományos formái, s velük mindazok az életformák is eltüntek, amelyek biztositották az egyének számára - globálisan - időfelhasználásuk külső és energiafelhasználásuk belső stabilitását. S ime, civilizációnkban megjelent az olvasás, azzal a rendeltetéssel, hogy részben kitöltse ezt az ürt. Teljesen elkerülhetetlen volt, hogy kialakuljon egyfajta lektür, amelynek nincs más funkciója, mint lehetővé tenni az egyénnek, hogy mintegy elveszitse magát... A modern kor létrehozott egy új szükségletet: a szakadatlan újdonságét. A szerves csoportról levált, magára maradt ember csak akkor tudja élvezni az elbeszélést, csak akkor veszitheti el magát, ha nap mint nap új elbeszélések állnak a rendelkezésére. A szórakoztató lektür, a szórakoztató film úgy használódik el, mint egy csomag cigaretta. Ezt a fajta könyvet nem lehet újraolvasni. Ennek következtében állandóan növekvő mennyiségben kell előállitani. Egy ilyen tömegtermelés csak az olvashatóság legelemibb követelményeinek tehet eleget.

Van egy külön probléma, a giccs. Szerintem a giccs olyan szórakoztató lektür, amely úgy tesz, mintha nem az volna, mintha problémákról szólna, s közben merő klisé... A giccs már csakugyan a könyvön alapuló civilizációnk egyik legveszedelmesebb ellensége, mert egyik legfontosabb csatornája mindazoknak az egyszerüsitő és sematikus ideológiáknak, amelyek meggátolják korunk emberét abban, hogy tájékozódjék, és reálisan itélje meg társadalmaink életfolyamatait."

JÓZSA Péter: A kulturális javak fogyasztása a fejlett társadalmakban. = Valóság 1970. 11.sz. 9-18.oldal.

Szocializmus és nemzeti kérdés

Illyés Gyulát 1970-ben Herder-dijjal tüntették ki. Ebből az alkalomból irt "útijegyzeteit", meditációit a Népszabadság jelentette meg folytatásokban. Szenvedéllyel érvel a nemzeti érzés fontossága, a nemzeti kérdésnek a szocialista feladatok közé tartozása mellett. Idézünk néhány részletet.

"A nemzeti-nemzetiségi érzést sokan afféle tömegérzelemnek tartják; alacsonyrendűnek tehát.

Miért is hagy, valóban, közömbösen annyi embert, még a haladó gondolkodásúak körében is a nemzeti kérdés? Sőt: miért fogadják közülük némelyek eleve türelmetlenséggel a kérdésnek a puszta fölvetését is?

Mert noha brutálisan itt van és a jövőt fenyegetheti, idejétmúltnak érzik. Még az esetleges vitázók is azt tartják, hogy elavult eszmék nem veszélytelen összecsiholtatása, - már csak ezért is kár teret adni neki. A tömegszenvedélyek olyanféle kirobbanására s elvadulására nyújthat ugyanis alkalmat, amilyenre a labdarúgópályák közönségét ingerli egy-két ország, sőt városrész eredetileg ártatlan vetélkedése. Haladása útján az emberi agy a bolygók meghóditásának módozatain munkál. Szégyenletes, hogy ebben a korban ilyen ásatag elmetünetekre, hajdani eszmék ilyen torzulataira kell szót pazarolnunk.

Nem volt idegen jó ideig tőlem sem ez a fölfogás. A társadalmi kérdések fontosságát aszerint mértem, hogy azok anyagilag hány embert nyomoritanak meg, ha megoldatlanok: azaz hányat boldogitanak a megoldásukkal. A nemzeti lét kérdéseit olyan üres szócsatározásokkal azonositottam - amelyeknek semmi közük a valósághoz.

Maga a valóság riasztott rá tévedésemre... Hogy ember ne zsákmányolhasson ki embert pusztán a társadalmi hatalmánál fogva: ennek megvannak a

gyógymódjai: mindaz, amit a szocializmus kidolgozott. S ha emberek azért zsákmányolnak ki s nyomoritanak meg embereket, megtetézve mintegy az osztályhelyzetük okozta szenvedést, mert az utóbbiak az arcszinük, a vallásuk, az anyanyelvük folytán is kedvezőtlenebb állapotúak?

Nem kétséges, hogy ennek a kérdése és megoldásra sarkalló föladata is társadalmi: szociális. Sőt: szocialista."

"...a nagy általánosságban nemzetinek nevezett "érzések" távol attól, hogy idejüket múlták, nagyon is korszerüek: méltók arra, hogy korszerü elemzés alá vessük őket.

Ebbe az elemzésbe - az egybecsomósodott szövevény tárgyilagos szétszálazásába - már a fogalmak elnevezésénél be kell fognunk. Patriotizmus és nacionalizmus, nemzeti büszkeség és nemzeti türelmetlenség: tudjuk, hogy már e szavak mennyire össze vannak kuszálva; korszak és szinhely szerint mily veszélyesen mást jelentenek...

Az eddig elmondottak után talán nem kell külön megindokolnom az én nem mai keletü különbségtevésemet. Nemzeti, aki jogot véd; nacionalista, aki jogot sért. Bármikor és bárhol.

Hogy pedig maga a cselekvés mivel határozható meg, de hajszálpontosan? Kitünhetett már az is. Nacionalista az a bármily kicsi vagy nagy csoport, amely fokozza a tudományos szocializmus által megvilágitott osztálykülönbséget egy másik csoporttal szemben annak arcszine, vallása vagy anyanyelve miatt. Nemzeti, aki ezt a magatartást oda teszi, ahova való: az elnyomás épp hogy a szocializmust sértő tünetei közé."

ILLYÉS Gyula: Szakvizsgán - nacionalizmusból. = Népszabadság 1970. május 24,31, június 7.

A magyar tudomány 1970-ben

/összefoglalás/

Az 1970-es esztendő a magyar tudomány életében a reform, a számadás, a távlatok megfogalmazásának és felvázolásának az éve. E három tevékenység közül központi szerepü az MTA szervezeti felépitésének reformja. A Tudományos Akadémia reformját, a tudományos életben betöltött szerepét, tudománymüvelő feladatát az MSZMP Központi Bizottsága 1969. június 26-27-i ülésén vitatta meg, majd fogadta el. Ez a határozat tudománypolitikai irányelvek cimen vált ismertté /Magyar Tudomány 69.9., Társadalmi Szemle 69.7-8./. A dokumentum az elvi bevezető és elemző fejezetek után leszögezi annak szükségességét, hogy "hazai tudományos életünk fejlődése a következő években gyorsuljon meg, hatása a társadalom életére tovább fokozódjék." Többek mellett kimondja, hogy 1970 végéig 15 éves időtartamra országos távlati kutatási tervet kell kidolgozni, a kormány szerveként Tudománypolitikai Bizottságot kell életrehivni és elő kell késziteni az MTA reformját." A reform szolgálja a tudományos-testületi, valamint a szakigazgatási feladatok szétválasztását..., a hatósági funkciók és jogkör pontos szabályozását." Az MTA szervezeti reformjával kapcsolatos irányelveket 1969. szeptember 24-én vitatták meg az Akadémia együttes ülésén tudósaink. /Magy. Tudomány 69.12./ Ilyen előzmények után született meg a Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1969. évi 41. sz. törvényereju rendelete az MTA-ról, az Akadémia új alapszabályáról. /Magyar Közlöny 69. 101./

A reform jegyében ült össze 1970. február 3-án az Akadémia 130. közgyülése, amely az új szervezetnek megfelelően választotta meg tisztségviselőit és vázolta fel jövőbeni teendőit. /M. Tud.70.3,6,9./

Az Akadémia átszervezésével egyidőben számtalan olyan új kutatási főirány, alapkutatás bontakozott ki, amelynek tárgya maga a tudomány. Igy a

tudományok felosztása, tudományelmélet, tudományszervezés, amiket "a tudományok tudománya" elnevezéssel szokás illetni. Ennek magyar irodalma elég gazdag /Farkas János, Bóna Ervin, Takács József, Szántó Lajos, Lőrincz Lajos, Korach Mór az ismertebb kutatók /M. Tud. 66.10., 68.1., 68.6., 70.2., 70.6, Pártélet 67.2., Természettud. Közlöny 66.1. stb./. E tanulmányok közül koncepciója, filozófiai megalapozottsága, tudományelméleti jelentősége miatt külön is kiemeljük Bóna Ervin - Farkas János : A tudomány mai strukturájának és fejlődésének néhány ellentmondása c. irását, amely e témakörben a legjelentősebb 1970. évi teljesitmény /M. Tud. 70.6./.

A tudományszervezés és -fejlesztés továbbá a hosszú távú tudományos tervezés szükséglete hivta életre nálunk is az utóbbi években a tudományprognosztikát /és futurológiát/ mint új kutatási irányt /felhivjuk az olvasók figyelmét az 1968-ban útjára inditott Trendek, prognózisok c. referáló lapra/. A témáról a Magyar Tudomány 1969. 3. száma vitát inditott /M. Tud. 69.3., 69.7-8., 69.12., 70.1, 70.6., 70.11./

Az Akadémia reformja, a tudománypolitikai irányelvek a tudományirányitás rendszerének korszerüsitését is napirendre tüzték. E tekintetben kiemelkedő tudományos teljesitmény Lőrincz Lajos A tudományos kutatások állami irányitása c. könyve /1969/. A kérdést nemzetközi összehasonlitó adatok segitségével elemzi, szól a kormány, az MTA és más országos főhatóságok tudományirányitási szerepéről, majd a tudományos intézmények és a jogi szabályozás vonatkozásairól ir. A tudományirányitás alapvető kérdéseit tárgyalja még Szántó Lajos - Erdélyi Elekné tanulmánya, amelyben az alapkutatások irányitási kérdéseit foglalják össze /M. Tud. 70.7-8./.

1970-ben megtörtént a tudományos fokozatok és a tudományos minősités rendjének új szabályozása is /M. Tud. 70.6 és 70.12./

A bevezetőben mondottuk, hogy az 1970-es év az összegezés, a számadás éve is. Erre alkalmat a reform és negyedszázados fejlődésünk, a felszabadulás 25. évfordulója adott. A Magyar Tudomány 1970. évi 4-5. száma összefoglalja a magyar tudomány 25 évét tudománycsoportonként, és eligazitást ad az Akadémia 2 évtizedes történetéről.

És most villanásszerüen idézzük föl azokat az új tudományos eredményeket, amelyek messze előre mutatnak, és azokat a vitákat, amelyek lépten-nyomon tettenérhetők tudományos folyóirataink 1970-es számaiban.

1. Természettudományok

A legizgalmasabb eredmények a biológiában születnek. Flerkó Béla egyetemi tanár a modern anatómiai kutatásokról szólva elmondja: "a mai anatómusokat a szerkezet dinamikus aspektusai érdeklik: hogyan változik időben a szerkezet normális fiziológiai változások kapcsán..., a dialektika szellemében együtt kutatják a szerkezet és a müködés elválaszthatatlanul összefüggő jelenségeit... ez a modern anatómia" /M. Tud. 70.6./. Eszköze: az elektronmikroszkóp. Célja: a molekuláris nagyságrend megközelitése a citológiai /szövettani/ kutatások vonalán. Feltétel: a különböző tudományágak képviselői egy laboratóriumban dolgozzanak. Egy kevéssé ismert, új tudományág, a kvantumbiológia problémáiról ir Ladik János /Magy. Tud. 70.3./ Az új diszciplinát igy határozza meg: "a kvantumbiológia a biológiailag aktiv részrendszerek /molekulák, óriásmolekulák/ elektronjainak eloszlását minél pontosabb kvantummechanikai módszerek segitségével meghatározza, s ennek alapján a szóban forgó részrendszerek különböző fizikai, kémiai, biológiai tulajdonságait elméleti úton értelmezi." Eszköz: elektronikus számitógép. Cél: a biológiai mechanizmusok jobb megértése.

"A határtudományok jelentősége a biológiai problémák megközelitésében" a cime Vekerdi László egyik előadásának /M. Tud. 70.7-8./. A fizika, a kvantummechanika, a paleontológia, a populációgene-

tika, a matematikai evolúcióelmélet, a szociológia összefüggéseit elemzi a biológia, elsősorban az antropológia szempontjából szellemesen, nagy-nagy irodalmi apparátussal, tudománytörténeti kitekintéssel. Izgalmas bepillantás ez az előadás abba a kérdéskörbe, hogyan lehet szintézisbe fogni több tudományágat egyetlen probléma megoldására.

2. Az alkalmazott tudományok eredményei közül azokra utalunk elsősorban, amelyek jövőnk szempontjából előbb-utóbb perdöntőek lesznek.

Az urbanizáció jelenségével és jelentőségének elismertetésével több irás foglalkozik. A kérdést leginkább a komplex jellegü településtudománnyal összefüggésben vetik föl. E témakörben jelentős Granasztói Pál és Perényi Imre tanulmánya /M.Tud. 69.5., 70.12./. Kiemelkedő és konkrétsága miatt nagyon elgondolkodtató eszmefuttatás még Erdei Ferenc Város és vidéke c. szociográfikus esszéje /Társadalmi Szle 70.10./.

Érdekes, tanulságos eredményekről, teendőkről tudósit Juhász Pál és Buda Béla mentálhigiéniai témájú, neurológiai és szociálpszichiátriai vonatkozású tanulmánya. Mindkét irás a társadalom jövőjét szem előtt tartva fogalmazza meg mondanivalóját. Juhász Pál nagy tudományos apparátussal bizonyitja /M. Tud. 70.2./, Buda Béla gazdag külföldi anyagra hivatkozva állitja, hogy "a lelki egészség problémáival a társadalomnak többet kellene törődnie, a problémák kutatására többet kellene áldoznia..." /Valóság 70.7./

László Antal és Fáy László a vegyipar fejlesztése szempontjából vizsgálják a vegyészmérnöki tudományt. Sürgetik a matematikusok és a vegyészmérnökök együttmüködését, az automatizálás és a számitógépes irányitás bevezetését a termelésbe. Ezektől függ a vegyipari termelés optimalizálására ,de a vegyészmérnöki tudománynak a jövőbeni rangja is. /Magy. Tudomány 69.11. és 70.11./

3. A társadalomtudományok területén a fejlődés, a vitaszellem - túlzás nélkül állithatjuk - igen biztató és megbizható eredményeket sejtető.

A nyelvtudományban végre /25 év után/ megindultak a marxista igényü nyelvfilozófiai, általános nyelvelméleti kutatások. /Általános nyelvészeti tanulmányok VII. Nyelv és gondolkodás. Bp.1970.Akadémiai Kiadó./

Az irodalomtudományban meghonosodnak az egzakt müelemző törekvések /Hankiss Elemér - Valóság 70.7, Kritika 70.12; Bojtár Endre - Valóság 70.12; Péczely László - Kortárs 70.12./.

A közgazdaságtudomány müvelői - a gazdasági mechanizmus sikerét előmozditandó - több érdekes problémát vizsgáltak meg. Egyik ilyen izgalmas téma: "A szocialista vállalatok közötti gazdasági verseny" kérdése /Földes Károly - M. Tud. 70.2./.

Érdekes, sokat igérő eredménye az 1970-es évnek, hogy összehivták az első hazai rendszerelméleti ankétot /M. Tud. 70.12./.

A szociológia térhóditása változatlanul tovább tartott 1970-ben is. Kulcsár Kálmán A szociológia Magyarországon c. tanulmánya kitünő, eligazitó összefoglalás /Társadalmi Szle 70.7./. Ugyancsak útbaigazitó, értékelő Farkas János véleménye is, aki kritikai megjegyzéseket füz a Szociológiai Tanulmányok sorozatban megjelent részben filozófiai, részben szociológiai jellegü tanulmányokhoz /Társadalmi Szle 70.2./ A magyar filozófiai-szociológiai tudományos irodalom egyik legjelentősebb eredménye Heller Ágnes Mindennapi élet c. hatalmas monográfiája /ismertetés: Valóság 70.12./. Tematikailag némileg idesorolható Szecskő Tamás A mindennapok kommunikációs szituációi és a közvélemény c. tanulmánya. Ez egyben izelitőt is ad az előző évek során Magyarországon is botladozva meginduló kommunikációs kutatásokról /Valóság 70.10./.

A pszichológia tudományának egyik legjelentősebb eredménye, hogy 1970-ben a Pszichológiai Tanulmányok XII. köteteként összefoglaló áttekintést adott a pszichológiai kutatások módszereiről.

Egy nagy sodrású filozófiai vita lezárására került sor 1970-ben a Társadalmi Szemlében /Knapp András: Egy vita tanulságairól. 70.7./ A vitát még 1968-ban Márkus György Viták és irányzatok a marxista filozófiában c. tanulmánya robbantotta ki /Kortárs 68. 7./.

A tudománypolitikai irányelvek egy megállapitása /"a kutatóhelyek informáltsága és annak feltételei alatta maradnak a korszerü követelményeknek"/ vitát váltott ki a Magyar Tudomány hasábjain. A vitához három könyvtártudományi szakember: Héberger Károly, Rejtő István és Csüry István szólt hozzá /M. Tud. 70.3., 70.6., 70.7-8./, közülük legjelentősebb, legigényesebb, legmélyebb összefüggéseket felmutató Csüry István hozzászólása.

Egy régóta húzódó problémát, a strukturalizmus kérdését próbálja helyére tenni Mérei Gyula Strukturalizmus, strukturalista elemzés, marxizmus c. nagy lélegzetü tanulmányában a történettudomány terén /M. Tud. 70.7-8./. Gondolatmenetének zárótételét érdemes idézni: "a marxizmus nyitva áll minden olyan gondolat, eljárás, módszer előtt, amely tudományos gyarapodását előmozditja, de elutasitja az alapelveinek "pluralizálására"... irányuló törekvéseket."

ZSOLNAI JÓZSEF

/A beszámolót technikai okokból lerövidítettük/

A kibernetikus korszak müvészete

Interjú Nicolas Schöfferrel

"- Önt 1968-ban a Velencei Biennálé szobrászati nagydijával tüntették ki. Szobroknak tekinti alkotásait?

- Semmi esetre sem. A szobrászat a teltség és az üresség formálása. Az én eszközöm: a tér, a fény és az idő. Ezek nem kézzelfogható eszközök, és igy müveim nem is sorolhatók ebbe a - szerintem - elavult müfajba. A hagyományos szobrászatnak a jövő városában nem lesz már helye, mert éppen úgy elavult, mint a lovaskocsi a mai közlekedésben.

- A modern müvészeknek gyakran a szemére vetik, hogy alkotásaik központjában nem az ember áll. Lehetséges-e még az embert ábrázolni?

- Természetesen. De az emberábrázolásnak ma már megvannak a sajátos eszközei: a fényképezés, a film és a tv.

- Az európai müvészet a múltban elsősorban irodalmi müvészet volt, valamit elmondott, elmesélt, közölt. Mondhatjuk-e, hogy Ön ezzel szemben a szavakba nem foglalható vizuális müvészetnek a képviselője?

- A müvészetet technikája szerint három csoportra oszthatjuk. Az egyikbe a látáson, a másikba a halláson, a harmadik csoportba pedig mind a kettőn alapuló müvészetek sorolhatók. A plasztikus müvészetek a vizuális csoportba tartoznak. Kutatásaimban másokkal együtt szintézisre törekszem. Nem a technika határozza meg a müvészeti alkotás minőségét és alapgondolatát, hanem sokkal mélyebb tényezők. Ezért én soha nem is beszéltem vizuális vagy auditiv müvészetről. Az én problémám sokkal mélyebbre nyúlik. Legalább a szemorvosok világáig. Belenyúlok ebbe a rendbe, és annyira süritem a láthatón túlmenő információkat, hogy kizárom azt a képet, amelyre a néző még emlékezni tud. Legutóbbi kisérleteim során elértem, hogy másodpercenként több millió képet hozok létre. Nem akarok látható hatásokat kelteni. Az emberek magatartását akarom gyökerében átformálni.

- Az Ön "fénytornya" információkat fog feldolgozni és kisugározni. Párizs életét fogja számon tartani, az emberek szociális helyzetét, örömét és küzdelmét, a népszaporulatot, a munkanélküliek számát stb. Feladatának tartja az emberek egymás közti viszonyának, a közösség sorsának ábrázolását? Realista alkotásoknak nevezhetjük-e müveit?

- Ha egyáltalán van realista müvészet, akkor én realista müvésznek tartom magam. Meggyőződésem, hogy a mai társadalomban

a minőség szocializálása a legfontosabb fàladat. Hiszem, hogy az embernek az oxigénen kivül elsősorban müalkotásokra van szüksége, mert ezek nélkül nem tud túllépni állati mivoltán. Mindennek a kibernetika alapelveire kellene épülnie. Minden magatartás kibernetikai magatartás, azaz hatékony alkalmazkodás a környezethez. A torony szintén igy, hatékonyan fog alkalmazkodni környezetéhez, de ugyanakkor szabályozni is fogja azt.

- Mi a viszonya a régi müvészethez?

- Ismerni kell a múltat, de nem épithetjük a jövőt, ha csak a múltra tekintünk. A múlt technikáival nem lehet előbbre jutni. Maga a múlt is bizonyitja, hogy a müvészek minden korban előre törtek. Engem csak ennyiben érdekel a múlt. Megnyitotta előttünk az utat a jövő felé, amelyen mi csak kis lépéseket tehettünk. Mások követni fognak bennünket, és egy szép napon mi is a múlt érdekes vagy érdektelen elemei leszünk azok számára, akik túlhaladnak rajtunk és még előbbre törnek. Gondolom, az elektronikán is túlhalad majd a müvészet, amelyet fizikai, kémiai, fiziológiai és genetikai szakasz követ majd. Véleményem szerint a müvészet végső állomásán olyan kiegyensúlyozott esztitikai rendszer alakul ki, amely úgy irányitja az ember életét és mozgását, hogy végül az ember maga is müalkotássá válik..."

A kibernetikai kor müvészete. Interjú Nicolas Schöfferrel. = Valóság 1970. 12. sz. 122-124. oldal.

Szocialista többpártrendszer

A Béke és Szocializmus c. folyóiratnak a szocialista építés problémáival foglalkozó osztálya, valamint a Szovjetúnió Tudományos Akadémiája rövid, de átfogó tanulmányt készitett a szocialista országok politikai rendszeréről. Ebben áttekintik a politikai rendszer alapvető vonásait, a szocialista társadalom társadalmi strukturáját, politikai szervezetét, a párt- és a társadalmi szervek müködésének elveit és szerepét, az államhatalom és igazgatás, a képviseleti rendszer, a fegyveres erők, a jogszolgáltatás, a nemzeti-nemzetiségi kérdés különböző általános problémáit. A figyelemreméltó tanulmánynak itt a többpártrendszerre vonatkozó részét idézzük, mivel az olvasóközönség ritkán találkozik az alább ismertetett tényekkel, adatokkal.

"A szocialista többpártrendszer gyökeresen eltér a kapitalizmus többpártrendszerétől. Az utóbbi elsősorban az osztályok és egyes csoportosulások hatalmi harcát tükrözi, és ezért ebben a rendszerben általában van politikai ellenzék is. Az ilyenfajta pluralizmus idegen a szocializmus természetétől, amely azonban korántsem zárja ki a különböző társadalmi csoportok és rétegek specifikus /sajátos/ érdekeinek sokféleségét, de úgy, hogy ezeket alávetik az egész társadalom alapvető érdekeinek, amelyeket a munkásosztály pártja fejez ki. A szocializmus viszonyai között a többpártrendszer a munkásosztály és az egyes nemproletár dolgozó néprétegek szövetségi kapcsolatainak politikai formája. Különböző demokratikus pártok müködnek Bulgáriában, Csehszlovákiában, a Koreai Népi Demokratikus Köztársaságban, Lengyelországban, az NDK-ban, a VDK-ban. S voltak ilyen pártok Kinában is."

"A nem-proletár pártok részt vesznek az állam igazgatásában. Társadalmi befolyásuknak megfelelő képviseletük van a felsőbb és a helyi államhatalmi szervekben, a kormányban és más állami és társadalmi posztokon. Az NDK-ban például most a Kereszténydemokrata Szövetség elnöke a Népi Kamara Elnökségének elnöke, de megtaláljuk a demokratikus pártok képviselőit az Államtanács alelnökei és tagjai között, miniszterelnökhelyettesi és miniszteri posztokon, valamint a Legfelsőbb Biróság elnöki posztján. Lengyelországban a Szejm marsalljának posztját most az Egyesült Parasztpárt elnöke tölti be; az Államtanács négy alelnöke közül kettő az Egyesült Parasztpártnak, illetve a Demokrata Pártnak a tagja. Ezeknek a pártoknak a képviselői részt vesznek a kormányban is /az 1970. decemberi személyi változások módosithatták - részleteiben - ezeket az adatokat Lengyelországban - A szerk./. Bulgáriában a Nemzetgyülés Elnökségének elnöke a Bolgár Népi Földmüves Szövetség titkára... Csehszlovákiában részt vesznek a kormányban a Csehszlovák Néppárt és a Szocialista Párt képviselői..."

A szocialista országok politikai rendszere.
= Béke és Szocializmus 1970.11.sz. melléklet.

Bürokrácia és reform

Hegedüs András tanulmánya a szakigazgatás bürokratikus vonásaival foglalkozik. Strukturálisan és történelmi fejlődésében elemzi a jelenséget, megállapitva konzervativ jellegét. Hogyan jelentkezik a bürokratizmus a gazdasági reform során?

"A gazdálkodási rendszer... mindenekelőtt kialakult hatalmi struktúra, amelynek a funkcionálása tulajdonképpen nem más, mint az intézmények és munkakörök között sajátosan elosztott hatalom gyakorlása. Igy minden reformgondolat szükségszerüen szembetalálkozik - nem egyszerüen a megszokottsággal, hanem azzal a hatalmi struktúrával, amelyben az új bevezetése jelentős változásokat igér."

A szerző részletesen elemzi a "homo hierarchikus" és a "szervezeti ember" tipusait. Az utóbbi a konformizmus szülője, amelyről megállapitja:

"... a konformizmus korántsem tekinthető meghaladottnak a szocializmusban. Ennek a jelenségnek egyik legsúlyosabb következménye a negativ szelekció, amelynek következtében nem azok az emberek kerülnek magasabb beosztásba, akik a vezető munkakör követelményeinek a leginkább megfelelnek, hanem akik egy képesség - az alkalmazkodási készség - tekintetében mutatnak fel az átlagosnál jobb képességeket. Az ilyen szervezetben a vezető posztokon megnő a "viselkedni tudó" emberek száma, de ezzel szoros korrelációban szükségszerüen csökken a szakirányitás hatékonysága."

Az intézmények bürokratizmusára jellemző "a törekvés a belső ügyek államtitkokká való változtatására". Ezt a "titkolózást" a szervezet partikuláris érdekei idézik elő, a társadalom érdekei ezzel szemben az intézmények áttekintését és ellenőrzését követelik meg.

HEGEDÜS András: A bürokratizmus, mint a szakigazgatás szociálpatológiája. = Kortárs 1970. 7.sz. 1101-1114. oldal.

Vitányi Iván ideológiai vallomásaiban sorraveszi a vallásról, a nemzetről, a pénzről, hatalomról, szabadságról, forradalomról, forradalmiságról, halálról, közösségről, jövőről kialakult 25 évvel ezelőtti elképzeléseket, és szembesiti őket a maiakkal.

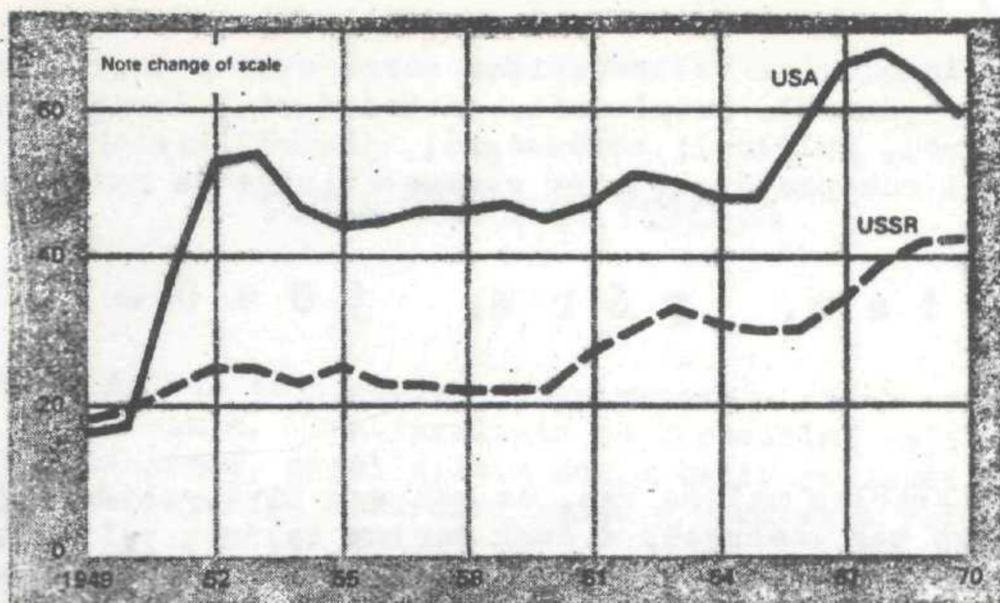
I s t e n, p é n z, j ö v ő . . .

"Nemcsak tételes vallás van, de van egy hivő vallásos lelkiség is, ezt ma már keményebb diónak tartom talán a vallásnál is. Lényegét mai eszemmel egy sajátos gondolkodási mechanizmusban látom, amely a világ végtelen bonyolultságát egyetlen banális képletre akarja leegyszerüsiteni, mindennek kényelmesen egyszer s mindenkorra szóló helyet jelölve ki az értékek skáláján. Mint a keresztények szerint az Úr Jézus teszi majd az utolsó ítéletkor, amikor egyik oldalára inti a jókat, a másikra a rosszakat. A hit, hogy ez az osztályozás egyáltalán elvégezhető, hogy a jó és a rossz a társadalomból kidesztillálható és kristályosan előállitható, vagy akárcsak elképzelhető. Ebben az értelemben vallásos irat minden olyan müvészi alkotás vagy tudományos és ideológiai munka, amely ugyanezen az osztáson alapul, legyen bár szólamaiban a legharsányabb módon szocialista. Vallásos irat, mert a hitnek késziti elő a talajt, mindegy, hogyan nevezzük, egy olyan hivő lelkületet terjeszt, amellyel eddig sem lehetett és ezután sem lehet a század problémáit megoldani...

...Valaha csak mondtuk, hogy a vallás magánügy, mégis úgy léptünk fel, mint a hittéritők. Azóta megtanultuk, hogy akiben felnőtt korra az Isten megcsontosodott, abból nemcsak nehéz kitépni, de nem is veszélytelen, összeomolhat tőle. A világ a felelős érte, hogy sokaknak kell még Isten. Az ateizmus legjobb propagandaeszköze, ha olyan világot épitünk, amelyben már nem lehet többé mire használni."

VITÁNYI Iván: Ideológiai vallomások.
= Valóság 1970. 7.sz. 34-51. oldal.

/ld. Sági Mária és S. Nagy Katalin megjegyzéseit a Valóság augusztusi számában!/

A VILÁG KATONAI KIADÁSAI
Milliárd dollárban, 1960-as árakon

Szent-Györgyi Albert drámai hangú felhivása
az amerikai imperializmus ellen:

Tizenöt perc zéróig

Részletek a New York Times-ban megjelent felhivásból:

"Komputerekhez kapcsolt két radar - egy a Szovjetúnióban, egy az Egyesült Államokban - figyeli egymást, ha a másik oldalról rakétát lát közeledni, kiadja a tüzparancsot. Mindössze tizenöt perc áll rendelkezésre ahhoz, hogy az ember eldöntse, mit akar. De ilyen rövid idő alatt egyetlen emberi lény sem képes felmérni a helyzetet. Tehát nincs más megoldás, mint tüzet nyitni, és ezzel elpusztitani az emberiséget, megsemmisiteni a civilizációt. Vagyis két gép kezébe tettük le sorsunkat, gyerekeink és unokáink jövőjét, s nekünk, embereknek már beleszólásunk sincs a dolgok menetébe. Dollárbilliókat költöttünk, hogy idáig eljussunk, akkora összeget, amelyet képzeletben felmérni sem lehet. S közben a világon élő gyermekek fele éhesen fekszik

le esténként, mert nem tudunk nekik elegendő proteint adni.

Az ember eltünődik azon, mire gondolhatnak vezetőink, akik ide juttattak bennünket. A Szovjetúnió körülbelül a felét költötte "biztonságra", mint mi, méltányos hát, hogy nekünk bizonyos "extráink" legyenek. Vannak is: mérgezzük a tengert, kipusztitjuk az óceán élővilágát, halált okozó gázokkal töltött tizezer bombát sülyesztünk a tengerbe, hogy megszabaduljunk elavult "biztonságunktól".

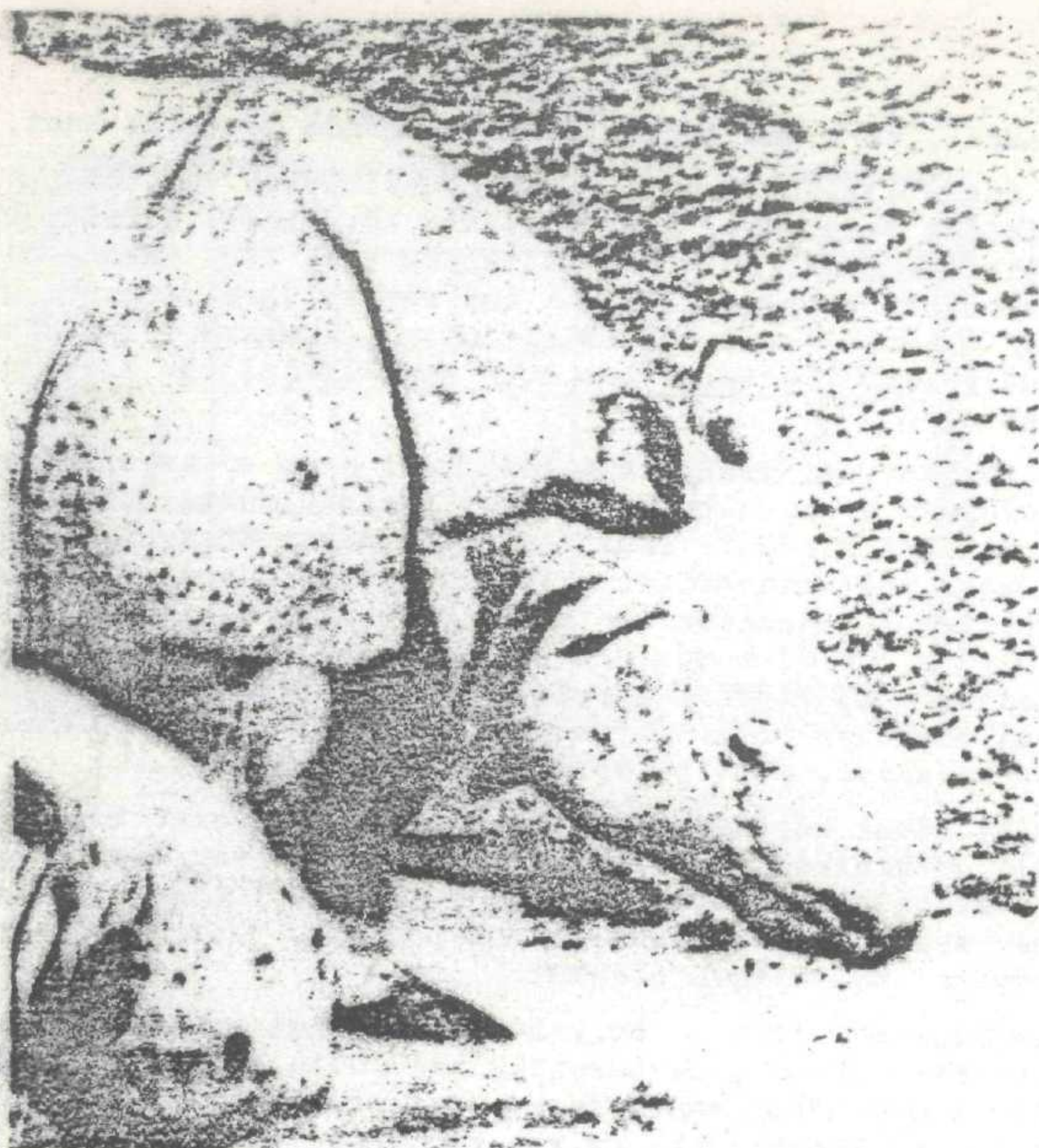
Mi történt, mi irányitott bennünket erre a veszedelmes útra? A Tudomány a kezünkbe adta a nagy hatásfokú eszközöket, amelyek birtokában kinőttük szük kis világunkat. Tönkretehetjük, szemétdombbá változtathatjuk a Földet, pöcegödörré az óceánokat, kimerithetjük természetes tartalékainkat, kipusztithatjuk önmagunkat. Egyik napról a másikra új világban találtuk magunkat, amely teljesen új szabályokat és törvényeket igényel. Ki alkossa meg az új szabályokat és törvényeket? Politikai vezetőink régmúlt korok maradványai. Képviseleti rendszerünk elavult...

Űrhajósaink képeket hoztak vissza a bolygónkat körülvevő világról. Odakintről nézve az embernek nyomát sem látni. Igy tehát kipusztithatjuk önmagunkat - semmi sem történik. Bolygónk talán még szebb, még zöldebb lesz nélkülünk, s nem lesz senki, aki könnyeket hullajtson utánunk.

Elnökünk megvétózta, hogy néhány milliót egészségügyre és közoktatásra költsünk, de keresztülhajszolta, hogy milliárdokat szavazzanak meg háborúra és fegyverkezésre. Nem sok értelme van az életnek, a törekvésnek, amikor még azzal is megalázzuk magunkat, hogy bebizonyitsuk: fémforgácsokkal is szét lehet szaggatni az emberi testet. Nemzeti büszkeséget az kölcsönöz nekünk, amit adni tudunk az emberiségnek, nem pedig a sebek, amelyeket ejtünk rajtunk..."

SZENT-GYÖRGYI Albert: Tizenöt perc zéróig.
= Népszabadság 1970. szeptember 27.

I o n e s c o   a z   O r r s z a r v ú r ó l

"- Ionesco úr, ha arra kérnék, magyarázza meg saját szinházát, hogyan tenné?

- Sohasem tudtam magamat összegezni. De azt hiszem, amit el akartam mondani vagy fel akartam vetni, azok sohasem megoldások voltak, sohasem válaszok voltak, mindig kérdések voltak."

"- Ön a szerzője egy világszerte játszott darabnak, az Orrszarvúnak, egy város történetének, ahol az emberek orrszarvúvá változnak. Müvében gyakran szerepel a "rinocérosz", "rinoceritisz" kifejezés. Ugy tünik, ez a téma egész életében foglalkoztatta.

- Valóságos megszállottja vagyok.
- Mi tehát az orrszarvú?
- Az orrszarvú az az ember, aki vakon elfogadja mások eszméit.
- Miért választotta az orrszarvú képét?
- Egy ijesztő, korlátolt állatot kerestem, amely vakonrohan maga elé. A Larousse lexikonban lapozgatva véletlenül találtam rá az orrszarvú képére és nevére... Mindamellett a rinocérosz nem a legjobb szó,

mert az orrszarvú magányos állat. A "birka" szó még jobb lett volna..."

Beszélgetés Eugene Ionescoval. = Magyarország 1970. 50. sz. 50. oldal.

Baktériumok ellentámadása

"Egy Hong Kongból 1955-ben hazatért japán hölgy vérhassal jelentkezett a kórházban. A betegből kitenyésztett kórokozó baktérium egyszerre <u>négy</u> baktériumölőszerrel szemben mutatkozott rezisztensnek /ellenállónak/. Akkor ez a jelenség csak megmagyarázhatatlan érdekességnek látszott. Később azonban ugyancsak Japánban egyre több kezelhetetlen vérhasjárvány keletkezett. A dologra fel kellett figyelniük a kutatóknak is. Annál is inkább, mert a járványok során szokatlan jelenségeket észleltek. Közülük a legkülönösebb és a továbbiak szempontjából a leglényegesebb megfigyelés az volt: egy vérhasban szenvedő betegből <u>többféle</u> gyógyszernek ellenálló kórokozókat tenyésztettek ki. De a betegnek nemcsak a kórokozója, hanem a teljesen ártalmatlan, a minden ember bélrendszeréhez hozzátartozó baktériuma, az Escherichia coli is az előbbi többszörös rezisztenciát mutatta. Mindezt anélkül, hogy a beteget előzőleg bármiféle baktériumölő gyógyszerrel kezelték volna.

A kutatók vészjósló felismeréshez jutottak. A kísérletek ugyanis azt jelentették, hogy a kórokozó baktériumok nemcsak mutáció révén létrejövő - és igy természetesen a saját utódaikba öröklődő - ellenállóképességgel rendelkeznek az ember baktériumölő szerveivel szemben, hanem ezta képességüket <u>más baktériumoknak is át tudják adni</u>. Ez pedig azzal jár, hogy a rezisztencia a baktériumok között "járványszerüen" szétterjed. Ezért a jelenséget "fertőző rezisztenciá"-nak nevezték el."

A cikkből tudomást szerezhetünk a "fertőző rezisztencia" kutatásáról, a kutatók feltételezéseiről, az ún. R-faktor felfedezéséről. A baktériumok "ellentámadásának" kivédéhez máris szigorú <u>óvatossági rendzabályokat</u> kell életbe léptetnünk. "Meg kell szüntetni... azt a gyakorlatot, hogy a kórokozó baktérium érzékenységének ismerete nélkül egyszerre sokféle antibiotikumot alkalmazunk. Igen nagy körültekintéssel szabad csak alkalmazni az antibiotikumokat az állatok táplálásában és az élelmiszerek tartósitásában, ... száműzni kell őket a házipatikákból is...

Az emberiség és a kórokozók közötti harcot az antibiotikumokkal nem nyerte meg az ember. Sőt, ha nem vigyázunk, könnyen

kialakulhat újra az antibiotikumok nélküli súlyos helyzet. A mikrobák világa is rendelkezik védelmi fegyverekkel. Ne gazdagitsuk ezt a fegyvertárat!" - figyelmeztet a cikk.

EGLER László: Vigyázat: fertőző rezisztencia! = Élet és Tudomány 1970. 44.sz. 2067-2071. oldal.

Magyarok Nyugaton

"A legtöbb magyar az Egyesült Államokban él. Az 1960-as népszámlálási adatok szerint 770 000 ember. Becslések szerint százezer magyar él Kanadában. Ha adatainkat összegezzük: az amerikai földrészen 990 000, a különböző európai országokban 250 000 magyar él, Ausztráliában 35 000, másutt 185 000, összesen tehát 1 460 000 ember.

Szakadatlanul alakulnak, erősödnek azonban az új kapcsolatok is. Ezek hatása alól a későbbi generációk sem vonhatják ki magukat. Közelebb érzik magukhoz mindazt, ami magyar, és az új magyarság-élmények mélyen hatnak rájuk. Ezt az áramlatot erősiti az is, amit például a magyar nyelv fenntartása érdekében teszünk. Évről-évre növekszik azoknak a száma, akik gyermekeiket hazaküldik nyári nyelvgyakorlatra.

Fokozódik az érdeklődés a magyar kormány által biztositott egyetemi ösztöndijak iránt. Örvendetes, hogy éppen a növekvő érdeklődés hatására az Egyesült Államok és Kanada néhány egyetemén elfogadták a magyart második modern nyelvként, és ezzel együtt egy sor középiskolában érettségi tárgyként.

Tapasztaljuk azt is, hogy a harmadik generáció keresi a maga családi köreit. E nemzedék fiataljaiban a nyugati életformában való csalódás, a rossz társadalmi közélet megérlelte az érdeklődést hazai viszonyaink iránt, és mai valóságunk kisérletei, az egészséges szellemi légkör, az új gondolatok termékeny talajra lelnek köztük.

Az idei árvizkatasztrófa a segitőkészség megkapó és sokszor megható erőfeszitéseit váltotta ki a Nyugaton élő magyarság szinte minden rétegében.

Uj, örvendetes jelenség, amely különösen az értelmiség soraiban tapasztalható: törekvés az otthoni szellemi életben való részvételre. A tudósok előadásokat tartanak itthon, az irók és müvészek pedig müveiket hozzák haza bemutatni."

SZÁNTÓ Miklós: A nyugati világ magyarjai. = Élet és Irodalom 1970. 34.sz.16.oldal.

Intenziv ipar

Karádi Gyula a magyar ipar fejlődését meghatározó ún. külső feltételekről irt tanulmányában leszögezi: "Iparfejlesztésünk perspektiváját csupán a hosszú távú terv társadalmi célkitüzéseinek alapulvételével, az egész népgazdaság fejlődésével összehangoltan alakitható ki." Felsorolja az intenziv és extenziv szakasz kritériumait, tömör jellemzésüket nyújtja.

"A modern ipari államok kialakulásában az iparfejlődésnek általában három szakaszát különböztetjük meg:

a/ A foglalkoztatottak túlnyomórészt a mezőgazdaságban dolgoznak, kisebb az iparban és még kisebb a szolgáltatási ágakban foglalkoztatottak aránya.

b/ A mezőgazdaságban és a kézmüiparban foglalkoztatottak száma erősen csökken, a felszabaduló munkaerő jórészt az iparban helyezkedik el; az iparban foglalkoztatottak aránya meghaladja a más fő népgazdasági ágakét, a szolgáltatásokban foglalkoztatottak aránya pedig nem, vagy csak kis mértékben növekszik. /Ezt a szakaszt nevezik az iparositás extenziv növekedési szakaszának./

c/ A mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma tovább csökken, de a felszabaduló munkaerő jórészt a szolgáltatások szférájában helyezkedik el, az iparban foglalkoztatottak száma pedig abszolút mértékét tekintve esetleg igen, de arányában már nem növekszik. /Ebben a fázisban beszélhetünk arról, hogy az ipar teljesen az intenziv szakaszba jutott./"

"Az extenziv fejlődési szakaszról az intenzivre való átmenet sokrétü és viszonylag hosszantartó folyamat. Magyarország jelenleg az átmenet szakaszában, vagyis az intenziv jellegü iparositás kezdeti szakaszában van..."

A tanulmány részletesen tárgyalja az intenziv fejlődés fő követelményeit, majd ezeket igy összegzi:

"- a szocialista együttmüködés erőteljes kibővitése, az integráció kibontakoztatása,
- a tőkés vállalatokkal való kooperációk kiszélesitése,
- export-expanzióra /a kivitel növelésére, kiterjesztésére/ irányuló iparfejlesztés,
- az ipar védettségének fokozatos megszüntetése útján az importszerkezet erős kiszélesitése,
- a belső munkamegosztás továbbfejlesztése,
- ...müszakilag és gazdaságilag korszerü kis- és középüzemek létrehozása a nagyüzemek mellett."

Befejezésül az iparfejlesztési stratégia kidolgozását sürgeti:

"Az iparfejlesztési stratégia részletesebb kidolgozása fejlődésünk intenziv szakaszára olyan nagy jelentőségü kérdés, amely joggal tarthat igényt a szakemberek és a közvélemény széles körü ellenőrzésére. Ez ugyanis nemcsak jövő fejlődésünk irányát jelöli meg, de megalapozása már negyedik ötéves tervünknek is fő feladata."

KARÁDI Gyula: Iparfejlesztésünk az intenziv szakaszba való átmenet időszakában. = Társadalmi Szemle 1970. 11.sz. 31-48. oldal.

J ö v ő - s o k k ?

"A gyors tömegutazások korában a kulturális sokk meglehetősen megszokottá vált. Idegen országokba látogatók gyakran úgy érzik, hogy lelkileg elvesztik egyensúlyukat, amikor szokatlan ételekkel, nyelvekkel és környezettel találkoznak.

Ez a kulturális sokk semmiség ahhoz képest, amit Alvin Toffler, a közismert tudós "jövő-sokk"-ként határoz meg. A jövő-sokkot a társadalmi változásoknak az a felgyorsult üteme idézi elő, amelyhez az emberek többsége képtelen alkalmazkodni. "Az a nyugtalanság, tömegneurózis, ésszerütlenség és szabadjára engedett erőszak, amellyel már most találkozunk mindennapi életünkben, csupán izelítő abból, hogy mi vár ránk, ha nem értjük meg és nem tudunk bánni ezzel a betegséggel" - érvel Toffler. "A jövő-sokk abból fakad, hogy egy új kultúrát rákényszeritenek a régire. Ha valaki külföldre utazik, megvan benne a megnyugtató tudat, hogy ha hazatér, az elhagyott kultúra várja majd. A jövő-sokk áldozata nem érezheti ezt."

Toffler következtetése: "Megtanultuk, hogyan kell megteremteni és összefogni a legnagyobb arányú technológiákat, de nem tanultuk meg, milyen következményekkel járnak. Tanulnunk kell, mégpedig gyorsan kell tanulnunk."

A jövő betegsége: a "jövő-sokk". = Magyarország 1970. 34.sz. 18. oldal.

Gondolatoknak engedelmeskedő robotok

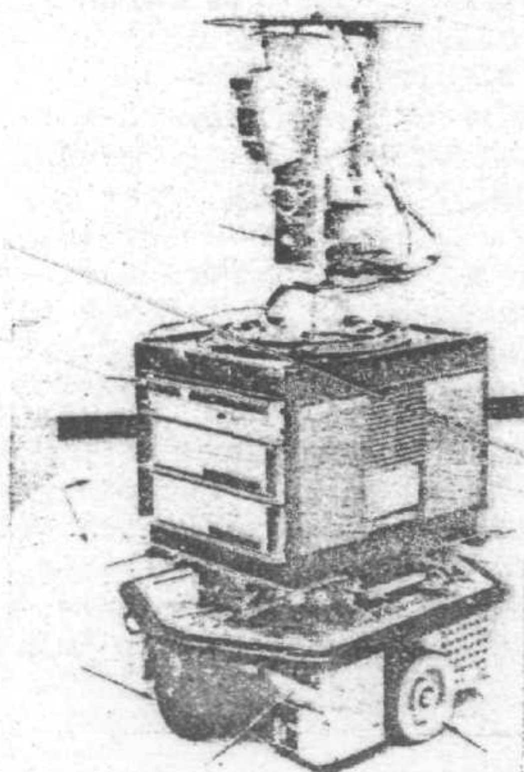
A cikk ismerteti a Stanford Kutatóintézet Mesterséges Intelligenciaát Kutató Csoportja munkáját, valamint a Bell-laboratórium és a tallinni egyetem kibernetikai kisérleteit, meghökkentő modelleket, amelyek már a robotokon alapuló emberi társadalom képét rajzolják elénk.

"A robot komputer agyában épülő környezetmodell a központi kutatási téma az edinburghi egyetem Mesterséges Intelligenciát Kutató Csoportjában is. A már müködő MARK I. képes arra, hogy tapasztalatai alapján megállapitsa, absztrahálja környezetének törvényszerüségeit - s épül már a jobb érzékelő és alakfelismerő rendszerrel ellátott "intelligensebb" MARK II. is.

A távoli jövő engedelmes robotja felé mutat a Grundig cég Syntelmanja. Ez a gép ellenállás nélkül követi "mestere" - az ember - minden mozdulatát. A mester és a géprabszolga kábelen, rádióhullámokon tartja fenn az összeköttetést. A Syntelman még nem készült el teljesen. Ennek ellenére világos már a továbbfejlődés útja. A robot engedelmeskedni fog a gondolatnak is...

Néhány évvel ezelőtt mindez még fantasztikumnak, reménytelen ábrándnak tünt. Ma már joggal bizhatunk benne, hogy rövidesen megvalósul egyrészt a dolgát önállóan végző, másrészt az emberi gondolatnak engedelmeskedő géprabszolga, s kialakulnak a kettő közötti átmeneti formák is..."

AMBRÓZY Denise: Szinkronizált rabszolgák.
= Delta 1970. 8.sz. 41-43. oldal.

Döntéselmélet :

A szabadság technológiája

"A tudomány fejlődésének alaptendenciáit vizsgálva azt láthatjuk, hogy az kezdettől fogva az emberi tevékenység reális eszközökkel történő prognosztizálásának megalapozására és fejlesztésére törekedett /pl. csillagászat, jog/. Ám e "kimenetelek" - legyen bár egyéni életalakulásról vagy tömegek létét befolyásoló társadalmi-gazdasági folyamatokról szó - csak a fejlettség bizonyos szintjén válhatnak tudományos eszközökkel prognosztizálhatóvá - mint ahogy a prognózis tudományos eszközei is csak a társadalmi és gazdasági fejlődés bizonyos szintjén válnak el végérvényesen a hamis tudat illuzórikus prognosztizáló módszereitől.

A prognosztika legmesszebbre tekintő, ugyanakkor legnagyobb bizonytalansági együtthatóval dolgozó ágazata a futurológia vagy társadalmi prognosztika, amely a társadalom egészének ill. egy-egy társadalmi formációnak fejlődési trendjeit igyekszik feltárni húsz-ötven éves pespektivában.

A futurológiánál szerényebb igényüek, szükebb dimenziókban mozognak, de jelenleg lényegesen egzaktabb kutatásokat ölelnek fel az ún. szakprognosztikák /meteorológiai, technikai, technológiai, gazdasági, demográfiai stb./. A szakprognosztikák alapvetően gazdasági szükségletekből táplálkoznak s azokat igyekeznek kielégiteni. Éppen ezért a szakprognosztikák elemi szinten mint vállalati prognosztikák jelennek meg leginkább, s egy-egy termelő rendszer tevékenységének biztonságosságát és eredményességét hivatottak fokozni. Mégsem mondhatjuk, hogy csupán a termelés "sejtjei" - a vállalatok - lennének az elemi egységek, amelyeket a prognosztika a társadalom egészén belül még képes átfogni s tevékenységük következményeire vonatkozólag információkat nyújtani - hisz pl. az orvosi vagy pedagógiai prognosztika képes "lehatolni" az egyes emberig, s legalább bizonyos vonatkozásban /pályaválasztás, életvitel stb./ olyan egyéni előrejelzéseket nyújthat, amelyek elősegithetik <u>az egyéni lét tudatosabb tervezését</u>, az individuális szükségszerüségek jobb felismerését - a <u>nagyobb szabadság</u> biztositását."

A prognózisban testet öltő szükségszerüség a <u>döntési aktusokon</u> keresztül válik az értelmesebb - tehát szabadabb - cselekvés inditékává. A prognózisban rejlő információnak megfelelő kollektiv vagy egyéni cselekvésben való realizációját vizsgála a <u>döntéselmélet</u>. A szerző beszámol a korszerü döntéselmélet kialakulásáról és jellemző sajátosságairól. Rámutat a társadalmi

és egyéni döntések optimalizálására irányuló tudományos kutatások világnézeti tanulságaira, a cselekvések következményeinek felismerésében, s ezen keresztül a felismert szükségszerűségre épülő tevékenység megteremtésében játszott szerepük fontosságára. Felvázolja a tudományos igényü döntések modelljét /döntési célkitüzés, tájékozódás, a cél eléréséhez vezető cselekvésmódok-stratégiák kidolgozása, nem programozott döntések esetén motiváció, s végül a meghozott döntés kommunikálása, vagyis a választott stratégia realizálásának biztositása, a döntés végrehajtásában érdekeltek mozgósitása, cselekedtetése révén/, részletesen elemzi az egyes fázisok lényegét és problémáit.

A tanulmány későbbi folytatásaiban az egyéni és társadalmi döntések motivációjának folyamatával s e folyamat individuális feltételeivel stb. foglalkozik.

MURÁNYI Mihály: A szabadság technológiája.
= Világosság 1970. 10-12. sz.

A megehető tudás

"Az emlékezet kutatása szempontjából hallatlan jelentősége volt a molekuláris biológia nagy felfedezéseinek. A DNS /dezoxiribonukleinsav/ komplex mollekulái annyi információt tárolnak, amennyi elegendő az egész szervezet fejlődésének beprogramozására. Az RNS /ribonukleinsav/ molekulák közvetitik az emlékezet anyagát. Minden neuron /idegsejt/ 20 millió vagy még annál is több RNS molekulát tartalmaz.

McConnell a michigani egyetemen planáriákat /laposférgeket/ áramütésekkel megtanitott arra, hogy egy bizonyos fényjelre visszahúzódjanak vagy kikerüljék a labirintusnak egy bizonyos részét. A férgeket készekre vágta és megetette a nem betanitott planáriákkal: a "kannibálok" sokkal gyorsabban tanulták meg a reflex-válaszokat, mint nem megetetett társaik...

A neuronok RNS molekulái struktúrájukban tárolják a megszerzett ismereteket. Tételezzük fel, hogy pontosan ismerjük azoknak a molekuláknak a kémiai struktúráját, amelyeknek tárolniok kell pl. az angol nyelv ismeretét. Ki tudja, vajon egy napon nem tudjuk-e majd mesterségesen is előállitani őket? Vajon szükséges-e, hogy a csecsemő mindent elölről tanuljon meg?"

ROSENFELD: Szuper-agyak? = Valóság
1970. 8.sz. 124. oldal.

VÁRATLAN FORDULAT A RÉSZECSKEFIZIKÁBAN

"A Holdnak és a még távolabbi univerzumnak a felderitését százmilliók figyelik. De a tudomány több különböző irányba tör előre, hogy minél jobban megismerjük a természetet. Napjaink egyik szép vállalkozása a bennünket körülvevő és alkotó anyag teljesebb felkutatására indult. A "belső univerzumnak", az atom belsejében rejlő végtelennek fokozatos meghóditása ugyanolyan hozzájárulás az egyetemes kultúrához, mint a távoli égitestek elérése. Aki szeretné átélni mindazt, ami nagyot korunkban az emberi géniusz alkot, annak érdemes figyelemmel kisérnie az anyag mélyére indult expedició útját is.

A behatolás az anyag mélyére energiakoncentráció kérdése. Az első óriás gyorsitót, amely hárommilliárd volton először kelt versenyre a kozmikus energiákkal, 1954-ben Brookhavenben helyezték üzembe... Jelenleg a csúcsot a szovjet óriás gyorsitó tartja Szerpuhovban, 70 milliárd voltnak megfelelő energián. A versenyfutás gyorsul. Chicago mellett 500 milliárd voltos berendezés épitését kezdték el. Közben egyre reálisabban bontakoznak ki a világgyorsitó tervei, amely mélyen behatolna az anyag egytrilliomod méter alatt rejtező sötétjébe.

Atomokra bontottuk a molekulákat, részecskékre bontottuk az atomokat. Azt hittük, hogy az analizis tovább folytatódhat. Még primitivebb épitőköveket kerestünk a részecskestruktúrák belsejében. Ennek a várakozásnak a jegyében született az a hipotézis, hogy minden részecskét 2-3 primitiv blokkból: <u>kvarkokból</u> lehet felépiteni.

Az óriás gyorsitók és a kozmikus sugárzás részecskenyalábjai egyre őrültebb ütközéseket produkáltak, a fizikusok egyre vadabbul vésték az anyagot. Többször hitték, hogy reményeik valóra válnak. 1969-ben Ausztráliából, 1970-ben Amerikából érkezett a hir, hogy sikerült lefényképezni a kvarkokat. A megfigyelések hibásnak bizonyultak. Az ösvény váratlanul más irányba kanyarodott, egyre meggyőzőbben bontakozott ki a tanulság: a foton és elektron, a pion és proton az anyag egyes tipusainak /a sugárzásnak, a villamos anyagnak, a nukleáris mezőnek és a maganyagnak/ véglegesen legkisebb darabkái. Felbontásukat megkisérelni egyre reménytelenebb vállalkozás. <u>A feldarabolás határait értük el</u> a XX. század közepén. Az anatómusszemlélet tovább nem segit.

A legroncsolóbb részecskebombázás nem további felaprózódást eredményezett, hanem váratlanul egészen mást. A laboratóriumi ütközések sok billió fokos tüzgömbjei olyan részecskéket szültek, amelyek sok ezerszer <u>nehezebbek</u> voltak az elektronnál, nehezebbek még a hidrogénatomnál is. Százszámra tüntek fel a legváltozatosabb formákban, hogy utána létük rögtön megszünjön, közönséges állandó elemi részecskékké alakuljanak vissza. A frissen felfedezett részecskék léte csak a másodperc billiomod

részének billiomod részével fejezhető ki. A születés náluk egyet jelent a halállal, a lét a változással. E furcsa lények megismerése a részecskefizika mai feladata. Bomlékonyságuk miatt hiába keresnénk őket a Földön. A részecskefizikai laboratóriumokban villannak fel egy pillanatra. Ritkák, rejtelmesek, elképzelhetetlenül távoliaknak látszanak. Lehetőségként mégis itt lapulnak a legközönségesebb szén- és vasdarabban.

Milliárdokat áldoznak a részecskegyorsitókra, mi is milliókat költünk a részecskefizikára. Kutatóintézetekben fiatal tudósok szentelik életüket a boszorkányosan idegen világ felfedezésének. Miért?

Mert ma már értjük: az anyag ezekben a részecskékben buján és meztelenül tárja elénk igazi énjét. A matéria szóhoz valamikor a keménységet és a változatlanságot társitottuk. De a földi atomok, az elektron és a proton stabilitása csupán ritka kivétel, amelyet a körülmények különleges találkozása kényszerit rájuk. Le kellett hatolnunk abba a szédi tően távoli világba, amely ott terül el ismeretlenül, túl az egybilliomod milliméteren. Magunkévá kell tennünk ezt a közeli világot, mely itt forr testünk minden atomjában. Nem a lomhaság és merevség a természetes, hanem a szüntelen mozgás, kölcsönhatás, átalakulás. Ha megálltunk volna a meghitt felszinen, a kőbalta és az emelőrúd "szemléletes" technikájánál, nem szereztünk volna jogot a Gondolkodó Ember nevére."

MARX György: Kutatóexpedició az anyag mélyébe. = Népszabadság 1970. nov. 7.

Hogy kell újságot olvasni Kinában ?

"A kinai sajtó több mint 700 millió ember szinte kizárólagos szellemi tápláléka" - irja Baracs Dénes pekingi tudósitó. Leirja az Uj Kina hirügynökség müködését, jellemzi az újságok szerkesztési elveit. Különösen érdekes, amit a kinai sajtó sajátos "nyelvéről" állapit meg: "A cikkek megértéséhez nem csupán kinaiul kell tudni, hanem azon a sajátos zsargonon is, amelyet a kinai közélet használ. A biráló cikkek sajátos müfaji szabályoknak engedelmeskednek. Az "általános helyzet" mindig kitünő, de mindig akadnak "egyesek", akik téves nézetet hangoztatnak. Ezután az idézett "képtelenség" visszautasitása következik. Súlyosabb esetben "maroknyi ellenség", vagy éppenséggel "ellenforradalmár" okozza a bajt, rájuk zúdul a heves kritika. Persze, a tapasztalt olvasók jól tudják, hogy amikor egy központi lap vezércikket szentel a "maroknyi" ellenségnek, akkor már komoly dologról van szó..."

BARACS Dénes: Az újságok arca. = Magyarország 1970. 29.sz. 8. oldal.

Beigazolódott sci-fi

"A science-fiction irások gyakran közelebb állnak a tudományos valósághoz, mint a fantasztikumhoz. 1944-ben egy alig ismert sci-fi iró, C. Cartmill tollából novella jelent meg, amely az atombombáról szól. A szerző leirta, hogy az uránium 235-ből készitett bomba akkor robban, amikor a töltet eléri a kritikus tömeget, foglalkozott a robbanás következtében felszabaduló hatalmas hőmennyiséggel, a lökéshullámmal és a rádióaktiv sugárzással, s egy évvel megelőzte az első igazi gombafelhőt. Sokszor megtörtént, hogy a müvészek pontosabban jósolták meg a jövőt, mint a tudósok."

Az idézett irás a részletek tekintetében is összeveti az irók elképzeléseit a valósággal, igy szó esik az ür-elmegyógyászatról /a súlytalanság és magányosság lelki következményeiről/, az egyensúly- és időérzék deformációiról /rendellenességeiről/, a vérkeringés deformációiról. Végezetül megállapitja:

"A tudományos adatok és valószinü tényezők figyelembevétele, a jövőkutatás matematikai módszereinek használata minden bizonnyal szükséges a tervezéshez, és ahol emberi életekkel végzett kisérletekről van szó, a fantáziával igen csinján kell bánni. A szakértők hajlamosak arra, hogy lenézzék a science-fiction-+ Pedig az ilyen fölénnyel is jobb óvatosnak lenni. A. C. Clarke, a tudományos-fantasztikus irodalom egyik legnagyobb alakja mondta ezzel kapcsolatban, hogy a tudósok, ha olvasnának néha sci-fit, "ritkábban csinálnának bolondot magukból". Clarke-ra pedig érdemes hallgatni; ő volt az, aki csaknem 25 éve megjósolta:a távoli földrészek között müholdakkal fognak összeköttetést teremteni..."

MATOS Lajos: Jóslat és valóság az ürkutatásban. = Természet Világa 1970. 7.sz. 319-323. oldal.

Vallomás a groteszkről

"Nem akarok magamból hőst csinálni, irni mindenhogyan életveszély. Nemcsak irni. Bárki, mihelyt valami létezőből valami jobbat akar létrehozni, saját létezését teszi kockára. Enélkül nincs eredményes munka, nincs alkotó életpálya. Ha visszagondolok azokra, akiket félrecsúszni láttam, az egyforma eséllyel indulókra, akik mégsem tudták elmondani magukat, mindnyájan ezt a kockázatot akarták lespórolni. Épp, aki nem akart veszteni, rajtavesztett.

Csakhogy a kockázat nem egészen egyforma. Más dolgo belekerülni egy sodrásba, tehát a hagyományból venni lendületet, a kortársaktól pedig ihletet, friss erőt, és más dolog elődök nélkül, készen kapott formulák nélkül, örök rögtönzésben irni, tehát mesterségileg a semmiben."

"Van, amit könnyü megmagyarázni. Azt például, hogy a groteszk gazdagabb eszközökben. A realista prózának kifinomult izlése, szigorú illemtana van. Ezt a groteszk semmibe veszi; élvezettel használja fel a kiáltó naturalizmus vagy a bohóctréfa vásári fogásait, nem érzi rangján alulinak a nyelv durva fordulatait, kitünően megfér az alpári helyzetkomikummal. Más szóval: újra életképessé tette a müvészet ősi fogásait, amivel életképesebbé vált maga is.

Továbbá: felrúgta az egyensúlyt a konkrétum és az absztrakció között, mely pedig a realista regényben Tolsztojtól Roger Martin du Gardig kimozdithatatlanul őrizte nyugalmi helyzetét...

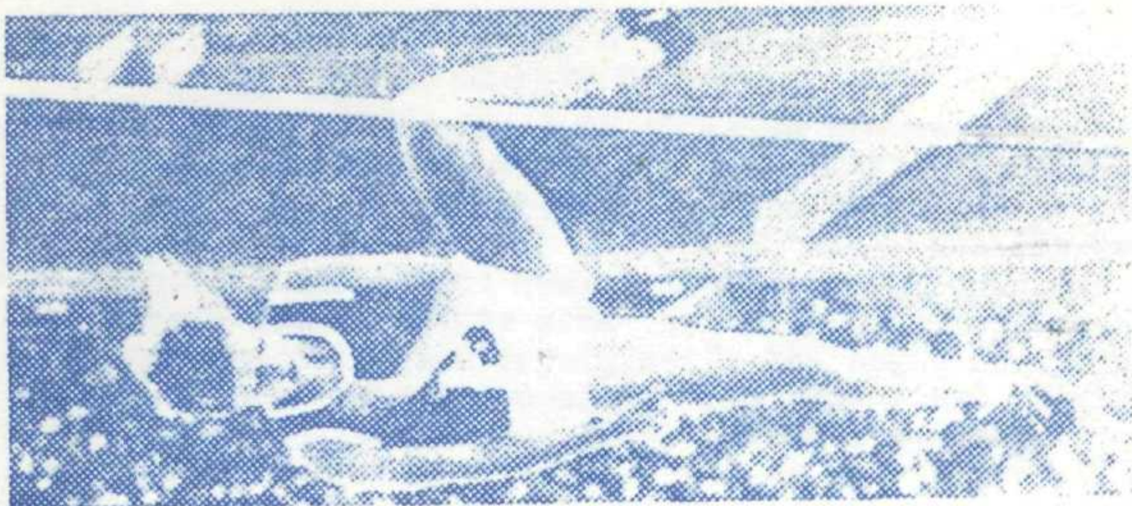
Ezek sokat igérő dolgok, de magyarázatnak nem elégségesek. Nyomósabb oka kell legyen annak, hogy a groteszk a mi századunkban ennyire fölvirágzott...

Apáink, nagyapáink megbuktak emberismeretből. Néhány helységnév - mint Auschwitz vagy Treblinka - elég, hogy összeomlassza mindazt, amit ők az emberi faj józanságáról, humanizmusának őszinteségéről és a ráció uralmáról elhittek. Mi már tudjuk, hogy e faj egyedeiben éppúgy, mint tömegeiben ott lapul a szörny.

Én mindig azt kerestem, és mindig azt véltem a groteszkben megtalálni, hogy sosem szakad el forrásától, a démonitól...

Nekem a groteszk nem homályt jelent, hanem fényt. Egy sugarat abba a sötétségbe, ahová másként nem tudnék behatolni. Néven nevezni a kimondhatatlant, szóra birni azt a "vak falat", ez sarkallt és üzött, és kárpótolt minden veszteségemért..."

ÖRKÉNY István: Vallomás a groteszkről.
= Valóság 1970. 3.sz. 87-90. oldal.

V i l á g c s ú c s o k 2 0 0 0 - b e n

"De milyenek lehetnek a csúcsteljesitmények a harmadik évezred elején? Három évvel ezelőtt a Szovjetúnió Tudományos Akadémiája számitási központjában elektronikus számitógépet hivtak segitségül, hogy válaszoljon erre a kérdésre... Az elektronikus számitógép előrejelzése a következő: súlyemelésben 660 kg, magasugrásban 240 cm... A lehetséges csúcsteljesitményekkel kapcsolatban a tudósok bizakodóbbak, mint a gépek. Azt állitják, hogy csupán a lábizom összehúzódásában rejlő lehetőségek jobb kihasználásával sokkal nagyobb magasság érhető el 240 cm-nél.

Ma még a legkiválóbb sportemberek is, akik csúcsteljesitményeket érnek el, csupán jelentéktelen kis részét használják fel azoknak az erőtartalékoknak, amelyekkel a valóságban rendelkeznek. Legalábbis ezt bizonyitják a tudományos kutatások... A tudósok előtt a talányok egész sora áll genetikai szempontból, vagy az ember ama képessége szempontjából, hogy szabályozza pszichikai állapotát, testhőmérsékletét; a tudósok gondosan tanulmányozzák a szervezetben végbemenő energetikai folyamatokat, amelyek a rendkivüli fizikai megterhelésekkel kapcsolatosak stb. Amikor majd ezeket a talányokat megfejtik, akkor azok a csúcsteljesitmények, amelyeket a versenyzők elérnek, a legmerészebb várakozásokat is felülmúlják..."

BARU, Ilja: Várható csúcsteljesitmények a 2000. esztendőben. = Sportélet 1970. 11.sz. 6-7. oldal.

Miről olvashat

a magyar újságok, folyóiratok, hetilapok 1970-es számaiban ?

Bibliográfiánkban a következő lapokat vettük figyelembe /zárójelben a gyakrabban idézett lapok cimének röviditései/:

Alföld, Béke és Szocializmus, Búvár, Delta /D./, Az Egészség, Élet és Irodalom /És/, Élet és Tudomány /É. Tud./, Figyelő, Filmkultúra, Filmvilág, Forrás, Föld és Ég, Helikon, Hid, Ifjúkommunista, Ifjúsági Magazin, Igaz Szó, Irodalmi Szemle, Jelenkor, Kortárs, Korunk, Kritika /Kr./, Magyar Hirlap /M. Hirlap/, Magyar Ifjúság /M. Ifj./, Magyar Nemzet /M. Nemzet/, Magyar Tudomány /M. Tud./, Magyarország /M./, Múzsák ill. Múzeumi Magazin, Muzsika, Mügyüjtő, Müszaki Élet, Müvészet, Nagyitó, Nagyvilág, Napjaink, Nemzetközi Szemle /N. Sz./, Népfront, Magyar Mühely, Népszabadság /Nb./, Népszava /Nva/, Pártélet, Sportélet, Szabad Föld, Szinház, Társadalmi Szemle /T. Szle/, Természet Világa /Term. V./, Technika, Tiszatáj, Uj Irás, Valóság /Val./, Világ Ifjúsága, Világosság /Vil./.

Az 1970. esztendő legérdekesebb cikkeit érdeklődési körök szerint soroljuk fel. Anyaggyüjtésünk elsősorban az általános müveltség gyarapitása szempontjából számitásba jövő lapokra, cikkekre terjedt ki, ezért az adott téma szakfolyóiratát ill. ilyen jellegü könyvsorozatát szf jelöléssel csak cim szerint emlitjük meg a témakörök végén. Bibliográfiánkban csak 1970-ben megjelent cikkek szerepelnek, ezért az évszámokat elhagytuk /ahol 1969-es vagy 1971-es cikkekre utalunk, ott ezt külön jelöljük/. Napilapoknál a római szám a hónapot, az arab szám a napot jelenti; folyóiratoknál először a szám, majd az oldalszám következik. /Cikksorozatoknál csak a számot tüntettük fel: pl. 3-5.sz./ Helyhiány miatt kénytelenek voltunk a szöveget kicsinyiteni és folyamatos felsorolást alkalmazni. Hogy ennek ellenére bibliográfiánk áttekinthető legyen, minden új "tétel" első szavát /a szerzőt ill. szerző hiányában a cim első szavát/ nagy betükkel irtuk.

ALKOHOLIZMUS

BUDAVÁRI: Szeszesital-élvezet - alkoholfogyasztás - iszákosság. = Az Egészség 2. 33-35. HEGEDÜS: Az alkoholizmus. = É. Tud. 29-31.sz. SZENES: Asszonyok az elvonón. = Nva IX.10.

Ld. még Életmód, Bünözés, Szociológia cimszavainkat.

ÁRVIZ

CSURKA István: A győzelmes 1970-es tavaszi hadjárat néhány tanulsága. = És 37. 9. SZÜCS: Árviz és védekezés. = É. Tud. 27-28.sz. BOGÁRDI - NAGY: A kelet-magyarországi árviz. = Nb. V. 31.

BEAT

BIERNACZKY: Abszurditások, avagy a beatről. = Muzsika 3. 6-8. SZAPUD: Zártkörü üvöltés. = Ifjúsági Magazin 5. 3-6. TAKÁCS: Illésék és pofonjaik. = M. Ifj. 22. /Az Illés-zenekar válasza: 24./ SÓS: A boldog zene. = Val. 6. 72-78. DEL GROSSO: Fiatalok, beatjelenség és tömegkultúra. = Val. 6. 64-71. KENEDI: A "hangfüggöny" két oldala. = Kr. 9. 37-38.

Ld. még Életmód, Ifjúság, Zene cimszavainkat.

BÉKEMOZGALOM

PÜNKÖSTI: Gyerekek a háborúról 1910-ben, 1970-ben. = Nb. V.10. GYAPAY Dénes: A békéről - illúziók nélkül. = Népfront 6. 29-31. SZENT-GYÖRGYI Albert: Tizenöt perc zéróig. = Nb. IX. 27. MOLNÁR A béke, a biztonság és Európa. = Pártélet 8. 42-46.

BELPOLITIKA

VASS: A szövetségi politika és a szocialista nemzeti egység. = M. Hirlap V. 23. DIMÉNY Imre: A munkás-paraszt szövetség néhány időszerü kérdése. = T. Szle 8-9.sz. 29-37. MOLNÁR: Pártrendszer és demokrácia. = Alföld 9. 45-53. SZABÓ: Választási rendszerünk. = Nb. IX. 20. KOLTAY: Változások a választási törvényben. = Népfront 11-12.sz. SZABÓ Bálint: Az osztály nélküli társadalomba való átmenet és szocialista épitésünk jelenlegi szakasza. = Pártélet 12. 82-90.

szf: MTI Belpolitikai Dokumentáció.

Ld. még Kommunista mozgalom, Közélet cimszavainkat.

BIOLÓGIA

LADIK János: A kvantumbiológia jelenlegi helyzete. = M. Tud. 3. 157-161. MUNKÁCSY: Szent-Györgyi Albert a biológiáról és önmagáról. = É. Tud. 16. 733-735. STRAUD F. Brúnó: Biológiai tudományok. /Beszámoló a 25 éves fejlődésről./ = M. Tud. 4-5.sz. 352-362. TÜSKE: Átmeneti lények. = Term. V. 11. 489-492.

szf: Biológiai Közlemények, MTA Biológiai Tudományok Osztályának Közleményei.

Ld. még Genetika, Orvostudomány cimszavainkat.

BÜNÖZÉS

SZEKERES: Biológia és bünözés. = M. 15.sz. 23. NOVÁK: Garázdák. = Napjaink 7.sz. 8. UJJLENYOMAT az áldozaton. = D. 7. 39-40. CSIBA I.: Az ifjúkori bünözés és a megelőzés. = Ifjúkommunista 10. 24-25.

szf: Kriminalisztikai Tanulmányok /könyvsorozat/.

Ld. még Alkoholizmus, Életmód, Jog, Szociológia cimszavainkat.

CIGÁNYKÉRDÉS

HALÁSZ- SIPOS: Cigányok. = Vil. 1. 56-60. SZENES: A cigánykérdés - cigány nézőpontból. = Nva V. 12. CSÁNYI: A cigányok költészete. = Hid 9. 987-1001. MATOLAY - VEKERDI J.: Cigánytelepek. - SZIKLAI: Lovárok és khelderashok. = Val. 12. 38-59.

A cigánykérdés vitája: És 1969. 52. - 1970.1-10. sz.
Ld. még Folklór, Nemzeti kérdés, Irodalom cimszavainkat.

CSALÁD

SZENES: Házastárskereső szolgálat - diszkrécióval és komputerrel. = Nva I. 28. A CSALÁD ma. = Uj Irás 6. 61-97. SZALAI Júlia: A családi munkamegosztás néhány szociológiai kérdése. = Val. 10.43-55. HELLER Ágnes - VAJDA Mihály: Családforma és kommunizmus. = Kortárs 10. 1655-1665.

szf: Demográfia.

Ld. még Szociológia, Születésszabályozás cimszavainkat.

CSILLAGÁSZAT

BALÁZS: Az Univerzum vallomása. = Term. V. 3. 99-102. DETRE: A változó csillagok kutatása. = É. Tud. 17-18.sz. BALÁZS: Világegyetem és világmodellek. = Term. V. 4. 147-152. DETRE: Csillagászat. = M. Tud. 4-5.sz. 300-303. SIMONFFY: Neutrino-csillagászat. = D. 8. 37-39. BARTA: A Hold anyagai a tektitek? = É. Tud. 34. 1593-1596. RÓKA Gedeon: A nagy ősrobbanás. = Vil. 10. 616-621.

szf:

Ld. még Fizika, Űrkutatás cimszavainkat.

DIVAT

SOMLAI: Sorsok meretre. Vázlat a presztizsfogyasztásról. = Val. 7. 89-98. NYERGES: Fertőzés cuccokorral. = M. 31.sz. 29.

Ld. még Életmód, Szociológia cimszavainkat.

ÉLETMÓD

KOMOR: Miért "otthonülők" vagy "közömbösek" az új lakótelepeken élők? = M. Nemzet II. 22. JUHÁSZ Pál: Egy kelet-magyarországi falu lakói neurózisának szociogén kórokai. = M. Tud. 2. 90-103. DELY: Életünk legfontosabb stresse. = Az Egészség 3. 71-76. ERŐSS: Nagyváros, idegbaj. = M. Hirlap V. 9. BALÁZS-PIRI T.: HEGEDÜS T. A.: Közel az 50 %-hoz? - BUDA: Lelki egészség a modern társadalomban. = Val. 7. /ld. még KÉZDI B. = Val. 11./ RUSSELL: Hogyan öregedjünk meg? = Nagyvilág 8. 1123-1124. SZABADIDŐ- neurózis - félelem a vasárnaptól. = M. 41.sz. 17. PINTÉR: Miért vagyunk idegesek? = Nb. XI. 1.

Ld. még Alkoholizmus, Bünözés, Életszinvonal, Erkölcs, Orvostudomány, Urbanizáció cimszavainkat.

ÉLETSZINVONAL

HUSZÁR István: Az életszinvonalról. = Figyelő 13. 3. BEREND T. Iván: Változások az életkörülményekben a felszabadulás óta. = T. Szle 4. 68-80. A NEGYEDIK ötéves terv élet-szinvonal-politikájának néhány főbb kérdéséről... = Nva VI. 7. SZABÓ K.: Életszinvonal és területi különbségek. = Figyelő 43.sz. CSIKÓS-NAGY Béla: Életszinvonal-politikánk a IV. ötéves tervidőszakban. = Nva XII. 25.

Ld. még Életmód, Gazdasági élet cimszavainkat.

ERKÖLCS

HELLER Ágnes: A nemek közötti kapcsolatok jövőjéről. = Kortárs 2. 301-308. NYIRI J.: Filozófiai etika: túl jón és rosszon? = Vil. 5. 264-269. ERŐSS: Ki a karrierista? = M. Hirlap V. 23. FEKETE Gyula: Moralizáljunk? - Demoralizáljunk? = Napjaink 6.sz. 1. FÖLDES: Anyagi érdekeltség, anyagiasság, harácsolás. = T. Szle 10. 3-11.

Ld. Még Család, Életmód, Közélet cimszavainkat.

ÉRTELMISÉG

KARDOS: Az értelmiség történelmi kialakulása. = Irodalmi Szemle 1. 21-33. SÜKÖSD Mihály: Az értelmiségi ifjúságról. = M. Ifj.4. METZGER: A müszaki értelmiség és a munkásosztály. = Béke és Szocializmus 3. 121-129. SZEMES Piroska: Diplomások falun. = És 36. 16. SÜKÖSD M.: Az amerikai értelmiség a hatvanas években. = Val. 9. 1-12. /ld. a Nemzetközi Szemle szerkesztőségének megjegyzéseit = N. Sz. 11.sz. ill. a N.Sz. 1971. 1.számát./ ERDEI Ferenc: Értelmiségi földrajz. = Kortárs 10. 1540-1550.

Ld. még Szociológia és Tudománypolitika cimszavunkat.

FILM

GYERTYÁN Ervin: Kivülről nézve filmjeinkre. = Filmvilág 2. 5-7. MI a videokazetta? Uj perspektivák a film fejlődésében. = Filmvilág 4. 10-11. A filmmüvész és a társadalmi megrendelés. = Filmkultúra 2. 117-118. A magyar film 25 éve. Szemelvények negyedszázad filmtörténeti dokumentumaiból. = Filmkultúra 2-3. PÁRKÁNY: Mennyit érnek a magyar rövidfilmek? = Napjaink 6. 5. NEMES K.: A magyar filmmüvészet és filmélet gondjairól. = T. Szle 8-9. 47-56. VITÁNYI Iván: A "rövidfilm" müvészete. = Uj Irás 9. 110-116. B. NAGY László: Az új magyar film - történelmi távlatban. = Filmkultúra 4. 5-19.

Vita a film és közönség viszonyáról: HINTSCH György: Válság vagy aranykor? = Nb. V. 1. Hozzászólások: V. 10., V. 17., V. 24., V. 31., VI. 7., VI. 21., VI. 28., VIII.9.

FILOZÓFIA

ROTH: Marxizmus és strukturalizmus. = Korunk 2. 223-231. HOLLITSCHER: A marxizmus - kiegészitések és torzitások. = N. Sz. 3. 63-73. HERMANN István: Az elsülyesztett ember. /Jegyzetek a strukturalizmusról./ = Kr. 5-6. MÉREI Gyula: Strukturalizmus, strukturalista elemzés, marxizmus. = M. Tud. 7-8. 494-507. FUKÁSZ György: Polgári filozófusok "marxista" álarcban. = Nva X. 31. HUSZÁR Tibor: Korunk olasz marxistái. = Val. 11. 61-75.

A Lenin-évforduló cikkei közül: A LENINIZMUS és korunk. /Ankét./ = Béke és Szocializmus 1-3. TŐKEI Ferenc: Gondolatok a leninizmusról. = Uj Irás 4. 12-18. HERMANN István: Lenin - az ösztönösség és a tudatosság filozófiai összefüggéseiről. = Vil. 11. 677-683. MÓD Aladár: A hetvenes évek programja. = És 8. 3-4. HORVÁTH József: A filozófua Lenin. = Nb. IV. 12. GERGELY Mihály: Lenin marxizmusa. = Kortárs 4. 539-547. LUKÁCS József: Lenin: forradalom és elmélet. = Vil. 4. 193-200. SZIGETI József: Lenin és Marx. = T. Szle 4. 33-41. ALTHUSSER Leninről. = T. Szle 4. 109-114. KÁDÁR János: Lenin - a szocializmus épitésének teoretikusa és szervezője. = T.Szle 5. 3-10. HUSZÁR T.: Lenin és a tudomány. = M. Tud. 7-8. 485-493.

A Hegel-évforduló cikkei közül: SZIGETI József: Hegel születésének 200. évfordulója. = Nagyvilág 9. 1377-1379. valamint: Idő és történetiség. /Hegel, Marx és az egzisztencializmus időfelfogásáról./ = Val. 6. 86-102. BRETTER: A dialektika Hegeltől Marxig. = Korunk 8. 1204-1207. EÖRSI István: Hegelről - rendszertelenül. = És 35. 7. BUHR: Hegel és a marxista filozófia. = Béke és Szocializmus 10. 108-114. SÁNDOR Pál: Hegel és öröksége. = Val. 11. 52-60.

Az Engels-évforduló cikkei közül: FRIEDRICH ENGELS születésének 150. évfordulójára. /Különszám./ = Béke és Szocializmus 9.sz. JÁNOSSY Lajos: Véletlen és törvényszerűség. Gondolatok Engels természettudományi elképzeléseivel kapcsolatban. = T. Szle 10.36-46. HERMANN István: Friedrich Engels mementója. = T. Szle 11. 60-69. KASSAI KELEMEN János: Marx és Engels "külön úton járnak"? = Tiszatáj 11. 1048-1052. S. VINCZE E.: Engels Frigyes levélváltása a Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetőivel. = Nb. XI. 29. MÁTÉ: Engels életéből. = Nb. XII.1-5. SÁNDOR Pál: Engels időszerűsége. = Nagyvilág 12. 1869-1872. FRISS István: Engels, a tudós forradalmár és a forradalmár tudós. = T. Szle 12. 107-117.

szf: Magyar Filozófiai Szemle.

Ld. még Erkölcs, Kommunista mozgalom, Közélet, Vallás címszavainkat.

FIZIKA

PÁL Lénárd: Fizika. /Beszámoló az Akadémia jubileumi közgyűlésén./ = M. Tud. 4-5. 284-299. ABONYI: Meglepetések a periodikus rendszer ismert határain túl. = D. 6. 8-10. GREGUSS: Lebegő 3 dimenziós képek. A holográfia varázspálcája. = D. 7. 35-38. LOUNASMAA: Hideg-világcsúcs. = D. 10. 8-9. SIMONFFY: Kezünkben az antianyag! = D. 11. 8-10. MARX György: Kutatóexpedició az anyag mélyébe. = Nb. XI. 7. A RELATIVITÁSELMÉLET újabb igazolása. = É. Tud. 50. 2391. ABONYI: Gravitációs hullámok. = D. 12. 8-9.

szf: Magyar Fizikai Folyóirat, MTA Matematikai és Fizikai Tudományok Osztályának Közleményei.

Ld. még Gazdasági élet /Ipar/, Kibernetika, Matematika cimszavainkat.

FOLKLÓR

TAKÁCS Imre: A paraszt-kultúra emlékei. = Műgyűjtő 2. 18-19. LENGYEL: Huszonöt év mérlegén a népi iparművészet. = M. Nemzet II.8. SZÉLL J.: A Röpülj páva után. = És 15. 13. ORTUTAY Gyula: Néprajz és folklór. /Beszámoló az Akadémia jubileumi ülésszakán./ = M. Tud. 4-5. 236-240. FÉJA Géza: A folklór nevében. = Kortárs 5. 747-752.

szf: Ethnographia.

Ld. még Cigányok, Nemzeti kérdés, Zene cimszavainkat.

FUTUROLÓGIA

MARÓTI: Egy születő tudomány bölcsőjénél. = Term. V. 1-2. KLÁR: A tudomány- és iparfejlődés prognózisainak kapcsolata. = M. Tud. 1. 45-54. ELŐREJELZÉSEK 1980-ra. = Korunk 1. 72-86. MALITA: A 2000. év krónikája. = Korunk 2. 235-245. VEKERDI László: Meddig nőhet a tudomány? = Nb. III.29. Öt tudós nyilatkozik Magyarország jövőjéről. = Nb. IV. 4. BALOG: A tudományos-technikai forradalom hazai fő arcvonalai. = D. 4. 3-6. PETHŐ: ZGP avagy a plasztik társadalom. = M. Nemzet V.1. Futurológia. = M. Hirlap V.2. SERÉNY: A jövő kihivásai. = M. 15. 6-7. FUKÁSZ György: Elméletek a jövő

társadalmáról. Futurológia vagy prasensológia? = Nva VII.4. A TUDOMÁNYOS-technikai forradalom és a társadalom. = Béke és Szocializmus 8. 79-105. A JÖVŐ betegsége: a "jövő-sokk". = M. 34. 18. SZÁNTÓ L. - PÁRIS Gy.: A tudományfejlődési prognózisok készitéséről. = M. Tud. 9. 665-670. ERDEY-GRÚZ Tibor: A tudományos-technikai forradalom a béke és a háború alternativájában. = M. Nemzet XII.20. MARX György: Változó Földünk. = Nb. XII.25. KÖPECZI Béla: A társadalomtudományok jelentősége a tudományos-technikai forradalom korában. = M. Hirlap XII. 25.

szf: Trendek, Prognózisok.

Ld. még Fizika, Gazdasági élet, Genetika, Kibernetika, Urbanizáció, Vezetéstudomány stb. cimszavainkat.

GAZDASÁGI ÉLET

V i l á g g a z d a s á g

FALUSINÉ: A gazdasági fejlődés szakaszossága a szocialista országokban. = Val. 4. 48-53. A KÉT világrendszer versenye. = Nb. IV. 12. PERLO: Az Egyesült Államok és Japán gazdasági versengése. = N.Sz. 6. 25-36. A SZOCIALISTA integráció útján. Interjú Ny. Faggyejevvel, a KGST titkárával. = Béke és Szocializmus 8. 68-72. FÖLDES: Magyar áruk Amerikában. = Nb. VII. 21-22. SZENYIN: A szocialista integráció kérdései. = N. Sz. 11. 29-34. ERNST: Magyarország és a Közös Piac. = M. Hirlap XII. 6-8.

szf: Világgazdaság.

G a z d a s á g p o l i t i k a

NYERS Rezső: Eredmények és problémák gazdaságpolitikánkban. = T. Szle 1. 3-17. FRISS István: Terv és gazdasági reform Magyarországon. = T. Szle 6. 15-24. A MAGYAR népgazdaság negyedik ötéves terve. = Nb. X.6. DRECIN: Hogyan valósult meg a harmadik ötéves terv. = Nva XII.25.

K ö z g a z d a s á g

KÁLDOR: Az információ pénzt ér. = Figyelő 4.sz. SZABÓ Kálmán: Közgazdaságtudomány. /Beszámoló az Akadémia jubileumi üléesszakán./ = M. Tud. 4-5. 363-375. BREZNAI L.: A szabályozórendszer továbbfejlesztése a negyedik ötéves tervben. = Nva VIII.30.

szf: Közgazdasági Szemle.

I p a r

FÖLDES: A szocialista vállalatok közötti gazdasági verseny. = M. Tud. 2. 84-89. HETÉNYI: Iparfejlesztésünk 25 éve. = Nb. II.8. SZALAY S.: A fizikusok szerepe az ipar fejlődésében. = Alföld 4. 62-68. KARÁDI: Iparfejlesztésünk az intenziv szakaszba való átmenet időszakában. = T. Szle 11. 31-48.

szf: Ipargazdaság

M e z ő g a z d a s á g

MÁRKUS István: Az agrárszakma jövője. = Forrás 3. 59-67. KOVÁCS: Ipari tevékenység a mezőgazdasági nagyüzemekben. = Nb. III.11. NÁDASY L.: Csataszög csatája. = Uj Irás 4. 88-106. LÁNG Géza: Agrártudományok. /Beszámoló az Akadémia jubileumi közgyülésén./ = M. Tud.4-5. 304-313. FEHÉR Lajos: A háztáji üzemágról.=Nb.V.13.
szf: Magyar Mezőgazdaság.

GENETIKA

LOMBIK-bébik és "indigós-gyermekek". = M. 17. 35. SZEMERE György: Az ember kromoszómái és öröklődő sajátosságai. = Búvár 4. 266-272. EGLER L.: Az első mesterséges gén. = É. Tud. 28. 1305-1308. KOVÁCS E.: Kromoszómák és gének. = Term. V. 8. 369-372. ROSENFELD: Szuper-agyak? = Val. 8. 124. NEJFAH: A tehetség - a gének szerencsés "kombinációja". = M. 33. 16. GÁNTI T.: Gén, mesterséges gén. = Term. V. 9. 391-394. EGLER L.: Kezünkben az első természetes gén. = É. Tud. 42. 1998-2003. CSATÓ: Géntechnika. = M. Hirlap XI. 21. N. SÁNDOR L.: Menekülés a tudománytól? = M. Hirlap XII. 12. SZEMERE: Az ember kóros jellegeinek öröklődése és a genetikai tanácsadás. = Búvár 6. 399-403. Orvosi "tenyérjóslás". = M. Hirlap XII. 31.

Ld. még Biológia, Futurológia cimszavainkat.

GERILLAMOZGALOM

KARCZAG Gábor: A forradalmi harc szélsőséges módszereiről. = N. Sz. 7. 33-42. KIK azok a tupamarók? = M. 34. 8-9. VÁRNAI Ferenc: Egyéni terror és forradalmi morál. = Nb. IX. 1. GÁRDOS: Diplomatarablók. = M. Hirlap X. 17.

Ld. még Külpolitika /Közel-Kelet, Latin-Amerika/ cimszavainkat.

HADITECHNIKA

VOLSZKIJ: "Játékelmélet" és játék a tüzzel. = N. Sz. 1. 34-39. KÖRMENDY I.: Stratégia. = M. 3-11.sz. A VEGYI és a bakteriológiai fegyverek. = É. Tud. 10. 435-438. NAGY I. Gy.: A katonai nagyrakéták. = É. Tud. 39. 1846-1850.

Ld. még Békemozgalom, Külpolitika cimszavainkat.

HIPNÓZIS

FENYES: A hipnózisról - misztikum nélkül. =M. Nemzet I. 11. SZANYI L.: Gyógyitó szavak. = É. Tud. 33. 1546-1550. MAGYAR. Gépesitett hipnózis. = D. 10. 26-27.

Ld. még Lélektan, Orvostudomány cimszavainkat.

IFJUSÁG

A MAGYAR Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának állásfoglalása az ifjúságpolitika kérdéseiben. = Ifjúkommunista 3-4. 76-83. SZKOKÁN: Az ifjusági mozgalom pártirányitása. = Pártélet 4. 51-54. ACZÉL György: Mai fiatalok, mai feladatok. = Nb. V. 17. KISSNT: Ki élte meg a diákforradalmat? = Val. 5. 125-126. IFJUSÁGI különszám. = Korunk 7.sz. MESTERHÁZI Lajos: A harmadik nemzedék. = Uj Irás 7. 8-21. HOGYAN készül az ifjúsági törvény? = Nb. VII. 4. Ifjúság és társadalom. = Val. 9. 73-74. IVANICS: Az underground business. = Világ Ifjúsága 11.

Vita az ifjúságról: Magyar Ifjúság 1969. 47. számtól. Az 1970-es hozzászólásokból: KÁRPÁTI Sándor /2./, ORTUTAY Zsuzsa /3./, SÜKÖSD Mihály /4./, SZURDI István /12./, SARLÓS István /14.sz./.

Vita az ifjúság müvelődéséről: M. Ifj. 20-25. sz.

IRODALOM

I r o d a l o m t u d o m á n y

IRODALOM és az összehasonlító módszer. = Helikon 2.sz. SŐTÉR István: Irodalomtudomány. /Beszámoló az Akadémia jubileumi közgyűlésén./ = M. Tud. 4-5. 220-226. SŐTÉR I.: A stilus mint tükörkép és eszmény. = Kr. 6. 1-12. SŐTÉR I.: Az irodalomtudomány dilemmája. = Kr. 8. 5-17. HANKISS Elemér: A "struktúra". Kisérlet a fogalom meghatározására. = Kr. 9. 21-30. HANKISS: Az irodalmi mü: struktúra vagy modell? = Val. 7. 74-88. HANKISS: A halál és a happy ending. A regénybefejezések értékszerkezete. = Kr. 12. 11-28. PÉCZELY László: A modern irodalomtudomány néhány kérdése. = Kortárs 12. 1933-1941. BOJTÁR Endre: Az irodalmi mü értéke és értékelése. = Val. 12. 8-22.

szf: MTA Nyelv- és Irodalomtudomány Osztályának Közleményei.

I r o d a l o m t ö r t é n e t

HUSZONÖT év történelem. /Ankét.../ = Uj Irás 1-2. SZABÓ B. I.: A magyar irodalom felszabadulás utáni korszakáról. = T. Szle 5. 46-58. SIMON István: Haza, nép, irodalom. Irodalmunk rövid áttekintése. = Nva V. 16.-tól /a Szép Szó c. mellékletben/. BÉLÁDI M.: Gondolatok negyedszázad irodalmáról. = Kr. 7. 6-22. JÁNOSY I.: Protest és confessional. = Kortárs 9-10. LUKÁCS György: Goethe példája. = Kortárs 10. 1515-1520. KENYERES Z.: Lukács György és a magyar kultúra. 1. rész. = Kr. 12.1-10.

szf: Irodalomtörténet, Irodalomtörténeti Közlemények.

M a i i r o d a l o m

Szovjet irók nyilatkoznak, miért zárták ki Szolzsenyicint az irószövetségből? = M. Nemzet I. 11. ABODY Béla: Fiatal irókról és valami másról. = Val. 1. 81-86. SZÁSZ Imre: Fiatal irók - formaruhában. = És 5. 3. E. FEHÉR Pál: Uj mühelyek. Jegyzetek a szomszéd országok irodalmának sajátosságairól, problémáiról. = Nb. II. 8. ÖRKÉNY István: Vallomás a groteszkről. = Val. 3. 87-90. DOUMERGUE: Az amerikai regény a 60-as években. = Val. 4. 118-119. HOL tart a magyar regény? Vita. = Napjaink 4-5. BATA Imre: Hová lett a munkás és paraszt az elbeszélésből? = Napjaink 4-5. KÖLTŐK kézfogása. A második nemzetközi költőtalálkozó. = És 19-34. A MAGYAR Irók Szövetsége közgyüléséről. = Nb. V. 26-27. ACZÉL György: Irodalmunk - feladataink. = És 24. 3-4. Fekete-Afrika irodalmáról. = Helikon 1. E. FEHÉR Pál: Szovjet vita a munkásirodalomról. = Nb. VIII. 5. SOMLYÓ György: A költészet 1970-ben - fejlődés-e vagy forradalom? = És 36. 11. DARVAS József: Irodalmunk helyzete. = Kr. 9. 1-14. ARAGON az egyetemen. /Interjú./ = Uj Irás 12.105-109. SNOW-interjú. = Nagyvilág 12.1873-1875. IONESCO-interjú. = M. 50.sz.50.

Emlékezés Váci Mihályra: Búcsú Váci Mihálytól. = És 17. 5. MOLNÁR J.: Váci Mihály. = Szabolcs-Szatmári Szle 2. 103-105. Emlékezés Váci Mihályra. = Uj Irás 6. 3-9. SIMON István: Baráti búcsú Váci Mihálytól. = Kortárs 6. 855-856.

Emlékezés Veres Péterre: Búcsú Veres Pétertől. = És 17. 3-4. BALOGH Edgár: Veres Pétertől búcsúzunk. = Korunk 4. 548-549. ILLYÉS Gyula: Veres Péter. = Kortárs 6. 843-853. Emlékezés Veres Péterre. = Uj Irás 6.10-17. KÁLLAI Gyula: Arcképvázlat Veres Péterről. = Uj Irás 7. 3-7.

Emlékezés Szabó Pálra: Búcsú Szabó Páltól. = És 45.sz. CZINE Mihály: "Szülőföldem, Biharország." /Szabó Pál bölcsőhelye körül./=Alföld 12.5-19.

Fábry Zoltánról. = Nb. VI. 2. ANKÉT irodalmunkról. /A szlovákiai magyar irodalomról./ = Irodalmi Szemle 7. 649-655. TURCZEL L.: A csehszlovákiai magyar irodalom fejlődése. = Jelenkor 10. 918-922. KOVÁCS V. - BENEDEK A.: Magyar irodalom Kárpát-Ukrajnában. = Tiszatáj 11-12.

A drámairodalmat ld. Szinház cimszavunknál.

JÁRVÁNYOK

BELÁDI: Az interferon. = Búvár 4. 259-262. PÉCSI: A kolera. = É. Tud. 37. 1760-1762. SZENDEI: Az "A-2 Hongkong-68" nyomában. = Az Egészség 5. 147-151. EGLER: Vigyázat: fertőző rezisztencia! = É. Tud. 44. 2067-2071. FARKAS: Titokzatos virusok nyomában. = É. Tud. 49.2318-2322.

Ld. még Orvostudomány cimszavunkat.

JOG

SZABÓ Imre: Állam- és jogtudományok. /Beszámoló az Akadémia jubileumi közgyülésén./ = M. Tud. 4-5. 376-384. KULCSÁR Kálmán: A szocialista jogpolitika elveiről. = Nb. VII. 11. ELEK: Világürjog. = M. 37. 22.

szf: Állam- és Jogtudomány, MTA Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának Közleményei.

Ld. még Bünözés cimszavunkat.

KÉPZŐMÜVÉSZET

HALÁSZ: A mübefogadás lelki folyamatai. = Mügyüjtő 1. 9-12. NÉRAY K.: A Pop Art a hatvanas évek müvészete. = Mügyüjtő 1. 31-92. FÉJJA S.: A nonfigurativ müvek pszichológiája. = Müvészet 1. 4-7. MAJOR Máté: A tér-, fény-, idődinamizmus müvészete. = Uj Irás 2. 113-116. POGÁNY Ö. Gábor: A képzőmüvészet közönsége. = Müvészet 2. 3. NÉMETH Lajos: A tárgyi világ jelentéskörének módosulása a modern képzőmüvészetben. = Val. 5. 50-56. HETÉNYI: A tudat és a tudatalatti szerepe egy müalkotásban. = Müvészet 7. 28-31. MOLNÁR L.: A müvészettörténet néhány problémája. = M. Tud. 7-8. 508-512. MIKLÓS Pál: Magyar müvészet - ma. = Kr. 9. 14-21. RÉNYI Péter: Még egyszer a két avantgarde-ről. = Kr. 11. 3-18. MIKLÓS Pál: A természethüség a mai magyar müvészetben. = Kr. 11. 18-24. SCHÖFFER-interjú. = Val. 12. 122-124.

szf: Müvészettörténeti Értesitő.

KIBERNETIKA

JACOB: A számitógépek hét veszélye. = Val. 2. 127-128. SZÁMITÓGÉP az emberi agy tanulóképességével. = Müszaki Élet 4. 19. BAKONYI: Magyar számitóagy. = M. 15. 21. AMBRÓZY: Az elektronika negyedik nemzedéke: az üvegtranzisztor? = D. 5. 1-4. SZŐKE: Zöld út a számitástechnikának. = Figyelő 21. 1. ROBOTKISÉRLETEK. = Müszaki Élet 6. 1. LAKY: Társadalmi feszültségek a komputer körül. = É. Tud. 24-26. MAGÁNÉLET és számitógépek. = M. 28. 18. KOLTAI: Rajzoló komputerek. = Term. V. 7. 294-297. AMBRÓZY: Gondolkodó robotok. = D. 8. 40-43. SZLUKA E.: A számitógépről - mindenkinek. = Nb. X.4. - XI. 15.

szf: Automatizálás, Számvitel- és Ügyviteltechnika.

Ld. még Fizika, Futurológia cimszavunkat.

KOMMUNISTA MOZGALOM

MOLNÁR Béla: A szocialista világrendszer és a kommunista pártok. = Pártélet 1. 38-43. BOGNÁR Gy.: A lenini eszmék megtestesülése a kommunista mozgalomban. = Pártélet 4. 23-27. BISZKU Béla: Az MSZMP - lenini tipusú párt. = Pártélet 4. 3-11. RICHTA: Roger Garaudy fordulópontja. =N. Sz. 5. 86-90. KOMMUNIZMUS bolognai módra. = Val. 9. 114-115. MSZMP X. kongresszus. Tudósitások. = napilapok XI. 22-31. DOKUMENTUMOK, felszólalások. = Pártélet, T. Szle 12.sz. PÁLFY J.: Egység és különbözőség a szocialista világban. = Ifjúkommunista 12.sz. 48-50.

Vita a kommunistákról: Pártélet 4-10.sz.

Ld. még Belpolitika, Közélet cimszavainkat.

KÖZÉLET

ALMÁSI Miklós: Közéletiség: egy fogalom válsága - vagy egy műfaj fázisváltása. = Szinház 2. 1-5. LUKÁCS György: Lenin a szocialista demokratizmusról. = Nb. IV. 4. SZECSKŐ T.: Informáltság és szocialista demokratizmus. = T. Szle 5. 26-32. PÁNDI Pál: Közélet és művészet. = Nb. VI. 7. KÁNTOR Zs.: Vitázó gyerekek. = T. Szle 7. 44-50. VITÁNYI Iván: Ideológiai vallomások. = Val. 7.sz. /Ld. Sági Mária és S. Nagy Katalin hozzászólását a 8. sz.-ban./ SZEKULITY P.: Urak. /Riport./ = És 42. 13. ANCSEL Éva: Középhőmérséklet. Gondolatok a gyávaságról. = És 70. 45.5. MÁTRAI László: Interjú helyett. = Val.11. 37-44. VERES Péter: Gondolatok a forradalomról. = M. Hirlap XI.7. NÁDASY László: Egy önmegvalósitás története. /Riport./ = És 47-49. KÁDÁR János: a szocialista demokráciáról. /Interjú./ = M. 49. 3-4.

Vita az üzemi demokráciáról és a munka termelékenységéről. = Nb. II.19, II. 26., III.5., III.12., III.19., III.26., IV. 16., IV. 23.

Ld. még Belpolitika, Kommunista mozgalom cimszavainkat.

KÖZIGAZGATÁS

A NÉPSZABADSÁG kerekasztala országgyülési képviselőkkel a helyi és országos érdekek egyeztetéséről. = Nb. II. 28. SZABÓ L.: Önkormányzat és szocialista demokrácia. = Nb. IV. 26. TERÉNYI Éva: Tudomány és államigazgatás. = Nb. VI. 19. HEGEDÜS András: A bürokratizmus, mint a szakigazgatás szociálpatológiája. = Kortárs 7. 1101-1114. SZENES: Emberek az akták mögött. = M. 40. 21.

szf: Állam és Igazgatás.

KÖZLEKEDÉS

SZÜCS: Óriások a levegőben. = Nb. I.20. MARTIN: Fordulópont a világ autóiparában? = M. Nemzet III.1. MÉSZÁROS K.: Tudomány és közlekedés. = M. Hirlap VI. 27. A SZUPERSZÓNIKUS korszak küszöbén. = Figyelő 41. LIENER: Autóprognózis 1971-re. = D. 12. 27-29.

szf: Közlekedéstudományi Szemle, Autó-Motor, Repülés.

KÜLFÖLDÖN ÉLŐ MAGYAROK

PUSKÁS: Magyarok Amerikában. =Nb. III.22. SZÁNTÓ M.: A nyugati világ magyarjai. = És 34.16. VARGA Domokos: A jugoszláviai magyar nemzetiség jelenéről és jövőjéről. = Val. 12.77-79. NAGY K.: Magyar iskolák, magyartanitás az Amerikai Egyesült Államokban. = Val.12.83-89.
Ld. még Külföldi magyar irodalom, Nemzeti kérdés cimszavainkat.

KÜLPOLITIKA

V i l á g p o l i t i k a

KALLÓS: Az államközi kapcsolatok alapelveiről. = Korunk 10. 1470-1478., 1573-1579. MIRSZKIJ: Fejlődő országok: hadsereg és társadalom. = N.Sz. 1. 82-87. VAJDA: A 25 éves ENSZ történetéből. = Nb. X.16-23. A SZOCIALISTA országok politikai rendszere. = Béke és Szocializmus 11. 155-182. ARNOLDOV: A szocialista országok kulturális integrációja. = Nva XI.7. PRAŽSKY: Az el nem kötelezett országok mozgalma. = Béke és Szocializmus 11. 108-113. SVOBODA: A Szovjetúnió szerepe a mai világban. = Béke és Szocializmus 11. 3-12. HALL: A kapitalizmus új jelenségei és problémái. = Béke és Szocializmus 12. 20-28.

I n d o k i n a

RÁDIÓINTERJU az egyik My Lai-i gyilkossal. = N. Sz. 1. 78-81. LACOUTURE: A vietnami háborútól az indokinai háborúig. = N.Sz. 10.58-66. KENDE István: Javaslatok a vietnami béke megteremtésére - és a háború folytatására. Két dokumentum elemzése. = N.Sz. 12. 30-38. NYILATKOZAT az indokinai térségben kialakult helyzet éleződésével kapcsolatban. = napilapok XII.4.

K ö z e l - K e l e t

Interjú Nasszer egyiptomi elnökkel. = N.Sz. 7. 43-49. A KÖZEL-KELETI konfliktus. /Cikkek, dokumentumok./ = N.Sz. 10.26-57. BÖCZ: Egyiptom Nasszer után. = Nb. XI.20-21. AVAR J.: A közel-keleti változásokról. = T. Szle 11. 91-96. RÉTI: Államszövetség születik. =M.47.9. A KÖZEL-KELET tartós békéjének és biztonságának megteremtéséért. = napilapok XII.4.

L a t i n - A m e r i k a

KARCZAG G.: A néptömegek és a haladó erők egységének szerepe a latin-amerikai forradalomban. = N.Sz. 2. 44-50. ALLENDE-interjú. = M. 40.14. CASTRO-beszéd. = N.Sz. 10. 67-74. KOMLÓS: Chile. = É. Tud. 48. 2278-84. SERÉNY: Puccssorozat - testközelben. = /Bolíviai riport./ = Nb.XI.6-7. ILOSVAI: Brazília, 1970. = Nb. XII.6-8. CORVALÁN: Chile: a nép veszi át a hatalmat. = Béke és Szocializmus 12. 8-20. BARABÁS: A forrongó kontinens. = Nva XII. 25.

K i n a

AKIMOV - PAMOV: A kinai gazdaság fegyverben. = N.Sz.4.53-57. VÁRNAI F.: Kina és a szocializmus. = Nb. V.30. KÖRMENDY: Peking taktikát változtat. = M. 31-35.sz. KÖZLEMÉNY a Kinai Kommunista Párt IX. Központi Bizottságának 2. plenáris ülésszakáról. = N.Sz. 11.79-85. VÁRNAI F.: Ami változott és ami nem. = Nb. XII. 20.

E g y e s ü l t Á l l a m o k

BOLDIZSÁR Iván: Egy nap Harlemben. = Val. 5-6. FEKETE Hatalom. /Dokumentumok./ = Nagyvilág 8. 1231-1237. SÜKÖSD M.: Az amerikai értelmiség a hatvanas években. = Val. 9. 1-12. /Megjegyzések és válasz: N.Sz.11.sz., 1971.1.sz./ PERLO: Az Egyesült Államok imperializmusa ma. = Nb. X.31.

A f r i k a

PIRESTER: Biafra példája. = N.Sz. 5.76-79. MBOYA: A technika szerepe Afrika fejlesztésében. = Val.6.122-123. NYEKRASZOV: Afrika gazdasága a hetvenes évek küszöbén. = N.Sz.12. 71-78.

E u r ó p a

PÉTER János: Az európai béke és biztonság. = N.Sz. 4. 3-8. HAJDU: Potsdamtól Moszkváig. = Nb. VIII.9. PÁNDI Pál: Németek és németek. = Nb. IX.19-22. CIKKEK és dokumentumok a szovjet-NSZK szerződésről. = N.Sz. 10.3-25. MIÉRT zárták ki Alexander Dubčeket Csehszlovákia Kommunista Pártjából. = N.Sz. 9. 61-79. MOC: Csehszlovákiában felszámolják a válságot. = Béke és Szocializmus 10. 33-42. VÁRKONYI: A Moszkva - Párizs "különleges viszony". = N.Sz. 12. 40-47.

M a g y a r   k ü l p o l i t i k a

ERDÉLYI Károly: Külpolitikánk negyedszázada. = Nb. III.8. PÉTER János: Külpolitikánk és az európai biztonság. = Nb. XII.25. PUJA Frigyes: A kongresszus és külpolitikánk. = N.Sz. 12. 3-8.

szf: MTI Külpolitikai Dokumentáció.

Ld. még Belpolitika, Kommunista mozgalom, Gerillamozgalom cimszavainkat.

LAKÁS

SEBESTYÉN: Korszakváltás a lakáspolitikában. = Figyelő 19. 1-2. MSZMP KB- és kormányhatározat a lakásépitésről és lakáselosztásról. = napilapok V.10. DUDÁS: A lakásépités és ellátás rendszerének továbbfejlesztése. = Pártélet 6. 8-12. ANTAL: Hol lakunk kétezerben? = M. Hirlap VI.20. NAGY: A lakáscsere. = Nagyitó 1. 6-7. OROSZI: Világprobléma a lakás. =Nb. VIII.16. SZENES: Lakáselosztás - komputerrel. = Nva XII.6.

Ld. még Életmód, Életszinvonal, Gazdasági élet cimszavainkat.

LÉLEKTAN

HALÁSZ: Mi a katarzis? = É. Tud. 16. 737-740. SZENDEI: Az agresszív viselkedés alapjai. = É. Tud. 19. 891-893. CSÁK Gyula: Az ember az üzemben. = És 20. 5. HALÁSZ: Az előitéletek pszichológiai természete. = É. Tud. 39. 1842-1845. HARSÁNYI: Hogyan fejlesszük emlékezetünket. = M. Nemzet XI. 1.

szf: Magyar Pszichológiai Szemle, Pszichológiai Tanulmányok /sorozat/.

Ld. még Biológia, Orvostudomány, Életmód cimszavainkat.

HROMOV: A gyógyitó lézersugár. = Nb. VII.7. BÁSZOV a szovjet-francia lézerkisérletekről. = M. Nemzet XII.2. VÁRHELYI: A lézersugár fényes jövője. = Nva XII.25.

Ld. még Fizika, Kibernetika cimszavainkat.

MATEMATIKA

SZŐKEFALVI-NAGY Béla: Matematika. /Beszámoló az Akadémia jubileumi közgyülésén./ = M. Tud. 4-5. 269-283. BÁN: A matematika és a biológia határán. = Term. V. 5. 212-215. SZABÓ Árpád: Az euklideszi és a nem euklideszi geometriáról. = Val. 6. 11-16. ALPÁR: A geometria alapjairól. = Val. 10-11.sz.

szf: Matematikai Lapok, MTA Matematikai és Fizikai Tudományok Osztályának Közleményei.

MÜVELŐDÉS

E. FEHÉR Pál: Kultúra, alkotás, demokrácia. = Nb. III.1. HEGEDÜS A.: Érték-e a müveltség? = És 35. 5. NÉPMÜVELÉSI konferencia. Tudósitások. = napilapok V. 15-17. TŐKEI Ferenc: A kulturális forradalom lenini elveiről. = Nb. V.28. ACZÉL György: Népmüvelés a szocialista társadalomban. = Val. 7. 1-8. SZENTMIHÁLYI J.: Helyünk a világban. = M. Hirlap VII.25. TŐKEI Ferenc: Forradalom-e a kulturális forradalom? /Interjú./ = Uj Irás 10. 61-68. PETROVICS Emil: Féltsük a kultúrát - vagy terjesszük? = És 41. 3. CSÁNYI: Kultúra és vattacukor. = És 42.3. ACZÉL György: Müvelődéspolitikánk a marxizmus hegemóniájáért. = T. Szle 11. 9-24. JÓZSA: A kulturális javak fogyasztása a fejlett társadalmakban. = Val. 11. 9-18. HERNÁDI Miklós: Anyósvicc és kultúra. = Kr. 11.46-49.

Vita a közmüvelődésről. Fontosabb hozzászólások: VITÁNYI =Nb. V.17, MARÓTI A. = Nva V.23. MOLNÁR J. = És 22., KÖPECZI B. = És 26., MARÓTI A. = És 32., RÉNYI P. = És 33., TORNAI J. = És 36., FEKETE Gy. = És 37., N. SÁNDOR L. = És 39., DARVAS J. = Nva VIII.29., MARÓTI A. = Nva IX.5., FUKÁSZ Gy. = Nva IX.12., RÉNYI P. = És 43., TÓTH L. = És 45., KISS J. = És 48., WÉBER A. = Kr. 11.1-3., GARAI G. = És 52.

Vita a munkásmüveltségről. KÁDÁR I. = Nva III.7., VITÁNYI I. = Nva IV.25., VONSIK Gy. = Nva VI.20. ÁGOSTON L. = Nva VII.25., PÁRKÁNY= Nb. XI.4., VIRIZLAY Gy. = Nva XI.14.

Vita a két kultúráról. = M. Hirlap 1969.XI.30., 1970.I.25., III.29.

Vita az izlésről. VITÁNYI I. = M. Hirlap VI.6., MOLNÁR J.A. = M. Hirlap IV.11., SZABOLCSI M. = Nb.és M. Hirlap XI.20. /előadás/, PÁNDI P. = Nb. XII.6.

szf: Könyvtáros, Népmüvelés stb.

Ld. még Irodalom, Képzőmüvészet, Életmód, Oktatás, Olvasás cimszavainkat.

NEMZETI KÉRDÉS

DARVASI: Nemzeti érdek és nemzetköziség. = M. Hirlap IV.26., E. FEHÉR Pál: Kis nemzetek Közép-Európa keleti részén. = Uj Irás 4.107-113. ILLYÉS Gyula: Szakvizsgán - nacionalizmusból. = Nb. V.24., 31., VI.7. PATKÓ: Leninizmus - nemzet - nemzetköziség. = T. Szle 6. 56-68. CSATÁRI: Nemzetköziség, hazafiság - ma. = Nb. IX. 20. E. FEHÉR Pál: Kölni beszélgetés a monarchiáról. = Forrás 6.46-52.

Vita a munkásosztály nemzeti érzéséről. Nb. 1969. XI.30.-tól. Az 1970-es hozzászólások közül: FARKAS S. = Nb. I.4., MOLNÁR Z. = Nb. I.11. VERES P. = Nb. I.25., VITÁNYI I. = Nb. VII.19.

NŐKÉRDÉS

KOROKNAI Zs.: Ujfajta egyenlőtlenségek. = És 10. 3. ORBÁN Józsefné: A nők egyenjogúsága társadalmi ügy. = Pártélet 4.47-50. SZOT-állásfoglalás. = Nva VII.3. A NŐ a társadalomban: illúziók és realitás. = Vil. 7. 385-410. FORJÁN - ZAGYVA: A tanácsok a nők gazdasági és szociális helyzetének javitásáért. = Pártélet 7. 33-36. MIKLÓS D.: A nők és a közélet. = Nva IX.5. COURNOT: Az antiszexista mozgalom. = Val. 10. 126-127. TERÉNYI É.: A nőkérdésről - reálisan. = Nb. XII.25.

NYELVÉSZET

LŐRINCZE Lajos: Nyelvmegőrzés. = Nb. VIII.16. DEME László: Egy ezredév küzdelme anyanyelvünk fejlődéséért. = Val. 8. 1-9. NYELV és társadalom. /Különszám./ = Korunk 9.sz. RUFFY Péter: A nyolcadik törzs. =Forrás 6. 53-56.

szf: Nyelvtudományi Közlemények, Magyar Nyelv, MTA Nyelv- és Irodalomtudomány Osztályának Közleményei, Magyar Nyelvőr.

Ld. még Irodalom, Nemzeti kérdés cimszavainkat.

NYUGDIJASOK HELYZETE

MIKLÓS: Ismerjük meg jól a nyugdijtörvényt. = Nagyitó 1. 16-17. VÉRTES: 1,3 millió nyugdijas. = Figyelő 12. 1-2. SULYOK: Nyugdijasok. = És 16.8.

OKTATÁS

PONGRÁCZ: Studium generale. = És 14.13. MURÁNYI: Felvételi parabola. = M.17.42. VARGHA Balázs: Istenek eledele. = És 18.6. SZALONTAI: Nyelvtanulás négyszeres hatásfokkal. = M. Nemzet III.15. FÖLDESI: Nagy F a nevük előtt. = Ifjúsági Magazin 5.8-12. VASVÁRI: Közteherviselést a szakmunkásképzés reformjáért. = Nva VI.27. AUERBACH: Nyelvtanulás: 100 szó egy óra alatt. = M.24.17. KUN: Adalékok egy káros tendencia okainak felderitéséhez. = Napjaink 8.3. KATONA: Jegyzetek az utánpótlásról. = T. Szle 8-9. 57-66. INTERJU dr. Benkő Loránd rektorhelyettessel. = Nb. IX.13. ÓVÁRI: A munkás- és parasztfiatalok továbbtanulásáról. = T. Szle 11.25-30.

Vita a korszerü irodalomoktatásról. SZÁSZ Imre: Jól tanitjuk-e az irodalmat? = Nb.II.1. A hozzászólások közül: E. FEHÉR P. = Nb.II.11., MAKAY G. = Nb. III.7., SZÁSZ = Nb. III.18. Vitazáró: Nb. III.21.

Ld. még Lélektan cimszavunkat.

OLVASÁS

MIKLÓS Pál: Tudunk-e olvasni? = Uj Irás 1. 122-123. HALÁSZ L.: Hogyan reagálnak az olvasók a versre? Egy pszichológiai kisérlet tapasztalataiból. = És 2.7. LORÁND: Az irodalmi sznobok enyhitő körülményei. = Kr.2. 29-30. KÉPREGÉNYEK - a kisemberek müvészete? = M. 14.19. E. FEHÉR Pál: Munkások és az irodalom. = Nb. VII.9. KAMARÁS: Munkásolvasók a mérlegen. = M. Hirlap VIII.22. SZENTE: Az információsugárzás útjai. = M.31.26-27. H. SAS Judit: Az olvasást befolyásoló tényezőkről. = Uj Irás 10.69-82. A MAGYAR könyvkiadásról. Beszélgetés Marczali Lászlóval, a Kiadói Főigazgatóság vezetőjével. = Nb. XI.1. ILLÉS Lajosné: Olvasóvá nevelés. = Alföld 11.54-58. MIKLÓS Pál: Az olvasás rangja és értelme - ma és holnap. = Uj Irás 11.81-92. BOLDIZSÁR Iván: Könyvév és olvasási év. = És 49.6-7. VILCSEK: A könyvtár jövője. = M. Nemzet XII.13.

szf: A Könyv, Magyar Könyvszemle.

Ld. még Irodalom, Müvelődés, Tömegkommunikáció cimszavainkat.

ORVOSTUDOMÁNY

NEM halálos betegség a szivizominfarktus. = Nva I.4. BESZÉLGETÉS a szervátültetésekről. = Term. V. 2.76-78. SOMOGYI: A szervátültetés orvosi, jogi, etikai meggondolásai. = Az Egészség 2. 36-39. KATONA - TONKA: Az élet és a halál mezsgyéje. = D. 4.24-25. GYÖRKI: Az emberkisérletek etikai problémái. = Term. V. 153-156. GÖMÖRI Pál: Orvostudományok. /Beszámoló az Akadémia jubileumi közgyülésén./ = M. Tud. 4-5.314-323. EŐRY - KUZMANN: Az akupunktúra - az ősi kinai tüszúrásos gyógymód élettana. = Búvár 5.333-336. MIÉRT hagyták abba a szivátültetéseket? = M. 37.17. KORONKAI: A képzelt betegség - a képzelet betegsége. A hipochondria. = Term. V. 10.436-438. SZENDEI Ádám: Mikroszkóp alatt a véralvadás. = D. 10. 10-12. MOLNÁR: Az élve eltemetett jogi. = É. Tud. 46.2190-2194. CZEIZEL: A gyakori betegségek öröklése. = Nb.X.6.

Ld. még Életmód, Lélektan, Alkoholizmus, Rákkutatás cimszavainkat.

PEDAGÓGIA

FÖLDES Éva: Pedagógia. /Beszámoló az Akadémia jubileumi közgyülésén./ = M. Tud. 4-5. 262-268. VOKSÁN: Pedagógiánk kopernikuszi fordulatáért. = Nva VI.6. ERDEY-GRUZ Tibor: A tudományos-technikai forradalom és a nevelés. = M. Tud. 10.709-717. BARA J.: Az V. Nevelésügyi Kongresszus után. = T. Szle 11. 110-116.

szf: Magyar Pedagógia, Pedagógiai Szemle.

Ld. még Lélektan, Ifjúság, Oktatás cimszavainkat.

RÁKKUTATÁS

RODÉ Iván: A rák kialakulása és okai. = É. Tud. 13.594-597. RÉVÉSZ: Sugárvédelem, védőoltás, rákgyógyitás. Ellenálló daganatok titkai. =D. 4.7-9. SZENDEI Ádám: Összpontositott támadás a rák ellen. = D.5.10-12. NÁSZ István: A virusok szerepe a rák kóroktanában. = M. Tud. 9.630-640. KÖRKERDÉSEK a rákról. = Term. V. 8.338-341. A RÁKBETEGSÉG kulcsa: a sejtek elektrokémiája? = D. 9.3. RODÉ Iván: Hogy áll 1970-ben a rákkutatás? = É. Tud. 36. 1683-1687. GOTTWALD Gizella: Korunk betegsége: az emlőrák. = Az Egészség 6. 182-184.

szf: Magyar Onkológia.

Ld. még Biológia, Genetika, Orvostudomány cimszavainkat.

RENDSZERELMÉLET

KINDLER József - KISS István: Rendszerelmélet a gyakorlatban. = Term. V. 7. 290-293.

Ld. még Vezetéstudomány cimszavunkat.

SAJTÓ

AZ ELSŐ szabad évek sajtójából /montázs/. = Val. 1. 1-18. VÁMOS: "Iparosodás" a nyugati újságirásban. = M. Nemzet I.25. BAJOR NAGY E.: Riport a riportról. = És 3.16. CAPOTE: Az újságirás a mai irodalom avantgardja. = M. 11.sz. TAXNER E.: Vidéki folyóirataink és a világirodalom. = Nagyvilág 4. 607-608. E. FEHÉR Pál: Magyar digest? = Nb. VI.17. E. FEHÉR Pál: Még egyszer a magyar digestről. = Nb. X.28. BARACS Dénes: Mao sajtója. = M. 29.8. SZALAY Károly: Vidéki irodalmi folyóiratok. = M. Hirlap VII.18. KÓBOR István: Kinek, s mi végett csináljunk folyóiratokat? = Alföld 12.94-96. HIRLAPOLVASÓK. = M. Hirlap XII.12.

szf: Magyar Sajtó.

Ld. még Irodalom, Müvelődés, Olvasás, Tömegkommunikáció cimszavainkat.

SCI-FI

DARÁZS E.: A magyar science fiction. = Uj Irás 1.126-128. BOGNÁR A.: A sci-fi irodalom elmélete. = Forrás 1.76-78. ZAY L.: A "sci-fi" nyomában. = M. Nemzet II.5. MATOS: Sci-fi filmfesztivál, 1970. = Filmvilág 16.25-28. ERDEI GRÜNWALD M.: Endiku, az ürhajós. = M. Ifj.21.sz. MATOS L.: Jóslat és valóság az ürkutatásban. = Term. V. 7.319-323.

Ld. még Futurológia, Irodalom, Ürkutatás stb. cimszavainkat.

SPORT

GALBÁCS: El Mundial - a labdarúgás mitosza. = Korunk 5.741-749. A DOPPING és a sport. = Sportélet 6.8-9. AZ IGAZI labdarúgás diadala. = Sportélet 8.22-28. PETERDI Pál: Utat az igazi amatőröknek! = Nb. X.11. BARU: Várható csúcsteljesitmények a 2000. esztendőben. = Sportélet 11.6-7.

szf: Testnevelés- és Sportegészségügyi Szemle.

SZEX

MÁRIÁSSY Judit: Nyilvános vitát - vagy nyilvánosházat? = És 5.5. A SZEXUALITÁS ellentmondásai. = M. 6.18. KON: Szex, társadalom, kultúra. = Val. 4.107-108. DOMINIK: Nemiség - erkölcs - társadalom. = Ifjúkommunista 8-9.sz. FÜST Milán: Szexuál-lélektani elmélkedések. = Magyar Műhely 37.sz.

Ld. még Család, Nőkérdés cimszavainkat.

SZINHÁZ

SÁNDOR Iván: A szinház a jövő évtizedek társadalmában. = Szinház 1.1-3. SZIGETHY: Szinház és nyilvánosság. = Nb. III.29. BÉCSY Tamás: A drámamodellek és a mai dráma. = Jelenkor 5-9.sz. PERNYE András: A zenés népszinházakról. = Kr. 6.25-28. KŐSZEGI Sándor Györgyről - előhanggal. = Kr. 6.28-33. MOLNÁR GÁL Péter: A korszerű szinjátszás. = Uj Irás 8.110-119. STUDIÓK és amatőrök. = Szinház 9.24-37. MAI romániai magyar dráma. = Igaz Szó 11.700-757. MOLNÁR GÁL Péter: Izgatott szinházak. = Uj Irás 12.110-116. MARTON Endre: Pillanatfelvételek az amerikai szinházról 1970.12.-1971.1.sz.

Ld. még Irodalom cimszavunkat.

SZOCIOLÓGIA

MOLNÁR: A politikai magatartás szociológiai vizsgálatáról. = Pártélet 2.29-33. ILLÉS - LACKÓ: Megújult magyar munkásosztály. = Nb.II.22. LÉTEZIK-E közvélemény? = M. 23.14. CALAMAI: Az új proletárok: technikusok és alkalmazottak. = Val.4.112-113. PAPP: A szociológia útjai. = Vil. 6.321-326. KULCSÁR Kálmán: A szociológia Magyarországon. = T.Szle 7.25-35. KALLÓS: Morfondirozás a szociológiáról. = Igaz Szó 8. 271-276. EPSTEIN: Polgárosodik-e a munkásosztály? = N. Sz. 9.54-60. KULCSÁR Kálmán: Szociológiai világkongresszus Várnában. = Nb. IX.26. HERNÁDI Miklós: A közhely természetrajza. = Val.10.71-81. MÁRKUS: Egy mai falukutató töprengéseiből. = Forrás 5.44-53. ILLÉS: A magyar munkásosztály belső rétegződésének néhány problémája. = T. Szle 11. 10[illegible]. MÁRKUS Mária - HEGEDÜS András: Közösség és individuum. = Kortárs 12. 1925-1933. SZESZTAY András: Üzem és tudományos munkaközösség. = M. Tud. 12. 881-888.

szf: Szociológiai Közlemények.

Ld. még Életmód cimszavunkat.

SZÜLETÉSSZABÁLYOZÁS

KOVÁTS: Sorskérdésünk - a népesedés. = Tiszatáj 5-6.sz. SZÜLETÉSSZABÁLYOZÁS Kinában. = M. 11.sz. PÜNKÖSDI: Uj népbetegség: az abortusz. = Kortárs 8. 1274-1284. SEREGÉLY: A fogamzásgátlás pszichológiai vonatkozásai. = Az Egészség 5. 143-144.

Ld. még Család, Nőkérdés, Szex cimszavainkat.

TERMÉSZETVÉDELEM

AZ EMBER és környezete. /U Thant, Teilhard de Chardin stb. irásai./ = Korunk 5.635-690. SERÉNY: A civilizáció ára. = M.27.10-11. HORVÁTH: Riadó, veszélyben a Föld! = Ifjúsági Magazin 9.49-52. MEGMÉRGEZETT környezet. Pacem in maribus. = Vil. 12.729-732.

TÖMEGKOMMUNIKÁCIÓ

AZ AKASZTOTTAK kongresszusa /Lanoux, Boldizsár Iván előadásai./ = Nagyvilág 2.sz. HERNÁDI Miklós: Az elektronikus élet dimenziói. = Uj Irás 2.102-109. HEGEDÜS: A politizáló televizió. = T. Szle 3. 67-74. A SZUBJEKTIV szines televizió. = M. Nemzet IV.26. "AZ AKASZTOTTAK kongresszusa.+ /Vita a tömegkommunikációs forradalomról./ = Nagyvilág 4-5.sz. BOLDIZSÁR Iván: A második valóság. = Uj Irás 6. 98-103. VÁRKONYI: A mikrofon, a kamera és a rotációs versenye. = M. Nemzet VI.14. JOVÁNOVICS Miklós: Pro és kontra televizió. = Nb.IX.27. A TELEVIZIÓ, az elektronikus politika eszköze. = M. 41.15. TÖRÖK: Az eltünő szó nyomában. /A rádióművészet./ = Alföld 10.45-50. KABDEBÓ L.: A TV és a fiatalság. = Napjaink 10.sz. McLUHAN-interjú. = Val. 10.92-100. SZECSKŐ Tamás: A mindennapok kommunikációs szituációi és a közvélemény. = Val. 10.13-22. NOVÁK: Lemez-mozi a képernyőn. = D. 11.29-31.

szf: Rádió és Televizió Szemle.

Ld. még Müvelődés, Olvasás, Sajtó cimszavainkat.

TÖRTÉNELEM

T ö r t é n e t t u d o m á n y

PACH ZSIGMOND Pál: Történettudomány. = M. Tud. 4-5.241-256. SCHMIDT: A történelem elleni strukturalista támadás. Lévi-Strauss racionális megismerés-metafizikája. = Val. 5.86-98. SZABÓ Bálint: A demokratikus átalakulás néhány magyarországi tapasztalata. = T. Szle 6.48-55. A MATERIALISTA történetfelfogáshoz. /Különszám./ = Vil. 8-9. 449-510. RÁNKI György: A moszkvai történészkongresszusról. = Nb. IX.6. ELEKES Lajos: Történelmi módszer, korszerü tudományosság. = Nb. X.18.

T ö r t é n e l m i e s e m é n y e k

LÁSZLÓ Gyula: Kérdések és feltevések a magyar honfoglalásról. = Val. 1. 48-64. /Ld. még: Alföld 8.39-42./ ELEKES Lajos: István király. = T. Szle 8-9. 66-75. SZÜCS Jenő: István király Intelmei - István király állama. = Val. 10. 1-8. BÓNIS György: István király, az államalapitó. = M. Tud. 11. 777-786. A MAGYAR parlamentarizmus történetéből. = M. Hirlap I.31.-VIII.22. R. VÁRKONYI Ágnes: Bethlen, Zrinyi, Rákóczi. Történelmi személyiségek a XVIIIszázadi Magyarországon. = Val. 5.1-15. LENGYEL József: A döblingi ház. /Széchenyi öngyilkossága nyomában./ = Kortárs 6.957-965. DIÓSZEGI István: A magyar nacionalizmus és a Monarchia felbomlása. = Val. 5.16-25. LACKÓ Mihály: A fasizmus Kelet-Közép-Európában. = Uj Irás 12. 69-79. ZSUKOV: A II. világháborúról. = M. Hirlap III.10-15. AZ ELSŐ szabad évek tanulmányaiból. = Val. 1.56-63. AZ ELSŐ évek. Kortársak nyilatkoznak. = Nb. II.3. - II.24. 1945-1970. Vallomás, emlékezés, számvetés. = Kr. 4.sz. 25 év történetéből. Visszaemlékezések. = T. Szle 4.82-97. IGY látták ők. Nyugati lapok búcsúja a hatvanas évektől. = Nb. I.11.

szf: Századok.

Ld. még Belpolitika, Kommunista mozgalom, Külpolitika cimszavainkat.

TUDOMÁNYPOLITIKA

KULCSÁR Kálmán: A társadalomtudományi kutatás és az MSZMP tudománypolitikai irányelvei. = M. Tud. 1. 1-5. LÁNG István: Néhány gondolat a kutatási menedzserekről. = M. Tud. 1. 6-12. A MAGYAR tudomány 25 éve. /Különszám./ = M. Tud. 4-5.sz. ERDEI Ferenc: Néhány szó a tudományos kutatások szervezéséről. = M. Hirlap IV.5. HAVASI Zoltán: Országos és helyi tudománypolitika. = Tiszatáj 6. 537-540. KÜRTI: A tudománypolitikai irányelvek a megvalósulás útján. = Pártélet 8. 11-15. SELYE János: In vivo. /Részletek./ = Korunk 12. 1791-1800.

szf: Tudományszervezési Tájékoztató.

Ld. még Oktatás cimszavunkat.

URBANIZÁCIÓ

SCHÖFFER: A kibernetikus város. /Részletek./ = Forrás 1. 65-75. ERDEI Ferenc: Fejezetek az urbanizáció köréből. = Val. 3. 64-72. NÉMETH: A jövő Budapestje. = É. Tud. 7-8.sz. PERÉNYI Imre: A településtudomány szerepe a városok fejlődésében. = M. Tud. 12. 855-861.

Vita a magyar településhálózatról /KOPÁTSY S. irása nyomán/: Nb. 1969, IX.7., Nb. I.18., Nb. I.25.

szf: Városépités.

Ld. még Képzőművészet, Szociológia cimszavainkat.

ŰRKUTATÁS

LOVELL: Az űrkutatás távlatai. = Korunk 1.84-86. SCHALK: Tiz lépés a Hold felszinére. /Az Apollo-program./ = Föld és Ég 1. 9-10. A MENTÉS csupán utópia? = M. Ifj. 2.sz. BITÓ János - SINKA József: Űrkutatás és politika. = Vil. 4.251-256. HÉDERVÁRI Péter: Űrhajók és meteorok találkozása. = É. Tud. 18. 846-847. SZTRÓKAY: Holdkőzetek - földi kőzetek. = É. Tud. 22. 1011-1015. ALMÁR Iván: "Nagy utazás" a Naprendszerben. = D. 9. 34-36. DEZSŐ Lóránt: A Nap kutatása és az Interkozmosz programok. = É. Tud. 47. 2217. AZ USA évtizedes űrkutatási programja. = Föld és Ég 6.sz. "SÉTÁLÓ" robot a Holdon. =D. 12. 3-4. CZIMBALMOS: A bolygókutatás új távlatai. = Korunk 12. 1812-1824. ÉRDI Bálint: Az űrhajózás égi mechanikai alapjai. = É. Tud. 1970.48.sz. - 1971. 2.sz.

Ld. még Csillagászat, Fizika, Futurológia, Sci-fi cimszavainkat.

VALLÁS

1960-1970. Tiz döntő év az egyház és a világ számára. = Vil.3.169-170. VALLÁS és társadalom. = Ifjúkommunista 10.20-23. TOMKA: Uton a forradalom teológiája. = Vil. 10.586-590. VÁLTOZÁS a Vatikánban. = Ifjúkommunista 12.13-15.

Ld. még Filozófia cimszavunkat.

VEZETÉSTUDOMÁNY

VARGA: A vállalatok belső irányitási rendszere az új mechanizmusban. = Val. 11. 1-8. MURÁNYI: A szabadság technológiája. /A korszerű döntéselmélet./ = Vil. 10-12.

szf: Szervezés és Vezetés stb.

ZENE

SZABOLCSI Bence: Zenetudomány. = M. Tud. 4-5.232-235. SZABÓ Zsuzsa: Népdal, beat, zenei izlés. = Kortárs 5.753-757.

KORTÁRSAI VOLTUNK... /A 47. oldalon közölt quiz helyes válaszai./

1. Törzsi ellentétek, valamint a déli országrészben újonnan feltárt kőolajforrásokban érdekelt imperialista tőkéscsoportok ellentétei. /A háború kronológiája: Magyarország 3.sz., az események hátteréről: Nemzetk. Szemle 5.sz./

2. Az atomfegyverek további elterjedésének megakadályozása. /Ujságolvasók Évkönyve 1971. 126-130. oldal./

3. Az 1969-es fegyveres határprovokációk után ősszel már megkezdődtek a tárgyalások. 1970-ben újabb fontos lépések történtek az államközi kapcsolatok normalizálódása útján /nagykövetek visszatérése stb./. /Ld. Várnai Ferenc cikkét a Népszabadság 1970. december 20-i számában./

4. A választások demokratizmusának növelése. E célból pl. a Népfront-bizottságok helyett maguk a jelölőgyülések döntenek a választólapra való felvételről; több jelölt esetén ezek egyenlő eséllyel indulnak /eddig a kitöltetlenül leadott szavazólapok automatikusan az első helyen jelölt személyt támogatták/. /Részletes magyarázat: Népfront 11-12.sz./

5. Az EAK, Jordánia, majd Izrael. Izrael egészen 1971. január elejéig megakadályozta a tüzszünet nyomán létrejött tárgyalásokat. /Társadalmi Szemle 11.sz

6. Az NSZK ezekben a szerződésekben elismerte az európai határok sérthetetlenségét és véglegességét. /Nemzetközi Szemle 9-10.sz./

7. A választásokon a kommunisták kezdeményezésére megalakitott népfront aratott győzelmet. Allende vezetésével baloldali kormány alakult, amelynek több kommunista minisztere is van. Az új chilei vezetők politikája a szocialista átalakulás feltételeinek megteremtésére irányul, s az első szociális intézkedések, államositások szándékuk komolyságát bizonyitják. /A Chilei Népi Egység programját a Népszabadság szeptember 10-i száma ismertette./

8. Az MSZMP X. kongresszusának megtartása. /Figyelmébe ajánljuk a Pártélet 12. számában, valamint a könyvalakban is megjelent anyagot./

9. Részben a vezetés hibája /meggondolatlan gazdasági intézkedések, a kollektiv vezetés elvének megsértése/, részben pedig a szocializmussal szemben ellenséges erők beavatkozása. A LEMP és a kormány élén bekövetkezett személyi változások és az azóta tett intézkedések /pl. a gyors gazdasági segitség/ azóta a helyzet rendeződését eredményezték. /Magyarország 52. sz./

10. Vietnam, Laosz és Kambodzsa. /Az amerikaiak vietnami agressziójának egész Indokinára való kiterjesztéséről ld. Bögös László irását a Nemzetközi Szemle júliusi számában./

11. Khorana és kutatócsoportja mesterségesen előállitotta az öröklés folyamatában döntő szerepet játszó gének egyikét. /Ld. Mesterséges gén c. szemelvényünket./

12. A Lunohod-1 automata laboratórium Holdra szállitása /a Luna-17 fedélzetén/ és a vele végzett kisérlet. /Tudományos kommentár az Élet és Tudomány 49. számában./

TARTALOM

Szerzők szerint lásd az 1-2. oldalon!

M ü v e l ő d é s

T u d o m á n y

M ü v é s z e t

P o l i t i k a

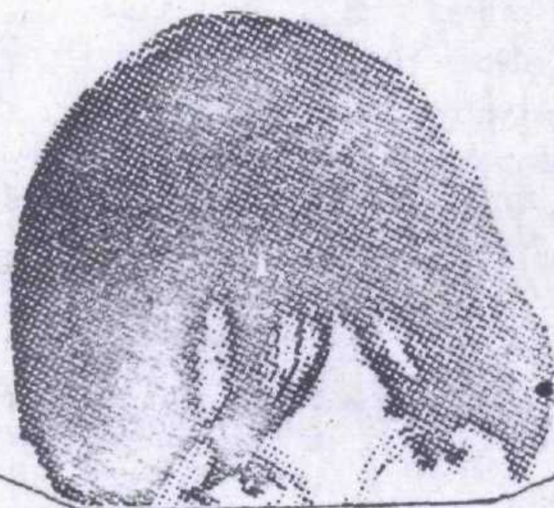
T á r s a d a l o m

G a z d a s á g

J ö v ő

K A L E I D O S Z K Ó P. Sajtószemle és bibliográfia. Készült a Szolnok Megyei Verseghy Könyvtár rotaprint sokszorositóján, 100 oldal terjedelemben, A/5 méretben, 500 példányban. Xerox: Damjanich Múzeum, Szolnok. Eng.sz.: 603/1970.XII.31. Felelős kiadó: Szurmay Ernő. Szerkesztette: Mándy Gábor. Közremüködött: Zsolnai József és Tar György.

kaleidoszkóp

A SZABADSÁG TECHNOLÓGIÁJA

JÖVŐ-SOKK?

SZOCIALISTA TÖBBPÁRTRENDSZER

TIZENÖT PERC ZÉRÓIG

A MEGEHETŐ TUDÁS

VILÁGCSÚCSOK 2000-BEN

A MINDENNAPOK KULTURÁLIS FORRADALMA

TÉVÉ-GYEREKEK?

VALLOMÁS A GROTESZKRŐL

A KOMMUNA-CSALÁD

A MAGYAR TUDOMÁNY 1970-BEN

AZ ŰRKUTATÁS TÁVLATAI

REJTVÉNY

BIBLIOGRÁFIA

9.